

AKTYWNA BIBLIOTEKA

Przestrzeń dla mieszkańców z inicjatywą

program
rozwoju
bibliotek

Autorzy:

Anna Hejda
Beata Kozłowska

Wstęp:

Anna Giza-Poleszczuk

Redakcja i korekta:

Iwona Maciszewska

Projekt okładki i skład:

Adliner sp. z o.o.

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności jest partnerem Fundacji Billa i Melindy Gates w przedsięwzięciu, które ma ułatwić polskim bibliotekom publicznym dostęp do komputerów, internetu i szkoleń. Program Rozwoju Bibliotek w Polsce jest realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

SPIS TREŚCI

1.	Społeczność lokalna	6
2.	Samoorganizacja społeczna. Uwarunkowania prawne wspierania samoorganizacji przez biblioteki publiczne	10
3.	Grupy formalne i prawne uwarunkowania ich działania	21
4.	Grupy nieformalne	31
5.	Możliwości finansowania działań w zakresie samoorganizacji społecznej	43
6.	Bibliotekarz jako animator lub lider społeczny	54
7.	Zasoby biblioteki jako wsparcie organizacyjne dla działań grup mieszkańców	65
8.	Dobre praktyki	75
9.	Bibliografia	81

Wstęp

Głęboko myślą się ci, którzy uważają bibliotekę za instytucję odchodzącą w przeszłość. To miejsce szczególne, które ma własną legendę i mitologię, odczuwaną nawet przez tych, którzy do biblioteki nie przychodzą. Szczególną rolę odgrywa w owej mitologii obietnica, jaką niesie z sobą książka – obietnica wejścia do innego świata, odwiedzenia nieznanych miejsc, poznania bogactwa ludzkiej myśli i wyobraźni, otwarcia drogi do lepszego życia. To dzięki bibliotece – opowiadali nam rozmówcy w wielu małych miejscowościach w Polsce – ja, dziecko z zabitej deskami wioski, mam dzisiaj ukończone wyższe studia. Dzisiaj mamy szansę poszerzyć „dostęp” do świata wiedzy i informacji – pojawiły się nowe technologie magazynowania i udostępniania myśli, a także włączania w ich wymianę. Biblioteka cieszy się prestiżem i zaufaniem – i warto podkreślić, że dzięki temu ma szansę nadać nowe znaczenie użytkowaniu nowoczesnych technologii. To nie komputer ma zmienić bibliotekę w centrum multimedialne, ale biblioteka ma zmienić komputer w narzędzie tworzenia i zdobywania wiedzy. Korzystanie w bibliotece z internetu i komputera może być twórcze, a nie jedynie rozrywkowe i odtwórcze. Trudno przecenić rolę bibliotekarzy – przewodników po świecie książek i informacji, osób tworzących atmosferę miejsca i darzonych powszechnym zaufaniem. „Tam zawsze ktoś na nas czeka, zawsze jest szansa na rozmowę i spotkanie” – mówili nasi rozmówcy – „to jedyne miejsce, gdzie można coś dostać za darmo”. Biblioteka i bibliotekarze budzą ciepłe uczucia – przede wszystkim wdzięczność i szacunek. Tym bardziej ważne jest, żeby również w „nowym świecie” pełnili tę funkcję – partnerów i cichych mędrców, którzy otwierają świat, znają i rozumieją swoich czytelników, potrafią dobrać książkę do każdej potrzeby. Wiele bibliotek gminnych, szczególnie filii, działa w bardzo trudnych warunkach. To, że ich waga dla rozwoju lokalnych społeczności została dostrzeżona, stanowi dla nas wszystkich wielką szansę.

W małych, odciętych od świata miejscowościach biblioteka jest bowiem często jedynym miejscem prawdziwie publicznym. Na wsi jest wciąż zbyt mało miejsc, które pozwalałyby ludziom poczuć wspólnotę zainteresowań, odczuć, że są razem, a nade wszystko – poczuć atmosferę inną od codzienności – klubową, kulturalną, inspirującą, a nawet pewnego komfortu. Jedynie biblioteka może przywrócić ludziom fundamentalne doświadczenia kulturalne – opowiadanie, słuchanie, poruszanie wyobraźni, dzielenie się opowieściami.

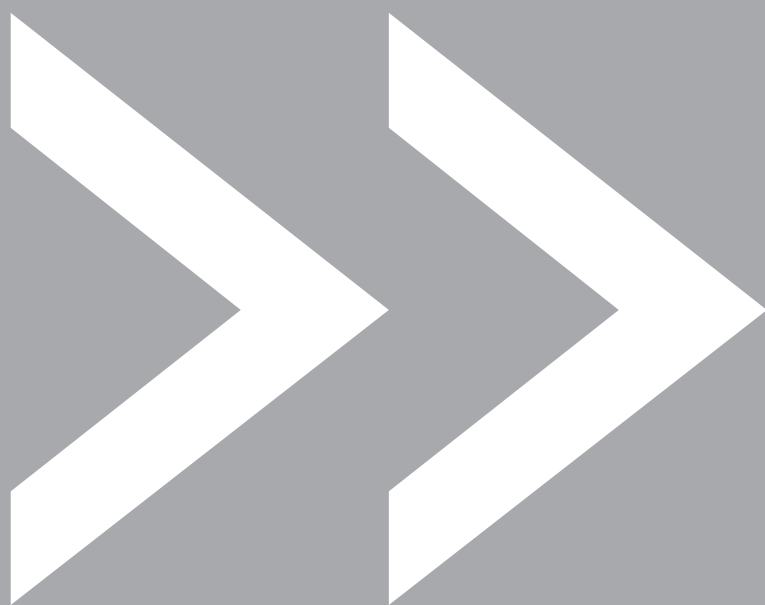
Jest też biblioteka miejscem prawdziwie demokratycznym: każdy może tu przyjść, na równych prawach, i znaleźć coś dla siebie. Młodzi mogą tam znaleźć nie tylko szkolne lektury, ale także możliwość rozwijania swoich pasji, uczestniczenia we wspólnocie budowanej wokół tych samych doświadczeń, poczuć się kimś wyjątkowym i wyróżnionym. Dorośli mogą zadbać o rozwój własny i swoich dzieci. W bibliotece można się spotkać, zrobić coś wspólnie, poznać kogoś interesującego. Ale można tam też odczuć swoją odrębność – bo atmosfera biblioteki tworzy prawdziwy azyl, w którym można być sam na sam z sobą, w atmosferze skupienia i spokoju.

Biblioteka ma potencjał, żeby stać się nie tylko centrum wymiany myśli i wiedzy, ale również prawdziwym centrum społecznych więzi. Ogromny prestiż, jakim się cieszy, dodaje wartości użytkownikom – biblioteka po prostu pomaga nam odkryć naszą lepszą stronę.

Anna Giza-Poleszczuk

dr hab. Anna Giza-Poleszczuk

jest socjolożką, wykłada w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się historią i współczesnością rodziny, pograniczami socjologii, ekonomii, demografii i psychologii społecznej. W latach 1994-2005 prowadziła badania rynkowe marketingu i komunikacji. Opublikowała m.in.: „Przemiany więzi społecznych. Zarys teorii zmiany społecznej” (wspólnie z prof. Mirosławą Marodą (2004), „Strategia i system. Polacy w obliczu zmiany społecznej” (2000). Członek Rady Programowej Programu Rozwoju Bibliotek.

>>01

Społeczność lokalna

Naturalnym środowiskiem rozwoju samoorganizacji społecznej jest społeczność lokalna. Każdy, kto chce się zajmować samoorganizacją społeczną, najpierw musi poznać, czym jest społeczność lokalna i jakie są jej charakterystyczne cechy.

W tym rozdziale poznasz:

- » cechy charakteryzujące społeczność lokalną,
- » różnice między społecznością wiejską a miejską,
- » obszary, w których mogą się pojawić potrzeby animowania samoorganizacji lokalnej społeczności.

Definicja i cechy społeczności lokalnej

Jest wiele definicji społeczności lokalnej. Najczęściej powtarzają się w nich następujące cechy¹:

- » wspólne, wyodrębnione, stosunkowo niewielkie **terytorium geograficzne**,
- » zamieszkująca to terytorium **społeczność** wchodzi we wzajemne interakcje, tworząc więzi społeczne,
- » występowanie więzi społecznych wynikających ze wspólnoty interesów i potrzeb, prowadzących do **zintegrowania wewnętrznego społeczności**; prowadzi to do podejmowania działań w celu **zaspokojenia wspólnych potrzeb**,
- » **lokalny patriotyzm**, duma z powodu „bycia stąd”, sentyment do miejsca zamieszkania.

Społecznością lokalną w tym rozumieniu może być: gmina, małe miasto, sołectwo, wieś, osiedle, a nawet przysiółek. W języku polskim jest piękne określenie społeczności lokalnej – **mała ojczyzna**.

Rozwój społeczności lokalnej może mieć różny przebieg. Karl Birkholzer definiuje **cztery możliwe scenariusze takiego rozwoju**², odnosząc się wprawdzie do rozwoju gospodarczego, ale wydaje się, że można je także odnieść do rozwoju społeczności lokalnej w ujęciu ogólnym. Są to:

- » **rozwój od góry**,
- » **rozwój z zewnątrz**,
- » **czekanie i obserwowanie**,
- » **rozwój od wewnątrz**.

W dwóch pierwszych jedynymi czynnikami rozwoju są **czynniki zewnętrzne**. Rozwój od góry to bierny odbiór tego, co wyznacza polityka państwa. Rozwój z zewnątrz to sytuacja, w której wspólnota lokalna pozostaje pasywna, a rozwój następuje dzięki „importowi” zasobów z zewnątrz (mogą to być np. konsultanci, technologie itp.). Dwa pozostałe typy rozwoju są związane z **czynnikami występującymi wewnątrz społeczności**. Czekanie i obserwowanie to scenariusz, w którym jednostki podejmują indywidualne strategie samoorganizacji ekonomicznej (np. emigracji zarobkowej). Rozwój od wewnątrz to tworzenie lokalnych strategii na bazie miejscowej ludności i zasobów. Ten proces rozpoczyna się z chwilą zauważenia istniejących potrzeb, zdiagnozowania problemów i uświadomienia sobie przez mieszkańców, że to oni sami powinni się zająć daną dziedziną życia społecznego. Takie podejście ma wiele zalet:

- » **diagnoza** potrzeb/problemów przeprowadzana z udziałem potencjalnych beneficjentów **jest bardziej trafna**,
- » zaplanowane **działania są lepiej dostosowane** do lokalnych uwarunkowań,

¹ Opracowanie własne na podstawie Wikipedii.

² K. Birkholzer, Lokalny rozwój gospodarczy i jego potencjał, w: E. Leś, M. Ołdak (red.), Z teorii i praktyki gospodarki społecznej, Collegium Civitas Press, Warszawa 2006.

- » **kontrola** rezultatów i celowości wydania środków finansowych **jest łatwiejsza**,
- » sukces spaja lokalną społeczność, generuje następne pomysły i chęć działania (**efekt kuli śnieżnej**).

Nie można zapomnieć, że to rozwiązanie rodzi także określone **zagrożenia**:

- » nie bez racji mówi się, że **nikt nie jest prorokiem we własnym kraju** – niejednokrotnie trudno jest w środowisku, w którym się żyje na co dzień, dostrzec narastające problemy i niewykorzystane zasoby,
- » ewentualna **porażka może zamrozić aktywność społeczną**,
- » **spojrzenie na problemy od wewnątrz może być pozbawione obiektywizmu**, który jest niezbędny do ich analizy i identyfikacji potrzebnych działań.

Wydaje się jednak, że rozwój od wewnątrz mimo tych zagrożeń jest sposobem budowania społeczeństwa obywatelskiego. **Społeczeństwo obywatelskie** to takie społeczeństwo demokratyczne, w którym obywatele świadomie uczestniczą w życiu publicznym, są aktywni i odpowiedzialni oraz mają zdolność samoorganizacji.

Cechy charakterystyczne społeczności wiejskiej i miejskiej

Wydaje się, że w czasach globalizacji **różnice między społecznością wiejską i miejską** stopniowo się zacierają, jednak nadal można wyliczyć sporo cech odróżniających.

Społeczność wiejska - cechy charakterystyczne	Społeczność miejska - cechy charakterystyczne
» Mała zbiorowość dająca poczucie jedności i względnej izolacji, brak poczucia anonimowości, mocne więzi sąsiedzkie » Utrwalony układ autorytetów osobowych i instytucjonalnych (szkoła, Kościół) » Istnienie wielu nieformalnych źródeł informacji i kanałów komunikacyjnych » Dominujący charakter rolniczy i wynikający z tego wpływ naturalnego cyklu przyrody na aktywność zawodową mieszkańców » Ograniczony dostęp do dóbr kultury i techniki (np. do internetu, kina, teatru) » Tradycja jako ważny element świadomości mieszkańców (kultura ludowa, folklor, lokalne zwyczaje) » Chęć dorównania miastu powodująca powielanie wzorców zachowań w ramach własnej społeczności lokalnej lub migrację » Duży opór przed zmianą, wywołujący niejednokrotnie konflikty, np. konflikty międzypokoleniowe	» Przynależność do wielu innych grup poza grupą zamieszkującą dane terytorium powodująca rozluźnienie więzi społecznych » Często bardzo powierzchowne relacje wynikające z małej liczby wspólnych interesów i potrzeb oraz z dużej migracji » Mała kontrola społeczna, anonimowość, duże zróżnicowanie autorytetów osobowych i instytucjonalnych, znacznie większa sekularyzacja obyczajów » Życie towarzyskie oparte bardziej na kontaktach rodzinnych i zawodowych niż sąsiedzkich » Mocne zróżnicowanie struktury zawodowej i społecznej » Narastająca obecnie tendencja do wydzielania zamkniętych obszarów zamieszkania na terenie miast; w ramach takich wspólnot nie obserwuje się tworzenia silnych więzi społecznych

Warto również zauważyć, że **im większa populacja, tym mniej możliwości nawiązywania bezpośrednich relacji**, spotkania się na co dzień i od święta. Dlatego w niektórych dużych gminach wiejskich można mówić o społecznościach lokalnych, odnosząc się raczej do **obszaru sołectw** niż do terenu całej gminy.

Wysoki poziom tożsamości indywidualnej i lokalnej, powodujący większą gotowość do działań na rzecz zbiorowości, najczęściej jest związany ze **społecznością osiadłą na danym terenie od wielu pokoleń**. Przeciwnieństwo tego zjawiska można obserwować na terenach, na których występuje **duża migracja**.

Tam na ogół poczucie więzi z nowym miejscem, a co za tym idzie, z jego mieszkańcami, jest bardzo małe. Należy jednak mieć świadomość, że społeczności, w których migracja nie występuje albo jest znikoma, mogą być zamknięte nie tylko na nowych ludzi, ale także na nowe rozwiązania. Z jednej strony takie wspólnoty cechuje zdrowy krytycyzm wobec nowinek, a z drugiej – swoistego rodzaju sztywność poznawcza oraz skłonność do postaw typu:

- » Jeżeli tego nie wymyślono u nas, to znaczy, że nie jest nic warte;
- » Co on/ona może wiedzieć, przecież nie jest stąd;
- » Nasi dziadkowie i ojcowie tak robili, po co teraz to zmieniać.

Najważniejsze czynniki sprzyjające rozwojowi społeczności lokalnych

Prof. Grzegorz Gorzelak, zajmujący się badaniem rozwoju lokalnego w Polsce, zidentyfikował kilka czynników, które sprzyjają temu rozwojowi³. Są to m.in.:

- » **lokalny lider** umiejący sformułować wizję rozwoju i skupić wokół niej lokalną elitę,
- » **lokalna elita** grupująca kluczowych aktorów sceny lokalnej: samorządowców, działaczy społecznych, przedsiębiorców **oraz liderów nieformalnych – mieszkańców o dużym autorytecie**⁴. Elita musi być odważna i zdolna do opowiedzenia się za strategią prorozwojową, która służy całej społeczności, a nie poszczególnym jednostkom czy grupom interesów,
- » **aktywna społeczność lokalna** uczestnicząca w realizacji przedsięwzięć i przejawiająca inicjatywę do działania na rzecz wspólnego dobra.

Gdzie mogą się pojawić potrzeby animowania lokalnej aktywności?

W podręczniku poświęconym zagadnieniom planowania pracy biblioteki zostały opisane metody analizy potrzeb klientów. Są to metody uniwersalne, które mogą być zastosowane do badania różnych potrzeb lub problemów. Zalicza się do nich wszelkie badania ankietowe, obserwację i badanie dokumentów.

Bibliotekarz mający na co dzień kontakt z czytelnikami w różnym wieku może dzięki rozmowie i własnej obserwacji na bieżąco uzyskiwać wiedzę o potrzebach lokalnej społeczności.

Takie potrzeby mogą się pojawiać w różnych obszarach, np.:

- » planowania rozwoju lokalnego (przygotowanie planów rozwoju miejscowości, sołectwa, wsi, strategii lokalnych grup działania, konsultowania planów rozwoju gminy, powiatu, społeczne monitorowanie strategii),
- » badania i propagowanie lokalnej tradycji, historii i kultury,
- » działania na rzecz ożywienia aktywności obywatelskiej w zakresie ochrony środowiska naturalnego, propagowania zdrowego stylu życia, zwiększania przejrzystości w działaniach władz gminy, realizacji inicjatywy uchwałodawczej mieszkańców⁵,
- » działania na rzecz integracji (asymilacja nowych mieszkańców, współpraca z mniejszościami narodowymi lub etnicznymi, integracja międzypokoleniowa, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu),
- » samokształcenia.

W każdej społeczności te potrzeby będą trochę inne. Istotna jest zatem wiedza o nich; tylko ona pozwala dopasować działania do potrzeb.

³ G. Gorzelak, *Zewnętrzna interwencja jako czynnik rozwoju lokalnego – na przykładzie Programu Inicjatyw Lokalnych*, w: M. Warowicki, Z. Woźniak (red.), *Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej*, Municipium, Warszawa 2001, s. 119-133.

⁴ Podkreślenie własne.

⁵ Opis sposobu wdrożenia inicjatywy uchwałodawczej mieszkańców znajduje się na stronie akcji „Przejrzysta Polska”, <http://www.przejrzystapolska.pl/>; na tej stronie znajdują się też opisy innych działań możliwych do wdrożenia w jednostkach samorządu terytorialnego.

Słownik pojęć:

Beneficjenci – grupy docelowe przedsięwzięcia; osoby lub instytucje, dla których zadanie jest realizowane (które będą odnosiły z niego bezpośrednią korzyść).

Efekt kuli śnieżnej⁶ – w przenośni odnosi się do procesu, który rozpoczyna się na małą skalę, a następnie stopniowo się rozrasta i staje się większy, poważniejszy.

Pytania:

- » Czy twoja społeczność lokalna jest zakorzeniona na danym terenie od setek lat czy powstała w wyniku migracji powojennej (lub innej)?
- » Czy i jak wielkie są wpływy zewnętrzne na tę społeczność (sąsiedztwo wielkiego miasta, migracja zarobkowa)?
- » Czy ta społeczność ma tradycje wspólnego działania, a jeśli tak, to w jakich obszarach?
- » Jaki rodzaj potrzeb występuje w twojej społeczności? Weź pod uwagę m.in. strukturę demograficzną społeczności; dotychczasowe tradycje działań społecznych, obszary aktywności organizacji pozarządowych, największe problemy.

Polecane strony internetowe:

<http://www.zgwrp.org.pl/> - Strona Związku Gmin Wiejskich

<http://www.zmp.poznan.pl/> - Strona Związku Miast Polskich

<http://www.zpp.pl/> - Strona Związku Powiatów Polskich

6 Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Efekt_kuli_%C5%9Bnie%C5%BCnej

>>02

Samoorganizacja społeczna.
Uwarunkowania prawne wspierania
samoorganizacji przez biblioteki publiczne

Rozdział przybliży problematykę samoorganizacji społecznej oraz przedstawia argumenty przemawiające za jej wspomaganiem, zawiera także analizę możliwości działań bibliotek i bibliotekarzy w zakresie wspierania aktywności społecznej w świetle obowiązujących przepisów prawa. Wiedza ta ma ułatwić bibliotekarkom i bibliotekarzom podejmowanie działań na rzecz wspierania samoorganizacji społecznej.

W tym rozdziale poznasz:

- » pojęcie „samoorganizacja społeczna” oraz inne terminy związane z sektorem społecznym,
- » zarys historii samoorganizacji społecznej w Polsce oraz jej stan obecny,
- » powody, dla których trzeba ją wspierać,
- » uwarunkowania prawne wspierania samoorganizacji społecznej przez biblioteki publiczne.

Pojęcie „samoorganizacja społeczna” i jej formy

Samoorganizacja społeczna to samodzielne organizowanie się społeczności lokalnej w celu rozwiązywania problemów i zaspokajania swoich potrzeb. Istotą samoorganizacji jest oddolny ruch społeczny, którego celem jest działanie dla wspólnego dobra.

„Kategoria samoorganizacji w sensie teoretycznym kojarzy się z procesami homeostazy, z procesami zachodzącymi w organizmie samoistnie”.

P. Hübner, Pojęcie i tradycje samoorganizacji społecznej w Polsce, w: P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.), Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2002, s. 73.

Samoorganizacja społeczna to tylko jedno z pojęć używanych w stosunku do aktywności społecznej grup osób. Inne terminy to: trzeci sektor, organizacje społeczne, organizacje pozarządowe, organizacje non profit. Co oznaczają te terminy i czy wszystkie mają ten sam zakres znaczeniowy?

Określenie **trzeci sektor**, pochodzące z języka angielskiego, nawiązuje do podziału życia społecznego na trzy sfery: państwo, gospodarkę i społeczeństwo obywatelskie⁷. Pierwszy sektor to władza publiczna: rządowa i samorządowa. Drugi to biznes, czyli firmy i organizacje nastawione na zysk. Każda działalność, która nie mieści się w żadnym z tych dwóch sektorów, czyli **ma charakter społeczny (pozarządowy) i nie jest nastawiona na zysk**, to trzeci sektor, nazywany także sektorem organizacji pozarządowych lub organizacji non profit. Wielu autorów literatury przedmiotu wskazuje na **problemy z jednoznacznym zdefiniowaniem tej działalności**.

„Zdefiniowanie tego sektora jest trudne, bowiem ani słowo »społeczny«, ani wyrażenie »nienastawiony na zysk« nie dają jego precyzyjnego opisu. Organizacje takie jak Czerwony Krzyż czy Niebieski Krzyż/Niebieska Tarcza (Blue Shield) z trudem można zaliczyć do społecznych, skoro zatrudniają na płatnych stanowiskach wysoko wykwalifikowanych fachowców. Nie bardzo pasuje też do nich termin »nienastawiony na zysk«, skoro – na przykład w 1985 roku Niebieski Krzyż/Niebieska Tarcza w Massachusetts obsłużył trzy miliony członków, wypracował »zysk« w kwocie 43 milionów dolarów, a jego postępowanie nie różniło się od postępowania firm dochodowych”.

D. Osborne, T. Gaebler, Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną?, Media Rodzina, Poznań 2005, s. 73-74.

⁷ R. Szarfenberg, Słabości trzeciego sektora i partnerstwa publiczno-prywatnego, <http://www.ips.uw.edu.pl/rszarf/pdf/tzts.pdf>

Stwierdzenia te są prawdziwe również w Polsce. To, że organizacja ma społeczny charakter, nie oznacza, że opiera swoją działalność na społecznej pracy jej członków, choć i taka sytuacja jest możliwa. Organizacje pozarządowe mogą zatrudniać wysoko wykwalifikowanych pracowników, a ich społeczny charakter wyraża się m.in. w tym, że działają na rzecz wspólnego dobra, choć nie są instytucjami państwowymi.

Organizacje społeczne mogą pobierać za swoje usługi opłaty, które rekompensują – w całości lub w części – poniesione koszty, ale nie wypracowują zysku, a także prowadzić działalność gospodarczą, która taki zysk generuje, ale musi się to odbywać pod pewnymi warunkami. Przede wszystkim dochód z działalności gospodarczej musi być w całości przeznaczony na działalność statutową i nie może być przeznaczony do podziału między członków tej organizacji. Działalność gospodarcza nie może także dominować nad statutową – chodzi o to, żeby generowanie zysku nie stało się głównym celem organizacji.

Cytowani powyżej autorzy proponują, żeby organizacje trzeciego sektora określać jako **organizacje prywatne** (będące prywatną własnością i znajdujące się pod prywatną kontrolą), **nastawione nie na gromadzenie prywatnego kapitału, ale na zaspokajanie potrzeb publicznych lub społecznych**⁸. W taki sposób pojęcie to będzie rozumiane w niniejszym podręczniku.

Organizacja pozarządowa – termin jest tłumaczeniem anglojęzycznego określenia *non-governmental organization* (NGO). „Non-governmental” oznacza rzecz lub osobę nienależącą do systemu władz publicznych bądź z tym systemem niepowiązaną⁹. Nie chodzi zatem tylko o brak powiązań z administracją rządową, ale też z całym systemem władz publicznych, w tym władzą samorządową.

Organizacja pozarządowa została zdefiniowana w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁰, która stanowi, że pod tym pojęciem rozumie się niebędącą jednostką sektora finansów publicznych – w rozumieniu przepisów o finansach publicznych – i niedziałającą w celu osiągnięcia zysku osobę prawną lub jednostkę nieposiadającą osobowości prawnej utworzoną na podstawie przepisów ustaw, w tym fundację i stowarzyszenie.

Warto wiedzieć

Przepis art. 3 ust. 4 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie stanowi, że przepisów rozdziału II ustawy nie stosuje się do:

- » partii politycznych,
- » związków zawodowych i organizacji pracodawców,
- » samorządów zawodowych,
- » fundacji, których jedynym fundatorem jest Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego, chyba że: przepisy odrębne stanowią inaczej bądź majątek tej fundacji nie jest w całości mieniem państwowym, mieniem komunalnym lub mieniem pochodzącym z finansowania środkami publicznymi, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych, bądź fundacja prowadzi działalność statutową w zakresie nauki, w szczególności na rzecz nauki,
- » fundacji utworzonych przez partie polityczne,
- » spółek działających na podstawie przepisów o kulturze fizycznej.

Nie oznacza to, że ww. organizacje są wyłączone z definicji pojęcia „organizacja pozarządowa”, ale jedynie to, że nie stosuje się do tych organizacji przepisów rozdziału II Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹¹.

⁸ R. Szarfenberg, *Słabości trzeciego sektora i partnerstwa publiczno-prywatnego*, <http://www.ips.uw.edu.pl/rszarf/pdf/tzts.pdf> s. 74.

⁹ The Oxford Modern English Dictionary, Clarendon Press, Oxford 1992, s. 459, za: A. Skoczylas, M. Swora, *Organizacje społeczne (pozarządowe) w postępowaniu administracyjnym i sądowoadministracyjnym*, w: „Administracja. Teoria. Dydaktyka. Praktyka” nr 4/2006, s. 13-36, http://www.lex.pl/czasopisma/atdp/art_3_06.pdf

¹⁰ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (DzU z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późn. zm.), art. 3 ust. 2.

¹¹ A. Skoczylas, M. Swora, *Organizacje społeczne (pozarządowe) w postępowaniu administracyjnym i sądowoadministracyjnym*, w: „Administracja. Teoria. Dydaktyka. Praktyka” nr 4/2006, s. 13-36, http://www.lex.pl/czasopisma/atdp/art_3_06.pdf

Samoorganizacja społeczna dawniej i dziś

Samoorganizacja społeczna ma w Polsce długie tradycje. Ma to związek z obecnością chrześcijaństwa na tym terenie (działalność dobroczynna), wpływem epoki oświecenia (pomoc innym jako wyraz postawy humanistycznej) oraz bogatej historii walk narodowowyzwoleńczych¹⁴. Szczególnie wiele organizacji o charakterze oświatowym, kulturalnym, społecznym i politycznym powstało w okresie zaborów, a ich celem było zachowanie tożsamości narodowej. Na przełomie XIX i XX w., kiedy doszło do rozdzielenia się sfery publicznej i prywatnej, zmiany prawa umożliwiły tworzenie stowarzyszeń o charakterze publicznym. W tym czasie mocnym fundamentem samoorganizacji były korporacje skupiające osoby prowadzące określoną działalność, np. cechy rzemieślników. Z kolei w okresie II wojny światowej przedmiotem podziemnej działalności społecznej były walka o wolność, niesienie pomocy ofiarom wojny oraz edukacja. Dla rozwoju samoorganizacji społecznej w Polsce istotne znaczenie miały również przemiany społeczno-polityczne końca lat 80. i ruch „Solidarność”, które doprowadziły do reaktywowania działalności obywatelskiej i dynamicznego rozwoju ruchów społecznych związanych z różnymi dziedzinami życia.

Zastanów się

Jakie mogą być obecne konsekwencje takiego przebiegu rozwoju samoorganizacji w Polsce?

Warto wiedzieć

Polacy nie utożsamiają się z organizacjami społecznymi – aż 83 proc. zupełnie się z nimi nie identyfikuje, kolejne 9 proc. czuje słaby związek. Tylko 2,7 proc. odczuwa z nimi bardzo silny związek, a 5,7 proc. deklaruje, że jest on silny.

Źródło: *Więzi społeczne i wzajemna pomoc (społeczno-psychologiczny kontekst życia Polaków)*, CBOS, Warszawa 2008, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_024_08.PDF

Trudno jest ocenić, **ile organizacji społecznych działa obecnie w Polsce**. Grupy nieformalne nie podlegają rejestracji, więc nie jest znana ich liczba. Liczbę grup formalnych zarejestrowanych w systemie REGON¹⁵ w 2004 roku szacowano¹⁶ na mniej więcej 120 tys. Były wśród nich stowarzyszenia, fundacje, OSP, organizacje społeczne takie jak: komitety rodzicielskie, koła łowieckie oraz komitety społeczne, związki zawodowe, jednostki Kościoła katolickiego, innych Kościołów i związków wyznaniowych, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego¹⁷, związki pracodawców i partie polityczne. Jak wcześniej wspomniano, źródłem tych danych był rejestr REGON, który w części zawiera także dane nieaktualne. Specjaliści szacują, że od 25 do 40 proc. organizacji społecznych zarejestrowanych w rejestrze REGON nie istnieje lub nie prowadzi żadnej działalności¹⁸.

Trzon organizacji pozarządowych stanowią stowarzyszenia i fundacje. W I kwartale 2008 roku w rejestrze REGON było ich zarejestrowanych ponad 67 tys., nie licząc OSP¹⁹, i to one głównie są przedmiotem badań dotyczących trzeciego sektora. Poniżej zostały przedstawione wybrane dane, uzyskane w jednym z takich badań, opisujące obecny poziom rozwoju organizacji społecznych w Polsce.

Rozkład przestrzenny

Badanie przeprowadzone w 2008 roku²⁰ pokazało, że w stosunku do liczby mieszkańców **najwięcej** stowarzyszeń i fundacji działa w województwach: mazowieckim, pomorskim, warmińsko-mazurskim, lubuskim i dolnośląskim (22,2-19,3 organizacji na 10 tys. mieszkańców). **Najmniej** takich organizacji jest zarejestrowanych w województwach: świętokrzyskim, śląskim, opolskim, lubelskim (13,4-15,3 organizacji na 10 tys. mieszkańców). **Na uzyskane wyniki znacząco wpływają aglomeracje miejskie** stanowiące centra aktywności lokalnej. Wyłączenie

14 E. Leś, S. Nałęcz, J.J. Wygnański, S. Toepler, L.M. Salamon, *Sektor non-profit w Polsce. Szkic do portretu*, Warszawa 2000, http://www.civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/john_hopkins_pol_2000.pdf

15 Rejestr REGON to krajowy rejestr podmiotów gospodarki narodowej prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny.

16 M. Gumkowska, J. Herbst, *Najważniejsze pytania – podstawowe fakty. Polski sektor pozarządowy 2008, stowarzyszenie Klon/Jawor*, Warszawa 2008, s. 4, <http://www.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/badania2008.indd.pdf>

17 Zaliczenie organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego do kategorii organizacji pozarządowych może budzić wątpliwości. Cechą samorządu zawodowego jest obowiązek członkostwa, co oznacza, że nie jest spełniona jedna z podstawowych cech organizacji pozarządowej, jaką jest dobrowolność udziału. Samorządy gospodarcze i zawodowe mogą być zaliczane do kategorii organizacji pozarządowych jedynie wtedy, gdy członkostwo w nich jest dobrowolne.

18 M. Gumkowska, J. Herbst, *Najważniejsze pytania – podstawowe fakty. Polski sektor pozarządowy 2008, stowarzyszenie Klon/Jawor*, Warszawa 2008, s. 4, <http://www.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/badania2008.indd.pdf>

19 Tamże, s. 4.

20 Badania przeprowadzone na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie 1700 organizacji pozarządowych w pierwszym kwartale 2008 r. przez ankietatorów firmy PBS DGA na zlecenie stowarzyszenia Klon/Jawor. Wyniki badania w: M. Gumkowska, J. Herbst, *Najważniejsze pytania – podstawowe fakty. Polski sektor pozarządowy 2008, stowarzyszenie Klon/Jawor*, Warszawa 2008, s. 4, <http://www.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/badania2008.indd.pdf> oraz w artykułach zamieszczonych na stronie <http://www.ngo.pl/>

z analizy obszarów miejskich pozwala uzyskać prawdziwszy obraz geograficznego rozkładu aktywności społecznej. **Najwięcej** stowarzyszeń i fundacji działa w województwach zachodnich: lubuskim (14,6), dolnośląskim (12,5), zachodniopomorskim (12). Drugą grupę pod tym względem stanowią województwa: pomorskie, warmińsko-mazurskie, podkarpackie, małopolskie i wielkopolskie, w których liczba organizacji na 10 tys. mieszkańców wynosi 11,8-10,2. Do trzeciej grupy należą województwa: kujawsko-pomorskie, śląskie i opolskie, w których wartość ww. wskaźnika oscyluje w granicach 9,7-10,1, natomiast **najmniej** organizacji mają województwa środkowej i wschodniej Polski: mazowieckie (6,9), świętokrzyskie (7,4), łódzkie (7,9), podlaskie (7,6) oraz lubelskie (7,8).

Dynamika przyrostu organizacji

Od kilku lat **systematycznie spada liczba nowo powstających stowarzyszeń i fundacji**. Przyczyny tego zjawiska nie są do końca wyjaśnione. Wskazuje się na następujące czynniki:

- » poprawa na rynku pracy i emigracja, które spowodowały odpływ przedsiębiorczych osób z działalności społecznej na rzecz działalności zawodowej,
- » rozwój sektora organizacji pozarządowych powodujący wzrost wymagań, którym nie są w stanie sprostać nowo powstające organizacje,
- » spadek zaangażowania obywateli w działalność społeczną.

Najwięcej nowych organizacji powstaje w tych samych rejonach, w których działa ich najwięcej. Wyjątkiem jest tu woj. świętokrzyskie. Można zatem mówić o **pogłębianiu się różnic w aktywności społecznej pomiędzy zachodnią a środkową i wschodnią częścią kraju**.

Przedmiot działalności

Wyniki badania z 2008 roku pokazują, że nadal głównym polem działalności największej części organizacji są sport, turystyka, rekreacja, hobby (38 proc.). Edukacja i wychowanie oraz kultura i sztuka to główny przedmiot działalności 13 proc. organizacji. Dla 11 proc. są nim usługi społeczne i pomoc społeczna, a dla 8 proc. – ochrona zdrowia.

Zasoby ludzkie i finansowe

Ponad 80 proc. organizacji działa w formie stowarzyszenia, połowa z nich ma nie więcej niż 40 członków, z których niemal **połowa działa aktywnie**, a co trzeci jest całkowicie bierny. Pozostałych nie cechuje ani szczególna aktywność, ani bierność.

Tylko 44 proc. organizacji korzysta z **wolontariatu**, z czego połowa współpracuje z mniej niż 10 wolontariuszami. Zdecydowana większość nie korzysta także z pracy odpłatnej. **Stały personel** ma tylko ok. 30 proc. organizacji, w zdecydowanej większości jest to nie więcej niż pięciu pracowników. W 2007 roku 14 proc. organizacji korzystało z pracowników zatrudnianych na pojedyncze umowy o dzieło lub umowy-zlecenia. Prawie wszystkie organizacje braki kadrowe uzupełniają poprzez społeczną pracę swoich członków.

Blisko 60 proc. organizacji utrzymuje się ze składek członkowskich, a 50 proc. otrzymuje dofinansowanie od samorządów lokalnych. **Ponad połowa organizacji deklaruje zamiar ubiegania się o fundusze unijne, ale 90 proc. z nich dotąd nie korzystało**. Zdecydowana większość nie ma żadnych rezerw finansowych. W 2007 roku roczny przychód połowy organizacji wynosił mniej niż 18 tys. zł (1500 zł/m-c), a 10 proc. nie ma żadnych środków finansowych.

Przynależność do federacji

W ostatnich latach obserwowany jest **spadek przynależności** organizacji do różnego rodzaju branżowych, regionalnych lub ogólnokrajowych federacji, porozumień i związków. Taką przynależność deklarowało w 2008 roku tylko 27,5 proc., to aż o 6,5 punktu procentowego mniej niż dwa lata temu.

Dlaczego należy wspierać samoorganizację społeczną?

Partycypacja społeczna i poziom aktywności mieszkańców to podstawowe czynniki, które kształtują społeczeństwo obywatelskie, a więc takie, które potrafi działać niezależnie od instytucji państwowych i samodzielnie zaspokajać swoje potrzeby.

Większość ludzi nie angażuje się społecznie i oczekuje od lokalnych władz sprawnego działania w zakresie zaspokajania potrzeb wspólnoty lokalnej, rozwiązywania jej problemów i dbania o jej rozwój²¹. Tym samym ludzie ci stają się klientami, a nie członkami swoich wspólnot lokalnych czy obywatelami. Wspólną cechą klientów i obywateli jest świadomość swoich praw i obowiązków, ale o ile obywatel będzie się czuł współodpowiedzialny za to, jak się żyje w jego wspólnocie lokalnej, i podejmował działania, żeby żyło się coraz lepiej, o tyle klient będzie oczekiwał, a nawet żądał, żeby takie działania podejmowały władze samorządowe i instytucje, jakimi dysponują.

„Klienci to ludzie uzależnieni od swoich pomocników i przywódców i kierowani przez nich. Klienci to ludzie widzący siebie w kategoriach swych braków i niedostatków, czekający na innych, którzy działaliby w ich imieniu. Natomiast obywatele to ludzie postrzegający swoje problemy we właściwych sobie kategoriach. Obywatele mają świadomość swoich wzajemnych związków i wiarę we własne możliwości. Dobrzy klienci to źli obywatele. Dobrzy obywatele to silne społeczności”.

T. Dewar, Instytut Humphreya, Uniwersytet Stanowy Minnesota

Źródło: D. Osborne, T. Gaebler, Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną?, Media Rodzina, Poznań 2005, s. 83.

Rozwój lokalny wymaga faktycznej realizacji idei samorządności, a więc zaangażowania obywateli w działania na rzecz społeczności lokalnej, bo **tylko oni wiedzą, czego naprawdę potrzebują, oraz są w stanie sobie pomóc**. W tym celu potrzebne jest społeczne zorganizowanie, powstanie mniej lub bardziej formalnych struktur, które będą pośredniczyły pomiędzy państwem a obywatelem²².

Warto zauważyć, że **dzięki uczestnictwu w organizacjach oraz realizacji wspólnych działań ludzie nabywają kompetencje obywatelskie**, bez których nie potrafiliby korzystać z możliwości, jakie daje ustrój demokratyczny w zakresie wyrażenia opinii oraz dbania o swoje interesy. Uczą się współpracować, przekonywać innych, znajdować sojuszników, efektywnie prowadzić zebrania, pisać pisma do urzędów, organizować przedsięwzięcia.

Samoorganizacja wymaga uruchomienia kapitału społecznego, a jej powstanie ten kapitał rozwija.

Kapitał społeczny to umiejętność współpracy społeczności lokalnej ułatwiająca osiąganie wzajemnych korzyści. Kapitał społeczny tworzą²³:

- » więzi/sieci/struktury społeczne,
- » wartości/normy społeczne/solidarność/zwyczaj współpracy,
- » zaufanie społeczne.

„Kapitał społeczny powinien być rozumiany nie jako suma instytucji, praw, norm i postaw, które kształtują interakcje aktorów w społeczeństwach, ale przede wszystkim jako »klej, który je spaja«, coś, co tworzy społeczeństwo z jednostek”. World Bank Social Capital Initiative Working Paper nr 1.

Źródło: <http://www.worldbank.org/poverty/scapital/whatsc.htm>

21 B. Jałowiecki, *Reguły działania w społeczeństwie i w nauce. Szkice socjologiczne*, Scholar, Warszawa 2002, s. 83.

22 B. Tuziak, *Kapitał społeczny lokalnych wspólnot samorządowych*, w: M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Kapitał ludzki i intelektualny*, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, Rzeszów 2006, s. 498.

23 Na podstawie M. Theiss z Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, która zebrała elementy tworzące kapitał społeczny wskazywane przez różnych autorów (J. Coleman, R. Putnama, F. Fukuyamę oraz C. Offego), źródło: prezentacja *Kapitał społeczny środowiska lokalnego – pojęcie i wskaźniki* wygłoszona na seminarium naukowym *Kapitał społeczny i środowisko lokalne: potrzeby i możliwości*, Uniwersytet Warszawski 2004.

Kapitał społeczny ma istotny wpływ na gospodarkę i społeczeństwo. W społeczeństwach o jego wysokim poziomie łatwiej jest negocjować, współpracować, wdrażać innowacje, tworzyć duże struktury gospodarcze, realizować inwestycje. Mniejsze są korupcja i nierzetelność kontrahentów i tym samym niższe koszty prowadzenia działalności gospodarczej, za to większa integracja i solidarność społeczna, dbałość o wspólne dobro oraz społeczna kontrola działania władz i sektora prywatnego. Kapitał społeczny uzupełnia lub wyręcza instytucje państwowe w wykonywaniu niektórych zadań, buduje i chroni kulturę lokalną przed jej komercjalizacją, umacnia porządek demokratyczny.

„Kraje o wysokim współczynniku zaufania, np. Japonia, zdołały stworzyć struktury sieciowe długo przed nadejściem rewolucji informatycznej. Społeczeństwo charakteryzujące się niskim poziomem zaufania może mieć poważne kłopoty z wykorzystaniem możliwości, które oferuje nowa technologia informatyczna”.

F. Fukuyama, Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu, PWN, Warszawa-Wrocław 1997, s. 38.

„Społeczeństwo przeniknięte syndromem braku zaufania to społeczeństwo ogromnej niepewności, ciągłego poczucia ryzyka, swoistej anomii. Naturalną reakcją jest apatia, bierność i rezygnacja”.

P. Sztompka, Zaufanie: warunek podmiotowości społeczeństwa, w: K. Gorlach, Z. Seręga (red.), Oblicza społeczeństwa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1996, s. 118.

W Polsce niedobór kapitału społecznego jest widoczny i powoduje wiele negatywnych konsekwencji – hamuje rozwój gospodarczy i tworzenie się społeczeństwa obywatelskiego.

Wybrane wyniki „Diagnozy społecznej 2009”

- » Tylko 13,2 proc. badanych Polaków było członkami „jakichś organizacji, stowarzyszeń, partii, komitetów, rad, grup religijnych, związków lub kół”, z czego 10,1 proc. należało tylko do jednego stowarzyszenia. Odsetek zrzeszonych wzrasta wraz z wielkością miejsca zamieszkania oraz poziomem wykształcenia.
- » Tylko 5 proc. Polaków ma za sobą doświadczenie polegające na pełnieniu funkcji z wyboru (doświadczenie bycia wybranym i współkierowania organizacją).
- » Tylko 15,6 proc. badanych w ciągu ostatnich dwóch lat angażowało się w działania na rzecz społeczności lokalnej (gminy, osiedla, miejscowości, w najbliższym sąsiedztwie).
- » Tylko 13,4 proc. Polaków twierdzi, że ufa innym ludziom (średnia UE 2006/2007: 32 proc.).

Obecny stan kapitału społecznego według klasycznych koncepcji²⁴ jest wynikiem poprzednich stadiów jego rozwoju mających swoje źródła w lokalnej tradycji i trwałych wzorach współdziałania. Takie postrzeganie zjawiska uniemożliwia jednak podejmowanie celowych działań, które prowadziłyby do budowy kapitału społecznego tam, gdzie go brak, dlatego badacze nie ustają w poszukiwaniu odpowiedzi, czy i w jaki sposób kapitał społeczny może być tworzony. Choć budowanie kapitału społecznego jest procesem długotrwałym, współcześnie uważa się, że jest on zasobem, który może być rozwijany i kształtowany²⁵. W środowisku lokalnym będą temu celowi służyć wszelkie działania na rzecz aktywizacji społecznej mieszkańców. Źródłem lokalnego kapitału społecznego będą więc liderzy społeczni, organizacje społeczne oraz edukacja.

Kolejnym powodem, dla którego warto wspierać samoorganizację, jest to, że **w wielu dziedzinach organizacje społeczne sprawdzają się lepiej niż sektor publiczny czy prywatny**. Według amerykańskich ekspertów zarządzania sektorem publicznym²⁶ organizacje trzeciego sektora świetnie sobie radzą z wykonywaniem zadań publicznych, które:

- » nie są dochodowe,
- » wymagają współczucia i zaangażowania się w sprawy innych,
- » potrzebują kompleksowego podejścia,

²⁴ Np. w koncepcji Roberta Putnama.

²⁵ B. Lewenstein, M. Theiss, *Badania kapitału społecznego in statu nascendi*, http://www.pts.amu.edu.pl/_lewenstein_theiss%20kapital_in%20statu%20nascendi.pdf

²⁶ D. Osborne, T. Gaebler, *Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną?*, Media Rodzina, Poznań 2005, s. 462, 464-465.

- » są związane z koniecznością pozyskania zaufania usługobiorcy,
- » wymagają pracy społecznej,
- » polegają na otaczaniu kogoś opieką,
- » są związane z egzekwowaniem osobistej odpowiedzialności za zachowanie,
- » wymagają dotarcia do różnych populacji.

Trzeci sektor to także **miejsca pracy**. W 2008 roku prawie 42 proc. organizacji deklaroowało, że w ostatnim roku zatrudniało (niezależnie od formy zatrudnienia) płatny personel. 27 proc. stowarzyszeń i fundacji zatrudnia pracowników etatowych (takich osób jest w organizacjach ok. 120 tys.). Nie jest to być może dużo, ale i poziom rozwoju polskich organizacji społecznych nie jest tak wysoki jak w demokracjach zachodnich.

„W 1982 roku w organizacjach nienastawionych na zys pracowało 8 proc. wszystkich zatrudnionych w Ameryce i 14 proc. wszystkich zatrudnionych w usługach. W latach 1972-1982, jeśli mierzyć to wzrostem zatrudnienia, był to najszybciej rozwijający się sektor gospodarki amerykańskiej”.

D. Osborne, T. Gaebler, Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną?, Media Rodzina, Poznań 2005, s. 73.

Trzeci sektor jest ponadto **źródłem pracy społecznej**, której wartość, choć trudna do oszacowania, stanowi konkretny wkład w rozwój życia społeczno-gospodarczego. W 2008 roku ok. 6 proc. Polaków pracowało społecznie ponad pięć godzin rocznie na rzecz różnych organizacji pozarządowych i choć mówi się o kryzysie wolontariatu w Polsce, jest to zasób, o którym nie można zapominać.

„Badania Instytutu Gallupa z 1989 roku dotyczące działalności społecznej wykazały, że mniej więcej połowa Amerykanów powyżej 14. roku życia – ogółem 93,4 mln osób – poświęcała pewną część swojego czasu działalności społecznej. Sektor Niezależny (Independent Sector), który zlecił przeprowadzenie tego sondażu, oszacował wartość przepracowanych społecznie godzin na 170 mld dol.”.

D. Osborne, T. Gaebler, Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną?, Media Rodzina, Poznań 2005, s. 73.

Czy biblioteka publiczna może wspierać samoorganizację społeczną?

Podstawowe aspekty prawne działalności bibliotek publicznych zostały przedstawione w podręczniku dotyczącym planowania pracy biblioteki. Omówiono tam m.in. zadania bibliotek, w tym bibliotek publicznych, wynikające z Ustawy o bibliotekach²⁷. Próżno jednak szukać wśród nich działań na rzecz wsparcia samoorganizacji społecznej. Czy to oznacza, że nie ma podstaw prawnych do tego, by biblioteka publiczna prowadziła taką działalność?

W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie warto raz jeszcze przypomnieć, że zgodnie z art. 4 ust. 2 ww. ustawy do zadań bibliotek może należeć m.in. prowadzenie działalności edukacyjnej i popularyzatorskiej, a art. 18 ust. 1 stanowi, że biblioteki publiczne służą zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych ogółu społeczeństwa oraz uczestniczą w upowszechnianiu wiedzy i kultury.

Z przedstawionych przepisów wynika, że **gminne biblioteki publiczne mogą prowadzić działalność informacyjną i edukacyjną, a ustawa nie wskazuje ani w żaden sposób nie ogranicza przedmiotu tych działań**. Takie ograniczenia mogą wynikać z innych przepisów, np. konstytucji, kodeksu karnego i innych ustaw, których celem jest przeciwdziałanie upowszechnianiu treści szkodliwych społecznie, a samoorganizacja społeczna do takich nie należy. Wręcz przeciwnie – jak wcześniej wykazano, jest zjawiskiem ze wszech miar pozytywnym i godnym wsparcia. Warto wspomnieć, że Ustawa o samorządzie gminnym²⁸, określając zadania własne gminy, wymienia m.in. „wspieranie i upowszechnianie idei

²⁷ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (DzU z 1997 r., nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

²⁸ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity DzU z 2001 r., nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).

samorządowej, w tym tworzenie warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażanie programów aktywności obywatelskiej” (art. 7 ust. 1 pkt 17) oraz „współpracę z organizacjami społecznymi” (art. 7 ust. 1 pkt 19). Biblioteki mogą więc, a nawet powinny informować i edukować w zakresie samoorganizacji społecznej. Wniosek ten znajduje potwierdzenie w innym zapisie Ustawy o bibliotekach, który zostanie omówiony w dalszej części rozdziału.

Określając zadania bibliotek publicznych, ustawodawca przyjął, że instytucje te uczestniczą w upowszechnianiu wiedzy i kultury²⁹. **Biblioteki mają obowiązek czynnego propagowania wiedzy i kultury oraz mogą wykonywać inne działania niż informowanie i edukowanie, jeżeli służą one temu celowi.** Z tego zapisu można także wywieść obowiązek współpracy z innymi podmiotami w tym zakresie, np. organizacjami pozarządowymi. Przykładem działania, które może podjąć biblioteka w celu upowszechniania wiedzy lub kultury, a które nie będzie miało charakteru informacyjnego czy edukacyjnego, może być udostępnienie pomieszczeń na spotkanie grupy osób lub na organizację wystawy bądź bezpośrednia pomoc w organizowaniu tych wydarzeń. Warunkiem udzielania takiej pomocy jest to, by cele wydarzeń, bezpośrednie lub pośrednie, były związane z popularyzowaniem wiedzy lub kultury.

Co w sytuacji, gdy zachodzi potrzeba wsparcia aktywności społecznej ukierunkowanej na inne cele? Czy w takich wypadkach biblioteka może udzielić pomocy w innej formie niż tylko informacja lub edukacja? W realiach wsi często występują potrzeby dostępu do takich zasobów, jak: pomieszczenia, sprzęt biurowy i komputerowy, internet, i pomoc biblioteki w tym zakresie byłaby nieoceniona.

Biblioteki publiczne są organizowane jako instytucje kultury i w zakresie nieuregulowanym Ustawą o bibliotekach stosuje się do nich odpowiednio przepisy Ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej³⁰.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 Ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej instytucja kultury działa na podstawie aktu o jej utworzeniu oraz statutu nadanego jej przez organizatora. W kolejnym ustępie ustawodawca określił, co powinien zawierać statut. W punkcie 6 znajdują się postanowienia, z których wynika, że **instytucja kultury może prowadzić inną działalność poza działalnością kulturalną, o ile zostało tak zapisane w statucie.**

Kolejną możliwość daje art. 28 ust. 2 tej samej ustawy, który określa przychody instytucji kultury i wymienia wśród nich wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych. Biblioteka może zatem **wynajmować swoje pomieszczenia i urządzenia**, o ile w jej statucie znajdzie się zapis, że taką działalność może prowadzić. Za wynajmowane składniki majątkowe biblioteka może pobierać opłaty zróżnicowane ze względu na cel wynajmu (komercyjny lub niekomercyjny) lub w pewnych sytuacjach z pobierania takich opłat może zrezygnować. Udostępnianie składników majątkowych bez opłaty, na określony lub nieokreślony czas, z zastrzeżeniem ich zwrotu nazywa się użyczeniem.

Warto wiedzieć

- » Zasady dokonywania użyczenia są określone w kodeksie cywilnym³¹ (księga III Zobowiązania, tytuł XVIII Użyczenie, art. 710-719).
- » Umowa użyczenia może mieć charakter ustny lub pisemny. Gdy wartość rzeczy użyczonej jest znaczna, zaleca się do celów dowodowych zawieranie umowy na piśmie.
- » Od 1 stycznia 2009 roku nie ma już obowiązku zapłaty przez użyczającego podatku dochodowego od przychodu, który uzyskałby, wynajmując składnik majątku, zamiast udostępniać go nieodpłatnie.

Obowiązek zapłaty podatku dochodowego spoczywa na tym, kto otrzymał majątek do użytkowania. Niektóre podmioty³², na przykład te, których celem statutowym jest działalność naukowa,

²⁹ Art. 18 ust. 1 Ustawy o bibliotekach.

³⁰ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (DzU z 1991 r., nr 114, poz. 493 z późn. zm.).

³¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. kodeks cywilny (DzU z 1964 r., nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

³² Zwolnienia podatkowe w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych określa art. 17 Ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jednolity DzU z 2000 r., nr 54, poz. 654 z późn. zm.).

naukowo-techniczna, oświatowa, kulturalna, w zakresie kultury fizycznej i sportu, ochrony środowiska, wspierania inicjatyw społecznych na rzecz budowy dróg i sieci telekomunikacyjnej na wsi oraz zaopatrzenia wsi w wodę, dobroczynności, ochrony zdrowia i pomocy społecznej, rehabilitacji zawodowej i społecznej inwalidów oraz kultu religijnego – w części przeznaczonych na te cele – są zwolnione z zapłaty tego podatku. Inne podmioty zwolnione z podatku dochodowego to m.in. ochotnicza straż pożarna oraz organizacje pożytku publicznego – w części przeznaczonych na działalność statutową.

Wysokość opłat pobieranych z tytułu wynajmu lub dzierżawy składników majątku oraz ewentualne ulgi lub zwolnienia z tych opłat powinny zostać ustalone odpowiednim aktem prawnym. Nie zostało jednoznacznie określone, jakim, co wynika m.in. z niejednołitej sytuacji prawnej bibliotek gminnych (nadal część z nich działa w formach niezgodnych z obowiązującym prawem), odmiennych uregulowań statutowych oraz interpretacji prawnych.

Ze względu na złożoność sytuacji prawnej nie jest możliwe podanie gotowej recepty dla wszystkich, dlatego zostaną opisane tylko dwa przypadki, z zastrzeżeniem, żeby te kwestie w konkretnej sytuacji biblioteki skonsultować z osobą uprawnioną do udzielania porad prawnych.

Wcześniej wspomniano, że Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej w art. 13 ust. 1 i 2 stanowi, iż w statucie nadanym instytucji przez jej organizatora powinny zostać uregulowane sprawy sposobu uzyskiwania środków finansowych oraz prowadzenia działalności innej niż kulturalna, jeżeli instytucja zamierza taką działalność prowadzić. Jednocześnie w art. 27 ust. 1 stwierdza, że **instytucja kultury** samodzielnie gospodaruje nabytą i przydzieloną jej częścią mienia oraz prowadzi samodzielną gospodarkę w ramach posiadanych środków, kierując się zasadami efektywności ich wykorzystania.

Warto wiedzieć

Ani statut biblioteki, ani uchwała rady gminy regulująca zasady korzystania z obiektów i urządzeń użyteczności publicznej nie może określać odpowiedzialności za ewentualne szkody poczynione na majątku gminnym, ponieważ kwestie te są regulowane przez przepisy kodeksu cywilnego i tylko te przepisy mogą stanowić podstawę do określenia odpowiedzialności odszkodowawczej wynajmujących obiekty i urządzenia użyteczności publicznej.

Z tych zapisów wynika, że **zasady wynajmu i dzierżawy składników majątkowych na prowadzenie działalności innej niż kulturalna powinny zostać określone w statucie.** Wydaje się jednak, że ze względu na samodzielność instytucji kultury w gospodarowaniu przydzielonym jej majątkiem oraz konieczność okresowej aktualizacji cen regulacje statutowe nie powinny mieć charakteru zbyt szczegółowego.

W innym przypadku, kiedy biblioteka nie działa w formie instytucji kultury, zasady korzystania z obiektów użyteczności publicznej oraz ich wyposażenia i urządzeń na działalność pozastatutową powinna określić rada gminy aktem prawa miejscowego.

W akcie tym należy także określić cennik opłat za korzystanie z majątku gminnego lub upoważnić wójta do ustalenia takiego cennika. Sprawy te reguluje Ustawa o gospodarce komunalnej³³ w art. 4, który określa, że jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej, to o wysokości cen i opłat albo o sposobie ustalania cen i opłat za usługi komunalne o charakterze użyteczności publicznej oraz za korzystanie z obiektów i urządzeń użyteczności publicznej jednostek samorządu terytorialnego decyduje rada gminy. Uprawnienie to może być przekazane wyłącznie organowi wykonawczemu tych jednostek, czyli wójtowi lub burmistrzowi. Warto zauważyć, że o obiekcie lub urządzeniu użyteczności publicznej można mówić tylko w przypadku, gdy został on faktycznie wyodrębniony z mienia gminnego i stanowi pewną zorganizowaną całość³⁴.

³³ Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej (DzU z 1997 r., nr 9, poz. 43 z późn. zm.).

³⁴ Wyrok WSA z dnia 15 czerwca 2005 r., II SA/Wr 169/05, OwSS 2005, nr 4, poz. 96.

Kolejną kwestią prawną wymagającą analizy jest **zróżnicowanie wysokości opłat za wynajem lub – w pewnych wypadkach – odstąpienie od pobierania takiej opłaty**, co może być podstawą do zarzutu naruszenia konstytucyjnej **zasady równości**. Zgodnie z tą zasadą istnieje nakaz równego traktowania wszystkich podmiotów będących w podobnej lub takiej samej sytuacji prawnej. Oznacza to powstrzymanie się zarówno od działań dyskryminujących, jak i faworyzujących. **Odstępstwa od tej zasady są dopuszczalne**, jeżeli zostaną **łącznie** spełnione następujące warunki:

- » kryterium stanowiące podstawę różnicowania jest racjonalnie powiązane z celem i treścią regulacji,
- » ważność interesu, któremu to różnicowanie ma służyć, jest wprost proporcjonalne do ważności interesów, które zostaną naruszone w wyniku zastosowania różnicowania,
- » kryterium różnicowania pozostaje w związku z inni wartościami i zasadami konstytucyjnymi, które uzasadniają przyjęte różnicowanie.

W przypadku pomieszczeń biblioteki kryterium zróżnicowania może być cel wynajmu. Jeżeli będzie to cel komercyjny, wynajmujący będzie ponosił pełną odpłatność, natomiast jeżeli cel wynajmu nie ma charakteru komercyjnego, to opłata będzie niższa lub nie będzie pobierana w ogóle. Jednak tak ogólne opisanie tego kryterium nie jest wystarczające do wykazania, że zostaną spełnione pozostałe dwie przesłanki uzasadniające wprowadzone zróżnicowanie. Jeżeli cele niekomercyjne powodujące zróżnicowanie, zostaną wymienione i będą to takie cele, jak: ochrona środowiska, przeciwdziałanie bezrobociu i jego zwalczanie, edukacja dzieci i młodzieży i inne o podobnej istotności, to takie zróżnicowanie będzie uzasadnione.

Słownik pojęć:

Homeostaza – *samoregulacja, zdolność utrzymywania wewnętrznej stabilności.*

Pytania:

- » Czy twoim zdaniem takie organizacje jak związki zawodowe, organizacje pracodawców i partie polityczne, powinny być zaliczane do trzeciego sektora? Uzasadnij swoją odpowiedź.
- » Czy podział życia społecznego na trzy sektory tworzy wyraźne (nieprzekraczalne) granice między poszczególnymi sferami życia społecznego? Jakie znasz przykłady organizacji (podmiotów), które działają na granicy dwóch lub trzech sektorów?
- » Jak sądzisz, dlaczego w Polsce jest tak niski poziom kapitału społecznego? Z czego to wynika?
- » Jakie krótko- i długofalowe korzyści może przynieść wspólnocie lokalnej działanie na rzecz wspierania samoorganizacji społecznej? A jakie korzyści przyniesie bibliotece?

Polecane strony internetowe:

<http://www.diagnoza.com/> - Strona projektu „Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków”

<http://www.ngo.pl/> - Portal organizacji pozarządowych

<http://www.ips.uw.edu.pl/> - Strona Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego

<http://civicpedia.ngo.pl/> - Portal poświęcony badaniom społeczeństwa obywatelskiego

>>03

Grupy formalne i prawne uwarunkowania ich działania

Rozdział przedstawia rodzaje grup formalnych oraz prawne uwarunkowania ich tworzenia i działania. Wiedza ta jest niezbędna do wspierania inicjatyw i działań z zakresu samoorganizacji społecznej.

W tym rozdziale poznasz:

- » różne rodzaje stowarzyszeń i podstawowe zasady ich zakładania i działania,
- » sposób tworzenia i działalność fundacji,
- » różnice między stowarzyszeniem (rejestrowym) a fundacją,
- » organizacje pożytku publicznego, korzyści, jakie odnoszą z posiadania statusu pożytku publicznego, oraz sposób uzyskiwania takiego statusu,
- » lokalne grupy działania i ich działalność.

Stowarzyszenie

Stowarzyszenie to popularna forma aktywności społecznej. Jest wiele przykładów stowarzyszeń tworzonych przez mieszkańców, którzy w tej formie chcą działać na rzecz zaspokojenia różnych potrzeb społecznych.

Założenie stowarzyszenia od strony formalnej nie jest przedsięwzięciem trudnym. Zasady zakładania i działania stowarzyszeń reguluje ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach³⁵. Definiuje ona stowarzyszenie jako dobrowolne, samorządne i trwałe zrzeszenie o celach niezarobkowych, które samodzielnie określa swoje cele, program działania i strukturę organizacyjną oraz stanowi o swojej działalności. Organizacja ta opiera swoją działalność na pracy społecznej członków, choć do prowadzenia spraw może także zatrudniać pracowników.

Prawo o stowarzyszeniach wyróżnia ich dwa podstawowe rodzaje: **stowarzyszenie (rejestrowe)** oraz **stowarzyszenie zwykłe**.

Stowarzyszenie rejestrowe podlega rejestracji w rejestrach stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej Krajowego Rejestru Sądowego. Jego założenie wymaga spełnienia trudniejszych wymogów formalnych, ale daje też większe możliwości działania. Istotną cechą tego stowarzyszenia jest posiadanie osobowości prawnej oraz uzyskiwanie dochodów z innych źródeł niż tylko składki członkowskie.

Stowarzyszenie zwykłe to uproszczona forma stowarzyszenia. Jego założenie jest dużo łatwiejsze, ale nie ma ono osobowości prawnej ani innych uprawnień przysługujących stowarzyszeniu zarejestrowanemu. Nie może powoływać oddziałów terenowych, wstępować do związków stowarzyszeń, zrzeszać osób prawnych, prowadzić działalności gospodarczej, przyjmować spadków, darowizn, dotacji oraz korzystać z ofiarności publicznej.

Warto wiedzieć

Osobowość prawna to zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków w sferze stosunków cywilnoprawnych. W praktyce oznacza to zdolność zaciągania zobowiązań i podpisywania umów.

35 Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (tekst jednolity DzU z 2001 r., nr 79, poz. 855 z późn. zm.).

Jak założyć stowarzyszenie (rejestrowe)?

Założenie stowarzyszenia (rejestrowego) wymaga zebrania co najmniej 15 osób, które są obywatelami polskimi, ukończyły 18 lat i nie są ubezwłasnowolnione ani pozbawione praw publicznych. Osoby te uchwalają statut stowarzyszenia i wybierają komitet założycielski. Statut powinien zawierać:

1. nazwę stowarzyszenia odróżniającą je od innych stowarzyszeń, organizacji i instytucji,
2. teren działania i siedzibę stowarzyszenia,
3. cele i sposoby ich realizacji,
4. sposoby nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków,
5. władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje,
6. sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności uchwał, sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich,
7. zasady dokonywania zmian statutu,
8. sposób rozwiązania stowarzyszenia.

Warto wiedzieć

Osoba małoletnia poniżej 16. roku życia może zostać członkiem stowarzyszenia tylko wtedy, gdy zgodzą się na to jej opiekunowie prawni, ale nie może ani wybierać władz stowarzyszenia, ani być do nich wybierana.

Osoby w wieku 16-18 lat mogą należeć do stowarzyszenia i mają czynne oraz bierne prawo wyborcze, ale zarząd stowarzyszenia, do którego należą, powinien w większości się składać z osób pełnoletnich.

Wzory statutow, uchwał oraz instrukcje wypełniania formularzy sądowych można znaleźć na portalu organizacji pozarządowych: <http://www.ngo.pl/>

Komitet założycielski składa do sądu rejestrowego wniosek o rejestrację stowarzyszenia wraz ze:

- » statutem,
- » listą założycieli (co najmniej 15) zawierającą imiona, nazwiska, daty i miejsca urodzenia, miejsca zamieszkania oraz własnoręczne podpisy założycieli,
- » protokół z wyboru komitetu założycielskiego,
- » informację o adresie tymczasowej siedziby stowarzyszenia.

Stowarzyszenie otrzymuje osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego. Może prowadzić działalność gospodarczą, jednak uzyskany dochód musi służyć realizacji celów statutowych i nie może być dzielony między członków. Poza tym majątek stowarzyszenia powstaje z: darowizn, spadków, zapisów, dochodów z majątku stowarzyszenia i ofiarności publicznej.

Jak założyć stowarzyszenie zwykłe?

Założenie stowarzyszenia zwykłego wymaga co najmniej trzech osób spełniających takie same kryteria jak w przypadku stowarzyszenia rejestrowanego. Osoby te określają:

- » nazwę i cel stowarzyszenia,
- » teren działania i siedzibę stowarzyszenia,
- » regulamin działalności,

oraz wybierają swojego przedstawiciela do reprezentowania stowarzyszenia.

Następnie zgłaszają utworzenie stowarzyszenia do starosty (w miastach na prawach powiatu – do prezydenta miasta) właściwego ze względu na siedzibę stowarzyszenia, podając ww. dane. Jeżeli w ciągu 30 dni od złożenia takiego powiadomienia stowarzyszenie nie otrzyma informacji o zakazie działalności, może rozpocząć swoją działalność. Zakazać założenia stowarzyszenia zwykłego może – na wniosek starosty (prezydenta miasta) lub prokuratora – sąd rejestrowy, jeżeli regulamin stowarzyszenia nie jest zgodny z przepisami prawa lub założyciele nie spełniają wymagań określonych ustawą Prawo o stowarzyszeniach. Stowarzyszenia zwykłe, wobec których nie zastosowano zakazu działalności, są wpisywane do wewnętrznego rejestru stowarzyszeń prowadzonego przez starostę (prezydenta miasta).

Każde z przedstawionych stowarzyszeń musi uzyskać numery REGON i NIP, założyć konto bankowe, prowadzić księgowość oraz składać roczne sprawozdania finansowe.

Dobra praktyka³⁶

Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Żegocińskiej prowadzi własną działalność badawczo-wydawniczą. Wydane przez nie publikacje, zamieszczone na stronie internetowej <http://www.spzz.free.ngo.pl/>, dotyczą zarówno historii (np. „Cmentarze i wojny światowe okolic Żegociny”), jak i teraźniejszości tego regionu („Moje wakacje w Żegocinie”).

Wiele z nich wykorzystuje rodzinne archiwa, zdjęcia dawne i współczesne, w niektórych znajdują się szkice lub plany lokalnych zabytków. Tego typu wydawnictwa mogą być wynikiem konkursów na wspomnienia, opisy ciekawych miejsc bądź fragmentami współczesnych lub dawniej prowadzonych dzienników i pamiętników. Można je wydać w formie broszury lub książki, zdigitalizować i zamieścić w regionalnej bibliotece cyfrowej lub w formie elektronicznej udostępnić na stronie internetowej biblioteki.

Lubelskie Towarzystwo Miłośników Książek istnieje już 80 lat. Bibliofile lubelscy założyli go w 1926 roku w celu szerzenia czytelnictwa. Towarzystwo organizowało odczyty, spotkania i wystawy; te formy upowszechniania czytelnictwa są stosowane do dzisiaj. Obecnie oprócz działalności popularyzatorskiej towarzystwo prowadzi działalność badawczo-naukową oraz wydawniczą. Przyznaje także Order Białego Kruka ze Słonecznikiem za wybitne zasługi dla rozwoju bibliofilstwa i kultu pięknej książki.

Inne rodzaje stowarzyszeń, które występują w polskim prawie:

- » związki stowarzyszeń – regulowane przez ustawę Prawo o stowarzyszeniach,
- » kluby sportowe w formie stowarzyszenia, które działają na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach oraz Ustawy o kulturze fizycznej³⁷,
- » regionalne i lokalne organizacje turystyczne powoływane na podstawie Ustawy o Polskiej Organizacji Turystycznej³⁸ i Prawa o stowarzyszeniach.

Ze względu na to, że prawdopodobnie te formy będą miały mniejsze zastosowanie w przypadku działań biblioteki publicznej, zostaną omówione bardziej skrótowo.

Związki stowarzyszeń mogą być tworzone przez stowarzyszenia (rejestrone) i inne osoby prawne, które nie mają celów zarobkowych. Osoby prawne mające cele zarobkowe mogą jedynie być członkami wspierającymi (bez czynnego i biernego prawa wyborczego). Utworzenie związku stowarzyszeń wymaga zebrania co najmniej trzech stowarzyszeń i rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym. Związek stowarzyszeń podlega takim samym przepisom jako stowarzyszenie rejestrowe.

Klub sportowy jest podstawową jednostką realizującą cele i zadania w zakresie kultury fizycznej. Klub sportowy działający w formie stowarzyszenia, którego statut nie przewiduje prowadzenia działalności gospodarczej, działa na takich samych zasadach jak stowarzyszenie za wyjątkiem rejestracji. Tego rodzaju kluby sportowe są wpisywane do ewidencji prowadzonej przez starostów (w miastach na prawach powiatu – prezydenta miasta) właściwych ze względu na siedzibę klubu. Informacje, jakie dokumenty należy dostarczyć w celu zarejestrowania klubu, można znaleźć na stronach internetowych lub w „BIP” starostw powiatowych. Kluby sportowe prowadzące działalność gospodarczą podlegają rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym.

³⁶ Nie jest to co prawda przykład działalności prowadzonej przez bibliotekę, ale może stanowić inspirację dla bibliotekarzy, ponieważ tego typu aktywność wpisuje się w zadania bibliotek.

³⁷ Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (tekst jednolity DzU z 2001 r., nr 81, poz. 889 z późn. zm.).

³⁸ Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (DzU z 1999 r., nr 62, poz. 689 z późn. zm.).

Organizacje turystyczne regionalne – obejmujące swoim zakresem działania obszar jednego lub więcej województw, i lokalne – działające na obszarze jednej lub więcej jednostek samorządu terytorialnego, są tworzone i działają zgodnie z Prawem o stowarzyszeniach, z tym, że:

- » członkami tych organizacji mogą być osoby fizyczne i prawne,
- » nadzór nad tymi organizacjami sprawuje minister do spraw turystyki,
- » organizacje mogą prowadzić działalność gospodarczą służącą realizacji ich celów w przedmiocie, który został określony w ich statucie.

Do zadań tych organizacji należy:

- » promocja turystyczna obszaru, na którym działają,
- » wspomaganie funkcjonowania i rozwoju informacji turystycznej,
- » inicjowanie, opiniowanie i wspieranie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej,
- » współpraca z Polską Organizacją Turystyczną.

Fundacja

Samooorganizacja społeczna może także przyjąć formę fundacji, która powstaje i działa na podstawie Ustawy o fundacjach³⁹. Ustawa nie definiuje fundacji, ale podaje cechy takiej organizacji, na podstawie których taką definicję można utworzyć.

Fundacja jest organizacją powoływaną do realizacji celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, przy czym cele gospodarcze nie mogą być celami zarobkowymi, i wyposażoną w majątek służący realizacji tych celów.

Fundację tworzy fundator, którym może być osoba (lub osoby) fizyczna lub prawna. Zgodnie z orzecznictwem Naczelnego Sądu Administracyjnego przysługuje jej status organizacji społecznej. Fundacja może prowadzić działalność gospodarczą, pod warunkiem że pozyskane z tej działalności środki będą przeznaczone na działalność statutową. Fundacja uzyskuje osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego.

Jak założyć fundację?

Do **założenia fundacji** konieczne jest znalezienie fundatora. Następnie fundator składa oświadczenie (w formie aktu notarialnego⁴⁰) o ustanowieniu fundacji, jej celu i majątku.

Cele fundacji muszą być przede wszystkim zgodne z podstawowymi celami Rzeczypospolitej Polskiej, co interpretuje się jako zgodność z celami opisanymi w Konstytucji RP. Oprócz tego cele te muszą być społecznie i gospodarczo użyteczne, czyli służyć dobru ogółu, a nie interesom fundatora. Ustawa o fundacjach wymienia przykłady celów, które spełniają ten warunek, są to: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami.

Majątek fundacji mogą tworzyć: pieniądze, papiery wartościowe, rzeczy ruchome i nieruchome oddane na własność fundacji. Minimalna wielkość majątku dla fundacji, która będzie prowadziła wyłącznie działalność statutową (tzn. nie będzie prowadziła działalności gospodarczej), nie została w ustawie określona. Decyzję w tej sprawie podejmuje fundator. Majątek ten powinien być jednak w takiej wysokości, żeby pozwolił fundacji na rozpoczęcie działań. Przyjęło się, że jest to kwota od 500 do 1000 zł, ale nie ma w tej kwestii żadnych uregulowań formalnych. Nieco inna sytuacja ma miejsce w przypadku fundacji, które oprócz działalności statutowej będą prowadziły działalność gospodarczą. Minimalna kwota przeznaczona na prowadzenie działalności gospodarczej wynosi 1000 zł, a wartość majątku fundacji przeznaczona na prowadzenie działalności statutowej nie może być od tej kwoty niższa.

³⁹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (tekst jednolity DzU z 1991 r., nr 46, poz. 203 z późn. zm.).

⁴⁰ Wyjątkiem od tej zasady jest ustanowienie fundacji w testamencie.

Kolejny krok to przygotowanie statutu fundacji. Obowiązkowe elementy tego statutu to:

- » nazwa fundacji,
- » wskazanie siedziby fundacji,
- » cele, zasady, formy i zakres działalności fundacji,
- » majątek,
- » skład i organizacja zarządu, sposób powoływania członków zarządu, obowiązki i uprawnienia zarządu oraz jego członków.

Statut może także zwierać regulacje innych spraw, np. prowadzenia działalności gospodarczej, procedury zmiany statutu, powołania i działania organów kontrolnych, możliwości tworzenia struktur terenowych. Jeżeli fundacja będzie się ubiegała o uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego, statut powinien zawierać także regulacje wymagane dla tego typu organizacji (więcej w dalszej części rozdziału). Statut powinien zostać podpisany przez fundatora.

W ciągu siedmiu dni od ustanowienia fundacji należy ją zgłosić do Krajowego Rejestru Sądowego. Wniosek składa fundator, ewentualnie jego pełnomocnik lub zarząd fundacji. Fundacja podlega rejestracji w rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej oraz – jeżeli prowadzi działalność gospodarczą – dodatkowo w rejestrze przedsiębiorców. Sąd rozpatrzy wniosek w ciągu siedmiu dni od daty jego złożenia.

Podobnie jak stowarzyszenie fundacja po zarejestrowaniu musi uzyskać REGON, NIP, założyć konto bankowe oraz prowadzić księgowość i sprawozdawczość. Oprócz urzędu skarbowego fundacja składa sprawozdania do ministra, któremu podlega, a jeżeli została zarejestrowana w rejestrze przedsiębiorców, także przesyła swoje sprawozdania do KRS.

Warto wiedzieć, że z **chwilą zarejestrowania fundator traci kontrolę nad fundacją**. Od tej pory odpowiedzialność za działanie i majątek fundacji ponosi jej zarząd. Fundator może się włączyć w działania fundacji jedynie wtedy, gdy przewiduje to statut fundacji. W takiej sytuacji statut powinien również określać funkcje, jakie będzie pełnił fundator.

Różnice między stowarzyszeniem a fundacją

Wiele osób, które chcą podjąć aktywność społeczną poprzez organizację formalną, zastanawia się nad tym, którą z form wybrać – stowarzyszenie (rejestracyjne) czy fundację. Obie formy dają dość duże pole do działania i możliwość pozyskiwania dodatkowych środków. Poniżej zostały zamieszczone **podstawowe różnice między tymi formami**⁴¹.

	Stowarzyszenie	Fundacja
Cel	Dowolny cel zgodny z prawem, niezarobkowy, może polegać na wspieraniu własnych członków	Cel zgodny z wartościami RP oraz społecznie lub gospodarczo użyteczny, niezarobkowy, nie może polegać na wspieraniu fundatora lub jego bliskich
Majątek	Nie jest obowiązkowy w momencie zakładania stowarzyszenia, członkowie stowarzyszenia płacą składki	Posiadanie majątku jest warunkiem powstania fundacji, a wyczerpanie się majątku oznacza konieczność jej likwidacji
Założyciele	Min. 15 osób fizycznych, obywateli polskich lub cudzoziemców mających miejsce zamieszkania na terytorium Polski i pełną zdolność do czynności prawnych	Osoba fizyczna (osoby fizyczne), osoba prawna (osoby prawne) – bez względu na obywatelstwo, miejsce zamieszkania i siedzibę

⁴¹ Opracowano na podstawie: B. Kwiatkowska, Jak założyć fundację?, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2007, http://www.poradnik.ngo.pl/files/prawo.ngo.pl/public/3w_pdf/nowsze_pdf/jak_zalozyc_fundacje.pdf

	Stowarzyszenie	Fundacja
Członkowie	Min. 15 osób, stanowią najwyższą władzę stowarzyszenia, mogą do ich grona należeć cudzoziemcy, ale tylko wtedy, gdy pozwala na to statut. Osoby prawne mogą być tylko członkami wspierającymi stowarzyszenie	Brak członków
Obowiązkowe organy	Walne zgromadzenie, zarząd, organ kontroli wewnętrznej	Zarząd
Organy nadzoru i kontroli zewnętrznej	Starosta właściwy ze względu na siedzibę stowarzyszenia	Właściwy minister wskazany przez fundatora, starosta właściwy ze względu na siedzibę fundacji
Sprawozdawczość inna niż finansowa	Brak	Obowiązek corocznego składania sprawozdań do właściwego ministra
Czas rejestracji	Sąd rozpatruje wniosek w ciągu 3 miesięcy od daty złożenia	Sąd rozpatruje wniosek w ciągu 7 dni od daty złożenia

Zasadnicza różnica między tymi dwiema formami polega na kapitale. W stowarzyszeniu ten kapitał tworzą ludzie, a w fundacji – majątek. Co za tym idzie, stowarzyszenie wymaga większej umiejętności współpracy pomiędzy członkami tej organizacji, także przy podejmowaniu kluczowych decyzji, co do których wypowiada się walne zgromadzenie. Fundacja, której zasadniczym organem władzy jest zarząd i która opiera swoją działalność na pracownikach, w miarę potrzeby wpierając się pomocą wolontariuszy, łatwiej i szybciej podejmuje decyzje.

Organizacje pożytku publicznego

Organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia i fundacje, oraz organizacje kościelne i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego mogą się ubiegać o **status organizacji pożytku publicznego**. Z posiadaniem tego statusu wiąże się wiele przywilejów. Nim zostaną przedstawione, warto wyjaśnić, czym jest pożytek publiczny i jakie warunki należy spełnić, żeby taki status uzyskać.

Sprawy statusu pożytku publicznego reguluje Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie⁴². Stanowi ona, że **działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze działań publicznych**.

Do sfery działań publicznych należą:

- » pomoc społeczna,
- » zapewnienie zorganizowanej opieki emerytowanym żołnierzom zawodowym, inwalidom wojskowym i wojennym oraz kombatantom,
- » działalność charytatywna,
- » podtrzymywanie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
- » działalność na rzecz mniejszości narodowych,
- » ochrona i promocja zdrowia,
- » działania na rzecz osób niepełnosprawnych,
- » promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy,
- » upowszechnianie i ochrona praw kobiet oraz działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn,
- » wspomaganie rozwoju gospodarczego, w tym rozwoju przedsiębiorczości,
- » wspomaganie rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych,
- » nauka, edukacja, oświata i wychowanie,

⁴² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (DzU z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

- » krajoznawstwo oraz wypoczynek dzieci i młodzieży,
- » kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i tradycji,
- » upowszechnianie kultury fizycznej i sportu,
- » ekologia i ochrony zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego,
- » porządek i bezpieczeństwo publiczne oraz przeciwdziałanie patologiom społecznym,
- » upowszechnianie wiedzy i umiejętności na rzecz obronności państwa,
- » upowszechnianie i ochrona wolności, praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działania wspomagające rozwój demokracji,
- » ratownictwo i ochrona ludności,
- » pomoc ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen,
- » upowszechnianie i ochrona praw konsumentów,
- » integracja europejska oraz współpraca między społeczeństwami,
- » promocja i organizacja wolontariatu,
- » działalność wspomagająca technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz inne podmioty, które mogą się ubiegać o status organizacji pożytku publicznego w wypełnianiu ich zadań związanych z działalnością pożytku publicznego.

Do uznania, że organizacja działa w sferze pożytku publicznego, wystarczy, żeby jedno z ww. zadań wykonywała w ramach swojej działalności statutowej (nie jest istotne, czy wykonuje te zadania odpłatnie, czy bezpłatnie). Nie oznacza to jednak, że taka organizacja ma już status organizacji pożytku publicznego. Uzyskuje się go na wniosek po spełnieniu wymagań określonych przez ww. ustawę. Potwierdzeniem uzyskania statusu organizacji pożytku publicznego jest wpisanie organizacji do Krajowego Rejestru Sądowego jako organizacji pożytku publicznego.

Uzyskanie statusu organizacji pożytku publicznego wiąże się z koniecznością spełnienia dość wysokich wymagań. Statutowa działalność organizacji musi być skierowana do ogółu społeczności lub określonej grupy, ale pod warunkiem że grupa ta została wyodrębniona ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną (w przypadku stowarzyszeń może to być działalność prowadzona na rzecz ich członków). Wszystkie cele statutowe organizacji powinny się mieścić w sferze zadań publicznych. Konieczne jest także zapewnienie przejrzystości działalności merytorycznej i finansowej, w tym wewnętrznej kontroli i sprawozdawczości. Szczegółowe warunki określa art. 20 Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Korzyści, jakie daje posiadanie statusu organizacji pożytku publicznego:

- » prawo do otrzymywania 1 proc. podatku dochodowego od osób fizycznych,
- » prawo do bezpłatnego informowania przez telewizję i radio o działalności organizacji,
- » możliwość korzystania z pomocy poborowych odbywających służbę zastępczą,
- » możliwości użytkowania na preferencyjnych warunkach nieruchomości należących do Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego,
- » możliwość korzystania przy zbiórkach publicznych z pomocy niepełnoletnich wolontariuszy,
- » zwolnienia w zakresie podatku dochodowego, podatku od nieruchomości, opłat skarbowych, opłat sądowych, podatku od czynności cywilnoprawnych oraz podatku VAT przy sprzedaży towarów nieobjętych podatkiem akcyzowym oraz takich, które organizacja dostała jako darowiznę rzeczową podczas zbiórki publicznej lub zakupiła za pieniądze zebrane podczas zbiórki publicznej.

Skorzystanie z tych uprawnień jest związane ze spełnieniem określonych warunków. Są one opisane w Ustawie o organizacjach pożytku publicznego i wolontariacie oraz innych przepisach. Osoby zainteresowane ich poznanie powinny sięgnąć do poradnika dla organizacji pozarządowych dostępnego na portalu <http://www.ngo.pl/>, w którym te sprawy zostały szczegółowo omówione.

Lokalne Grupy Działania

Jedną z ciekawszych form samoorganizacji społecznej, jakie się pojawiły w ciągu kilku ostatnich lat na terenach wiejskich, są lokalne grupy działania. Warto je poznać bliżej ze względu na to, że odnoszą duże sukcesy i mogą być partnerami bibliotek i bibliotekarzy w wielu różnych działaniach. Tam, gdzie takie grupy jeszcze nie powstały, można pomyśleć o ich utworzeniu.

Lokalne grupy działania to grupy formalne, których istnienie jest ściśle związane z programem „Leader”⁴³.

Specyficzny charakter tego programu jest określany przez siedem cech:

- » **partnerstwo** – wyrażone przez obowiązek powołania lokalnej grupy działania (LGD), która będzie skupiała trzy sektory: publiczny, gospodarczy i społeczny, przy czym udział przedstawicieli sektorów gospodarczego i społecznego w gremium decyzyjnym nie może być mniejszy niż 50 proc.;
- » **podejście terytorialne** – wsparcie jest przyznawane dla spójnego pod względem przyrodniczym, kulturowym lub gospodarczym mikroregionu, zamieszkiwanego przez min. 10 tys., a maks. 100 tys. osób. W przypadkach regionów o małym zaludnieniu (poniżej 150 mieszkańców na 1 km²) liczba mieszkańców może być mniejsza niż 10 tys.;
- » **podejście oddolne** – przejawia się w tym, że instytucją, która planuje i realizuje działania finansowane programu „Leader”, jest wspomniana już lokalna grupa działania. LGD jest autonomiczna w swoich decyzjach, a w jej składzie znajdują się przedstawiciele mieszkańców;
- » **podejście zintegrowane** – przy planowaniu działań bierze się pod uwagę potencjał występujący w różnych sferach życia społecznego, nie tylko zasoby gospodarcze czy przyrodnicze, ale również tożsamość kulturową, tradycję itp.;
- » **innowacyjność** – LGD powinna wdrażać nowe pomysły lub w sposób twórczy adaptować takie, które zostały z sukcesem wdrożone w innych rejonach;
- » **lokalne finansowanie i zarządzanie** – LGD otrzymuje środki, którymi w sposób autonomiczny zarządza;
- » **tworzenie sieci** – lokalne grupy działania mają z sobą współpracować w celu wymiany doświadczeń i informacji, tworząc rodzaj sieci współpracy.

LGD tworzone przed 2007 roku mają różne formy prawne: stowarzyszenia działające na podstawie Prawa o stowarzyszeniach, związku stowarzyszeń lub fundacji. Obecnie obowiązkową formą prawną LGD jest stowarzyszenie mające osobowość prawną, tworzone i prowadzące działalność na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach i Ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich⁴⁴.

Czym się różni stowarzyszenie LGD od stowarzyszenia (rejestrowego) działającego wyłącznie na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach?

- » Członkiem zwyczajnym LGD mogą być osoby fizyczne i osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego z wyłączeniem województw. Jest to istotna zmiana, ponieważ bez wprowadzenia tego rozwiązania gminy i powiaty nie mogły być członkami stowarzyszeń innych niż stowarzyszenia jednostek samorządowych, a osoby prawne mogły być jedynie członkami wspierającymi stowarzyszenia.
- » Nadzór nad LGD sprawuje marszałek województwa, a nie starosta.
- » LGD może prowadzić działalność gospodarczą służącą realizacji przygotowanej przez nią lokalnej strategii rozwoju (LSR) w zakresie określonym w statucie. Oznacza to, że w przeciwieństwie do stowarzyszenia działającego tylko na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach LGD musi wymienić w statucie rodzaje prowadzonej działalności, a więc nie może prowadzić każdej działalności służącej realizacji celów statutowych tak jak typowe stowarzyszenie. Zyski z takiej działalności LGD przeznacza na realizację strategii, a nie na cele statutowe.

⁴³ Informacje o programie „Leader” na lata 2007-2013 znajdują się na stronie Ministerstwa Rolnictwa, <http://www.minrol.gov.pl/>

⁴⁴ Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (DzU z 2007 r., nr 64, poz. 427 z późn. zm.).

- » LGD oprócz walnego zebrania członków, zarządu i organu kontroli wewnętrznej ma obowiązek posiadania rady, której zadaniem jest wybór projektów realizowanych w ramach lokalnej strategii działania.

Sposób rejestrowania LGD jest prawie taki sam jak w przypadku stowarzyszenia (rejestrowego). Jedyna różnica polega na tym, że na liście założycieli oprócz osób fizycznych będą się także znajdowały osoby prawne i adresy ich siedzib. Wzór protokołu z zebrania założycielskiego oraz statutu jest dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: www.minrol.gov.pl

Jak wcześniej wspomniano, **LGD przygotowuje lokalną strategię rozwoju**. Jej realizacja powinna się przyczynić do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich m.in. poprzez zwiększenie różnorodności gospodarczej i ilości miejsc pracy, aktywizację społeczności lokalnych, wzmocnienie kapitału społecznego oraz zachowanie i lepsze wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Strategię zatwierdza urząd marszałkowski. W ramach środków przyznanych na realizację strategii LGD dokonuje wyboru projektów, które otrzymają dotację z programu „Leader” (więcej informacji na ten temat znajduje się w rozdziale V).

Jak widać, **utworzenie lokalnej grupy działania daje możliwość pozyskiwania środków finansowych na rozwój terenów wiejskich**, a więc jest dla społeczności lokalnej niezwykle korzystne.

Przykłady działań i strategii lokalnych grup działania

Lokalna grupa działania Perła Jury: <http://www.perlajury.pl/>

Lokalna grupa działania Bory Tucholskie: <http://www.lgd.borytucholskie.pl/>

Lokalna grupa działania Wokół Łysej Góry: <http://www.wokollysejgory.pl/>

Lokalna grupa działania Naszyjnik Północy: <http://www.fundacja.zas.pl/>

Partnerstwa lokalne

Lokalna grupa działania to rodzaj partnerstwa społecznego. Podobne partnerstwa mogą działać także poza programem „Leader”, korzystając z dostępnych form prawnych, np. **związku stowarzyszeń, fundacji, umowy cywilnoprawnej, lub jako grupy nieformalne**.

Poniżej zostało przedstawione partnerstwo, które działa na podstawie umowy cywilnoprawnej i ma swoje umocowanie w ustawie.

W Polsce od kilku lat działają **partnerstwa lokalne na rzecz rynków pracy**. Podstawą ich działania jest Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁴⁵, która uznaje partnerstwo lokalne za instytucję rynku pracy. Zgodnie z tą ustawą instytucją partnerstwa lokalnego jest grupa instytucji realizujących na podstawie umowy przedsięwzięcia i projekty na rzecz rynku pracy. Takie projekty mogą otrzymywać wsparcie finansowe m.in. od jednostek samorządu terytorialnego czy z funduszy unijnych, a koszty organizacji spotkań i konferencji organizowanych przez organy zatrudnienia z udziałem przedstawicieli instytucji partnerstwa lokalnego oraz instytucji organizujących inicjatywy partnerów rynku pracy mogą być finansowane ze środków Funduszu Pracy.

Inspiracja do powstania partnerstwa może wyjść z różnych środowisk. Istotne jest to, by w takim partnerstwie brały udział podmioty, które pośrednio lub bezpośrednio działają na rzecz rynku pracy i wzrostu zatrudnienia. Z punktu formalnego utworzenie partnerstwa jest proste. Wystarczy, by te podmioty podpisały odpowiednią umowę, która będzie określała m.in. cele i zadania partnerstwa oraz jego sposób działania: strukturę, zakresy odpowiedzialności poszczególnych partnerów, zasady komunikacji itd. Jednak zawiązanie prawdziwego partnerstwa wymaga o wiele większej pracy niż tylko przygotowanie tekstu umowy. Po pierwsze, najpierw trzeba przekonać różne instytucje, organizacje i firmy do tego, że warto jest taką współpracę podjąć. Następnie dokonać analizy wybranego obszaru problemowego i na podstawie jej wyników przygotować

45 Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity DzU z 2008 r., nr 69, poz. 415 z późn. zm.).

odpowiednią strategię postępowania. W dalszej kolejności należy wypracować podstawy formalne takiej współpracy oraz – i to jest najtrudniejsze – nauczyć się współpracować. Więcej w rozdziale poświęconym grupom nieformalnym.

Umowa cywilnoprawna może być podstawą tworzenia także innych partnerstw, działających nie tylko na rzecz rynku pracy, ale także na rzecz integracji i spójności społecznej oraz lokalnego rozwoju. Wzory umów, regulaminów, statutów, poradniki dotyczące tworzenia i działalności partnerstw społecznych można znaleźć m.in. na stronie internetowej <http://www.dialogspoleczny.pl/> prowadzonej przez Centrum Partnerstwa Społecznego „Dialog” im. Andrzeja Bączkowskiego.

Pytania:

- » Czy na terenie twojej gminy działają stowarzyszenia lub fundacje? Jeśli jest ich mało lub nie ma ich wcale, zastanów się, dlaczego tak się dzieje, jakie są powody takiej sytuacji.
- » Jak myślisz, jakie korzyści mogłoby przynieść dla społeczności lokalnej działanie takich organizacji?
- » Jakie działania możesz podjąć, żeby tę sytuację zmienić?
- » Czy organizacje pozarządowe, organizacje kościelne i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego działające na terenie twojej gminy mają status organizacji pożytku publicznego? Dla których z nich posiadanie takiego statusu, o ile jeszcze go nie mają, byłoby korzystne?
- » Czy w twojej okolicy działa lokalna grupa działania? Jeżeli nie, to dlaczego twoim zdaniem taka grupa jeszcze nie powstała? Jeżeli LGD istnieje na terenie twojej gminy, to czy jesteś jej członkiem? W przypadku udzielenia odpowiedzi negatywnej zastanów się, jakie są tego powody.
- » Czy widzisz potrzebę utworzenia na twoim terenie partnerstwa lokalnego na rzecz rynku pracy?

Polecane strony internetowe:

<http://www.minrol.gov.pl/> - Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, strona Ministerstwa Rolnictwa

<http://www.ngo.pl/> - Portal organizacji pozarządowych

<http://www.agro-info.org.pl/> - Serwis internetowy Agro-Info prowadzony przez Biuro Programów Wiejskich fundacji Fundusz Współpracy

<http://www.equal.org.pl/> - Strona internetowa Funduszu Współpracy

<http://www.dialogspoleczny.pl/> - Strona internetowa poświęcona lokalnym partnerstwom społecznym

>>04

Grupy nieformalne

Rozdział prezentuje różne rodzaje grup nieformalnych, które choć mają ograniczone możliwości działania, także mogą skutecznie się przyczyniać do zaspokajania potrzeb społecznych.

W tym rozdziale poznasz:

- » grupy samopomocowe i zasady ich działania,
- » koła samokształceniowe i sposób, w jaki pracują,
- » koła zainteresowań, kółka hobbystyczne, kluby i sekcje oraz inne formy służące rozwijaniu zainteresowań i zdolności,
- » grupy odnowy wsi, które przygotowują plany odnowy wsi i pozytywnie na ich realizację środki pomocowe,
- » lokalne koalicje – zasady, które decydują o ich sukcesie, korzyści i wady wynikające z udziału w takich partnerstwach,
- » przykłady innych grup nieformalnych.

>> Jak założyć grupę nieformalną?

Wypowiedź Ireny Czerwińskiej, laureatki Nagrody im. Heleny Radlińskiej, koordynatora ds. organizacji pozarządowych w gminie Hrubieszów:

„W urzędzie gminy współpracujemy z wieloma stażystami i osobami skierowanymi do nas w ramach prac interwencyjnych. Wypatruję wśród nich osób, które mają potencjał do takich działań, i namawiam je do pracy w ich środowiskach – sporządzamy wspólnie plan działania, zapraszam je na warsztaty z różnych obszarów, wspieram zawsze, jak mnie potrzebują. I teraz mamy cztery aktywne grupy nieformalne w czterech miejscowościach”.

Źródło: <http://www.ppwow.gov.pl/>

Grupy samoopomocowe

Grupy samopomocowe wywodzą się z ruchu AA (Anonimowych Alkoholików). Jest to **metoda pracy socjalnej opierająca się na przekonaniu, że ludzie są w stanie pomóc sobie sami poprzez rozmowę, wymianę informacji i doświadczeń, wzajemne wsparcie**. Oferta udziału w grupach samopomocowych jest kierowana zazwyczaj do osób: znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, doświadczających przemocy, pogrążonych w żałobie, chorych, uzależnionych, zagrożonych wykluczeniem społecznym, bezrobotnych, samotnie wychowujących dzieci, seniorów, niepełnosprawnych, nastolatków – i rodzin tych osób. Są także grupy adresowane do rodziców małych dzieci i in.

Dzięki spotkaniom ci ludzie mogą wyjść z izolacji społecznej oraz osobistej, uczą się rozpoznawać trudności i lepiej sobie z nimi radzić.

Liczebność grupy to zazwyczaj 7-15 osób. Spotkania odbywają się regularnie w ustalonych wcześniej terminach, a ich tematyka jest wybierana przez grupę.

>> Warto wiedzieć

Grupa samopomocowa nie jest grupą psychoterapeutyczną.

Spotkania grup zazwyczaj nie są prowadzone przez specjalistów ani profesjonalistów, grupa zajmuje się wyłącznie swoimi członkami, nie podejmuje działań skierowanych na zewnątrz.

Dobra praktyka

Ośrodek Pomocy Społecznej w Śremie zainicjował powstanie grupy samopomocowej dla osób, które przeżywają śmierć bliskiego członka rodziny lub stratę bliskiej osoby. Spotkania odbywają się w pomieszczeniach Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy im. Heliodora Świącieckiego w Śremie.

Dwa z pięciu punktów pomocy koleżeńskiej działających na terenie powiatu mikołowskiego ma swoje siedziby w pomieszczeniach bibliotek: w Miejskiej Bibliotece Publicznej filii nr 1 w Łaziskach Górnych oraz w Gminnej Bibliotece Publicznej filii nr 1 w Gostyniu.

Rodzajem grup samopomocowych są Kluby Pomocy Koleżeńskiej „Praca” oraz punkty pomocy koleżeńskiej działające przy parafiach i instytucjach oraz organizacjach lokalnych, głównie w woj. śląskim i małopolskim. Są one miejscem spotkań dla osób bezrobotnych, zwalnianych, pozbawionych zatrudnienia oraz chcących powrócić na rynek pracy. Można w nich uzyskać informacje ułatwiające znalezienie pracy, pomoc w kontaktach z pracodawcami, urzędami i organizacjami, wsparcie w samodzielnym, aktywnym i skutecznym poszukiwaniu zatrudnienia.

W obu przypadkach koordynacją pomocy zajmują się odpowiednio przeszkolone osoby – kluby prowadzone są przez wolontariuszy, a punkty przez byłych bezrobotnych, dla których jest to forma wyjścia z bezrobocia.

Więcej informacji o ww. klubach pracy można uzyskać na <http://www.partnerstwo.org.pl/>, <http://www.partners.net.pl/>, a o punktach pomocy koleżeńskiej na <http://www.ppk.siemianowice.pl/>. Takie grupy samopomocowe istnieją także pod nazwą Klub Pracy i działają na terenie całego kraju.

Samopomoc może też przyjąć inną formę. Ciekawą propozycją jest Krakowski Bank Godzin⁴⁶.

Dobra praktyka

Krakowski Bank Godzin – jest to platforma bezgotówkowej wymiany usług, które są trudno dostępne na rynku z powodu wysokiej ceny lub braku oferty. Beneficjentami dobrej praktyki są osoby przebywające na urlopach wychowawczych i macierzyńskich, kobiety, które na skutek urodzenia dziecka straciły pracę lub nie mogą jej znaleźć, osoby, które mając małe dzieci i pracując zawodowo, mają trudności z pogodzeniem życia zawodowego i rodzinnego. W ramach działań Krakowskiego Banku Godzin zorganizowano:

- » spotkania integracyjne dla dzieci i rodziców,
 - » szkolenia, m.in. warsztaty „Jak wychować twórcze dziecko?”, „Przedświąteczne malowanie kubków”.
- Efekty działań:
- » wyjście z izolacji osób, które w związku z posiadaniem małych dzieci przebywały w domu,
 - » wzrost samooceny uczestników, możliwość sprawdzenia się w działaniu, poczucie się przydatnym,
 - » budowa postaw asertywnych – umiejętność prośzenia o pomoc i skorzystania z niej.

Na przełomie 2008 i 2009 roku w Krakowskim Banku Godzin działało ponad 30 osób, generując miesięcznie 30-50 godzin wymiany usług. Do najczęściej dokonywanych wymian należały:

- » opieka nad dzieckiem – odbieranie, zaprowadzanie do przedszkola/szkoły, opieka,
- » korepetycje z różnych przedmiotów,
- » drobne usługi naprawcze.

⁴⁶ Szczegółowy opis praktyki w: *Recepta na zmianę – Katalog dobrych praktyk, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2008*, <http://www.cofund.pl/polecamy.php?NID=44&BID=11&q=partnerstw&IDJęzyk=1>

Więcej informacji o idei samopomocy i grup samopomocowych, w tym praktyczne wskazówki dotyczące zakładania i prowadzenia takiej grupy, można znaleźć na stronie projektu „Nie jestem sam – samopomoc działa” prowadzonej przez stowarzyszenie Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych „BORIS”: <http://www.samopomoc.boris.org.pl/>

Koła samokształceniowe

Koła samokształceniowe (ang. study circle) to popularna metoda kształcenia dorosłych, która narodziła się 150 lat temu w Szwecji, a obecnie jest stosowana także w innych krajach. Koło samokształceniowe tworzy **mała grupa ludzi (6-12 osób), która w określonym czasie zajmuje się wybranym tematem pod przewodnictwem lidera** oraz w razie potrzeby korzysta z usług zewnętrznego doradcy. Tę metodę od innych odróżnia sposób przekazywania wiedzy – członkowie koła nie otrzymują jej od nauczyciela, ale wymieniają się nią między sobą.

Jak powstaje koło samokształceniowe? Zbiera się grupa osób, które chcą poznać daną tematykę ze względu na swoje zainteresowania lub potrzeby. Doradca pomaga im zorganizować koło samokształceniowe oraz inicjuje proces kształcenia, ustala cele i opracowuje plan pracy, prowadzi pierwsze spotkanie. W toku dalszej działalności koła jego rola ogranicza się do wsparcia wybranych działań: przygotowania materiałów na dany temat, udzielenia pomocy w znalezieniu konsultanta, rozwiązaniu problemu lub konfliktu.

Warto wiedzieć

Na bazie doświadczeń projektu „Education for Change” w krajach nadbałtyckich, współfinansowanego ze środków programu Unii Europejskiej „Comenius 2.1”, zostały opracowane: „Poradnik dla uczestników kół samokształceniowych” i „Poradnik dla doradców kół samokształceniowych”.

Te wydawnictwa są dostępne w jęz. polskim i można je pobrać ze strony The Baltic University Programme Uppsala University: http://www.balticuniv.uu.se/teacher/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=281&Itemid=67, http://www.balticuniv.uu.se/teacher/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=282&Itemid=67

Podstawowe zasady pracy w kole samokształceniowym⁴⁷

- » Dobrowolność i demokracja – przynależność do koła jest dobrowolna; praca w kole nie powinna być stresująca, ale odbywać się w miłej atmosferze; członkowie mają równe prawa i obowiązki, podejmują decyzje z zachowaniem zasady demokracji;
- » Zaangażowanie i aktywność – każdy członek koła odpowiada za jego wyniki; każdy jest przez cały czas aktywny i pracuje z zaangażowaniem – poszukuje informacji, dzieli się swoją wiedzą, przygotowuje materiały;
- » Planowanie – praca koła opiera się na planowaniu; grupa ma całociowy plan pracy oraz opracowuje szczegółowe plany pracy dla poszczególnych spotkań;
- » Współpraca i wsparcie – członkowie koła współpracują z sobą, wymieniając się informacjami, wiedzą i doświadczeniem; w sytuacjach problemowych udzielają sobie wsparcia.

Grupy samokształceniowe spotykają się co najmniej sześć razy w czasie dwóch-trzech miesięcy⁴⁸. Pierwsze i ostatnie spotkania grupy są dłuższe i trwają ok. ośmiu godzin. Pozostałe zajmują dwie-trzy godziny.

Każdy z członków koła ma obowiązek uczestniczenia w spotkaniach, realizacji przyjętych planów oraz przygotowywania zadań domowych. Koło wybiera swojego lidera, który organizuje spotkania: przygotowuje materiały, napoje, pisze raporty ze spotkań oraz w razie potrzeby kontaktuje się z doradcą.

⁴⁷ Szczegółowy opis praktyki w: *Recepta na zmianę – Katalog dobrych praktyk*, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2008, <http://www.cofund.pl/polecamy.php?NID=44&BID=11&q=partnerstw&IDJęzyk=1>, s. 3-4.

⁴⁸ Broszura dla uczestników kół samokształceniowych, Centrum Edukacji Ekologicznej w Gdańsku, Gdańsk, s. 3, http://www.ciee-gda.pl/oferta/pliki/broszura_dla_uczastnikow_kol_samokszalaceniowych.doc

Jak wygląda praca w kole samokształceniowym?

Na pierwszym spotkaniu grupa wraz z doradcą wybiera temat, określa cele, do których dąży, oraz wyniki, jakie chce uzyskać. Przygotowuje także wstępny plan poszczególnych spotkań oraz bardziej szczegółowy plan następnego spotkania i zadania domowe. Na kolejnym spotkaniu każdy z uczestników dzieli się swoimi doświadczeniami związanymi z wykonywaniem zadania domowego, opowiada o tym, jakie osiągnął wyniki i na jakie problemy się natknął. Członkowie koła próbują sobie nawzajem pomóc w rozwiązaniu tych problemów. Na zakończenie ustalany jest plan następnego spotkania i nowe zadanie domowe.

Koła zainteresowań, kółka hobbyistyczne, kluby, sekcje i inne tego typu formy

Potrzebą społeczną jest także rozwijanie swoich zainteresowań i zdolności. Koła zainteresowań, kółka hobbyistyczne, kluby miłośników, sekcje i inne tego typu formy działają przy szkołach, domach kultury, bibliotekach, świetlicach, parafiach, stowarzyszeniach i innych organizacjach. Są to **grupy nieformalne, które spotykają się regularnie w celu zajmowania się swoją pasją**. W zależności od przedmiotu działalności mogą być prowadzone przez instruktorów, animatorów lub osoby rekrutujące się spośród członków grupy. Mogą zrzeszać dzieci, młodzież lub osoby dorosłe. Cele działania tych grup są różne, może być to:

- » uczenie się i rozwijanie zdolności,
- » wymiana zbiorów,
- » wspólna zabawa,
- » integracja, wymiana informacji i doświadczeń,
- » wspólne uprawianie pasji.

Warto wiedzieć

Na Pasjoneo.pl. Portalu Ludzi z Pasją (<http://www.pasjoneo.pl/>) jest zarejestrowanych 14 751 pasji.

Przedmiotem tych zainteresowań może być zarówno działalność twórcza (np. malowanie, fotografowanie, śpiew, taniec, haft), jak i czytanie książek, oglądanie filmów, granie w gry karciane, planszowe lub komputerowe i wiele innych aktywności.

Grupy Odnowy Wsi

W ramach takich lokalnych grup nieformalnych mogą być też tworzone plany odnowy miejscowości. Według autorów poradnika „Na wsi odnowa”⁴⁹, żeby opracować plan, który później będzie umożliwiał staranie się o środki z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”, powinna powstać grupa odnowy wsi – nieformalna grupa mieszkańców wsi lub sołectwa. Grupa odnowy miejscowości powinna mieć swojego lidera, ustalone zasady organizacyjne i pomysł na to, co chciałaby zrobić dla swojej wspólnoty lokalnej. Można powiedzieć, że to taka niesformalizowana lokalna grupa działania. Tutaj, tak jak w przypadku LGD, chodzi o przejście przez kolejne etapy:

- » analizy zasobów miejscowości,
- » ustalenia wizji, jak dana miejscowość miałaby wyglądać w perspektywie kilku-kilkunastu lat,
- » zdefiniowania zadań i projektów, jakie należy w celu urzeczywistnienia tej wizji zrealizować.

Plan odnowy miejscowości według wytycznych Ministerstwa Rolnictwa może być planem odnowy sołectwa i obejmować swoim zasięgiem kilka wsi.

Warto wiedzieć

Plan odnowy miejscowości powinien zawierać⁵⁰ charakterystykę miejscowości:

- » położenie miejscowości, przynależność administracyjną, powierzchnię i liczbę ludności, historię miejscowości ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń mających wpływ na układ przestrzenny, określenie przestrzennej struktury miejscowości poprzez wskazanie:
 - dominanty przestrzennej (np. kościół usytuowany na wzgórzu, ruiny zamku),
 - otwartych przestrzeni wspólnych (np. rynek, centralny deptak, plac targowy),
 - elementów charakterystycznych dla danej miejscowości (np. typ zabudowy, detale architektoniczne, układ zagrodowy);

49 B. Kamiński, R. Kamiński, R. Wilczyński, Na wsi odnowa, Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów, Konin 2004, s. 42-49,

<http://www.odnowawsi.republika.pl/poradnik.pdf>

50 Zakres planu określa rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 lutego 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania Odnowa i rozwój wsi objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (DzU z 2008 r., nr 38, poz. 220 z późn. zm.).

- » inwentaryzację zasobów służących odnowie miejscowości (wraz z opisem ich aktualnego stanu), takich jak:
 - zasoby przyrodnicze (np. parki krajobrazowe, parki narodowe, obszary chronionego krajobrazu),
 - dziedzictwo kulturowe (np. obiekty zabytkowe, obiekty o wartościach historycznych czy sentymentalnych),
 - obiekty i tereny (np. skwery, parki, ścieżki rowerowe, rynki),
 - infrastruktura społeczna (np. domy kultury, biblioteki, muzea, izby pamięci),
 - infrastruktura techniczna (np. zakłady i obiekty zapewniające dostęp do podstawowych usług dla mieszkańców w zakresie energetyki, dostarczania ciepła, wody, usuwania ścieków i odpadów),
 - gospodarka i rolnictwo (zakłady pracy, gospodarstwa rolne, warsztaty rzemieślnicze),
 - kapitał społeczny i ludzki (organizacje działające na terenie miejscowości).
 Celem inwentaryzacji jest ustalenie zasobów, jakie wyróżniają daną miejscowość, i potencjału, którym dysponuje;
- » Ocenę mocnych i słabych stron miejscowości - ta część planu powinna stanowić zestawienie mocnych i słabych stron danej miejscowości oraz szans i zagrożeń dla jej rozwoju;
- » Opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną w okresie co najmniej siedmiu lat od dnia przyjęcia planu odnowy miejscowości w kolejności wynikającej z przyjętych priorytetów rozwoju miejscowości z podaniem szacunkowych kosztów ich realizacji. W opisie należy wymienić nie tylko te przedsięwzięcia, które kwalifikują się do wsparcia w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”, ale także ująć te projekty, które zostały wskazane przez mieszkańców do realizacji w ciągu siedmiu lat, choć nie będą mogły liczyć na pomoc finansową w ramach ww. działania. Opis każdego projektu powinien zawierać: nazwę, cel, harmonogram realizacji, koszty i wskazanie źródeł ich finansowania.

Opracowanie planu nie jest trudne i może przynieść społeczności lokalnej wiele korzyści.

Dobra praktyka

Wieś Piątkowice (gmina Łambinowice, powiat Nysa, województwo opolskie) skorzystała z możliwości, jakie daje Program Odnowy Wsi, i w ramach wspólnych działań mieszkańców i samorządu gminy udało się:

- » zbudować przystanki,
- » wykonać chodnik koło kościoła,
- » zmodernizować plac i przygotować parking wokół sali wiejskiej,
- » odnowić skwer koło przystanku PKS,
- » przebudować i zmodernizować były zbiornik przeciwpożarowy na oczko wodne i miejsce wypoczynku mieszkańców,
- » wyremontować klubokawiarnię,
- » przeprowadzić konkurs „Najładniejsza posesja wsi”,
- » przeprowadzić konkurs „Złota kosa” – zawody w żęciu tradycyjnymi metodami: sierpem, kosą i cepem⁵¹.

W gminie Żegocina przyjęto Plan Odnowy Sołectw Gminy Żegocina na lata 2009-2015⁵². Zawiera on wiele różnych przedsięwzięć, wśród których są inwestycje w infrastrukturę techniczną, społeczną oraz w ogólną poprawę warunków życia mieszkańców. Warto zwrócić uwagę na to, że finansowanie tych przedsięwzięć nie ogranicza się tylko do dwóch źródeł: budżetu gminy i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), ale uwzględnia także inne programy pomocowe oraz fundusze celowe, np. Szwajcarski Program Badawczy, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i inne.

51 B. Kamiński, R. Kamiński, R. Wilczyński, *Na wsi odnowa*, Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów, Konin 2004, s. 10, <http://www.odnowawsi.republika.pl/poradnik.pdf>

52 Uchwała Rady Gminy Żegocina nr XX/146/09 z dnia 18 marca 2009 r., <http://www.zegocina.pl/samorzad/rada2006-2010/sesje/20sesja/uchwalanr146.htm>

Lokalne koalicje

Samo słowo „koalicja” wielu osobom nie kojarzy się dobrze, gdyż jest łączone z polityką. Nie należy jednak pozwalać na zawłaszczanie słów. Cóż w tym złego, że powstanie lokalna koalicja na rzecz:

- » opieki nad miejscowymi zabytkami,
- » promowania zdrowego trybu życia,
- » organizowania czasu dla dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem.

Jej powstanie pokazuje, że została zauważona określona potrzeba i jest grupa ludzi, która chciałaby działać w celu jej zaspokojenia. Najczęściej lokalne koalicje to **partnerstwa społeczno-publiczne różnych instytucji i organizacji działających w określonej sferze życia**, ale nie jest to regułą. Ich celem jest nawiązanie współpracy i połączenie wysiłków na rzecz osiągnięcia wspólnego dobra. Mają charakter zadaniowy.

W poprzednim rozdziale zostały przedstawione partnerstwa formalne, teraz zostaną zaprezentowane porozumienia o charakterze nieformalnym. Trzeba jednak pamiętać, że partnerstwo samo decyduje o tym, czy chce sformalizować swoje działania⁵³, czy też nie, więc zaprezentowane przykłady nieformalnych lokalnych koalicji mają charakter umowy. Każda z nich w dowolnym momencie może sformalizować swoje działanie.

W Polsce lokalne koalicje są najczęściej tworzone do rozwiązywania problemów społecznych lub tworzenia wspólnej polityki.

Dobra praktyka

Lokalna Koalicja Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Podaj Dłoń”

Utworzenie koalicji zostało zainicjowane przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społecznych w Bobolicach. 26 lipca 2006 roku został spisany akt koalicyjny. Do koalicji przystąpili: urząd miejski, rada miejska, placówki oświatowe, placówki służby zdrowia, ośrodek pomocy społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, policja, sołtysi, kuratorzy społeczni i zawodowi, organizacje pozarządowe.

Źródło: Dobre praktyki Poakcesyjnego Programu Wspierania Obszarów Wiejskich <http://www.pppow.gov.pl/>

Przykłady innych koalicji:

- » Koalicja Łamania Oporów Społecznych „KŁOS” – jej celem jest to, żeby chorym psychicznie i długotrwale bezrobotnym mieszkańcom terenów wiejskich położonych w obrębie gminy Zgierz oraz ich rodzinom umożliwić powrót do społeczeństwa i na rynek pracy,
- » lokalna koalicja na rzecz wsparcia niepełnosprawnych dzieci i ich rodzin w dzielnicy Białołęka w Warszawie,
- » lokalna koalicja na rzecz równego dostępu do wiedzy na obszarach wiejskich w powiecie bytowskim,
- » lokalna koalicja na rzecz przeciwdziałania negatywnym zjawiskom wśród młodzieży w powiecie mikołowskim,
- » chełmska koalicja na rzecz rozwoju systemu opieki nad dzieckiem i rodziną,
- » lokalna koalicja na rzecz ekorozwoju Zielone Mosty Narwi,
- » Koalicja Lokalna na rzecz Zrównoważonej Aktywizacji Zawodowej Kobiet i Mężczyzn Zajmujących się Osobami Zależnymi w Lublinie,
- » lokalna koalicja na rzecz godzenia życia prywatnego i zawodowego w Toruniu, której celem jest pomoc pracującym matkom,

53 Jedynym wyjątkiem od tej zasady jest partnerstwo na rzecz lokalnego rynku pracy.

- » lokalne koalicje na rzecz zwiększania szans życiowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży tworzone w ramach projektu „Szkoła marzeń”,
- » lokalne koalicje na rzecz bezpieczeństwa powstające w ramach programu „Dialog” Fundacji Demokracji Lokalnej z siedzibą w Warszawie,
- » lokalne koalicje na rzecz walki z niedożywieniem dzieci tworzone w ramach akcji „Podziel się posiłkiem”,
- » lokalne koalicje na rzecz rozwoju oświaty tworzone w ramach programu „POST” (Polityka Oświatowa Samorządu Terytorialnego) realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej z siedzibą w Warszawie.

Koalicja na rzecz Ochoty (dzielnicy Warszawy)

Ta koalicja działa już osiem lat. Powstała w 2001 roku z inicjatywy Klubu Osiedlowego „Surma”, Ośrodka Pomocy Społecznej Dzielnicy Ochota m.st. Warszawy, XXI Liceum Ogólnokształcącego im. H. Kołłątaja oraz Biura Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych „BORIS”. Obecnie w koalicji uczestniczy ok. 30 różnych instytucji i organizacji. Ma ona luźną, niesformalizowaną strukturę organizacyjną, która „pozwała jej przetrwać i podejmować różnorodne działania lokalne”. Koalicjanci spotykają się dwa razy w roku w celu wymiany informacji, wzajemnego wsparcia, wypracowania nowych celów i działań. Z inicjatywami koalicji można się zapoznać na stronie:

<http://www.centrumwspolpracy.org.pl/> w dziale „Partnerstwa warszawskie”. Jako korzyści ze swojej współpracy koalicja wymienia: nawiązanie partnerskich relacji z władzami lokalnymi, zwiększenie integracji lokalnego środowiska, lepszą wymianę informacji oraz wzrost wzajemnego zaufania. Kontakt: Grażyna Gnatowska, tel.: 0500 196 751, e-mail: grazyna.gnatowska@oko.com.pl

Źródło: <http://www.centrumwspolpracy.org.pl/>

Koalicja może być tworzona w dowolnym celu. Świetnym tego przykładem, który może zostać wykorzystany także w środowiskach wiejskich, jest Koalicja na rzecz Ochoty.

Powody tworzenia lokalnych koalicji

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) wyróżnia trzy możliwe kierunki działań partnerstw lokalnych:

- » Pomoc w wykorzystaniu istniejących możliwości tworzonych przez władze publiczne i zgodnych z lokalnymi priorytetami w celu rozwoju społeczno-gospodarczego. Pomoc ta ma formę upowszechniania informacji oraz wspomagania odbiorców działań publicznych w tym, żeby z tych możliwości korzystali, np. uczestnicząc w programach, ubiegając się o dofinansowania projektów;
- » Współpraca z członkami partnerstwa z sektora publicznego mająca na celu jak najlepsze dopasowanie działań publicznych do lokalnych potrzeb i celów;
- » Poszukiwanie synergii poprzez wypracowanie wspólnej strategii działania, łączenie zasobów we wspólnych projektach, współpracę i współdziałanie, wspólne występowanie w obronie lokalnych interesów.

Warto wiedzieć

Siedem zasad skutecznej koalicji⁵⁴

Zasada pierwsza: skuteczny lider

Każda koalicja musi mieć swojego lidera. Powinien on być osobą doświadczoną oraz obiektywną – nie może w swoich działaniach kierować się korzyścią swojej organizacji macierzystej.

54 I. Raszeja-Ossowska, Rozwiązywanie problemów lokalnych, <http://www.ww.org.pl/strona.php?p=1810>

Zasada druga: dobrowolność

Uczestnictwo w koalicji ma charakter dobrowolny. Organizacja lub instytucja zaproszona do udziału w koalicji może odmówić przyjęcia tego zaproszenia. Podmiot, który jest członkiem koalicji, może w każdej chwili zrezygnować ze swojego członkostwa.

Zasada trzecia: wspólna sprawa

Koalicjantów musi łączyć wspólny cel – rozwiązanie określonego problemu społecznego, a nie tylko chęć pozyskania partnerów do własnych projektów. Warto także pamiętać, że koalicje budowane tylko w celu pozyskania środków pomocowych nie mają mocnych podstaw i łatwo mogą przestać istnieć po zakończeniu finansowania.

Zasada czwarta: siła w różnorodności

Każda organizacja ma własną kulturę organizacyjną, na którą składają się m.in.: normy społeczne i systemy wartości, styl przywództwa, sposób komunikowania się, sposób zarządzania, wymogi dotyczące zachowania, rodzaj relacji łączący jej członków. Ma także swoje doświadczenia (porażki i sukcesy) oraz plany na przyszłość.

Każda osoba wnosi do koalicji mocne i słabe strony własne i swojej organizacji, a więc także te związane z ww. czynnikami. Członkowie koalicji muszą być tego świadomi i traktować się ze zrozumieniem i szacunkiem.

Zasada piąta: eliminowanie niepotrzebnych konfliktów

Każdy ma prawo do własnej opinii i dlatego sytuacje, w których wszyscy się z sobą zgadzają, są rzadkością. Członkowie koalicji powinni się koncentrować na wspólnym planie działania i unikać dyskusji nad nieistotnymi problemami. Zbyt duże rozbieżności między koalicjantami mogą spowodować, że współpraca nie dojdzie do skutku.

Zasada szósta: jasne procedury decyzyjne

Już na początku współpracy koalicjanci powinni określić przejrzyste procedury podejmowania decyzji. Powinno z nich wynikać, kto podejmuje decyzje i w jakim trybie oraz jaka jest waga głosów poszczególnych koalicjantów.

Zasada siódma: budowanie poczucia wyniesionych korzyści

Uczestnicy koalicji muszą odczuwać korzyści ze współpracy. W związku z tym trzeba dążyć do tego, by interesy koalicji pogodzić z indywidualnymi interesami jej członków. Warto także zadbać o to, by wszyscy partnerzy byli świadomi, jakie korzyści przynosi im udział w partnerstwie.

Działanie w koalicji ma swoje **zalety i wady**⁵⁵. Zaletami są:

- » **Zwiększenie skuteczności i efektywności działania** – połączenie sił zwiększa skalę działania, siłę interwencji, pozwala lepiej wykorzystać dostępne zasoby (czas, pieniądze, zasoby materialne i ludzkie) i wyeliminować powielanie działań;
- » **Wzmocnienie poczucia wspólnoty interesów** – wspólne działania pokazuje, jak wiele łączy poszczególne organizacje, jak działania jednej z nich wpływają na drugą; przestają być niezależnymi podmiotami, nierzadko z sobą konkurującymi, a stają się partnerami;
- » **Możliwość uczenia się, w tym uczenia się od innych** – działając dla wspólnego dobra, wszyscy przyczyniają się do sukcesów odnoszonych przez koalicję, ale jednocześnie także sami podnoszą swoje kwalifikacje. Wspólna praca jest okazją do tego, by wymieniać informacje i doświadczenia, uczyć się od innych nowych sposobów działania, metod i technik oraz współdziałania z innymi ludźmi;

55 I. Raszeja-Ossowska, Rozwiązywanie problemów lokalnych, <http://www.ww.org.pl/strona.php?p=1810>

- » **Wyłonienie nowych liderów** – doświadczeni przywódcy mogą stanąć na czele koalicji, dzięki czemu zwalniają miejsca dla nowych liderów organizacji;
- » **Zwiększanie zasobów** – jeżeli zadanie stojące przed koalicją jest również zadaniem danej organizacji, może ona skorzystać z dodatkowych zasobów ludzkich i kapitałowych;
- » **Większa satysfakcja z pracy** – dzięki koalicji praca może się stać bardziej interesująca, dawać poczucie misji, robienia czegoś wyjątkowego, mającego sens;
- » **Wzrost prestiżu instytucji** – praca w środowisku lokalnym, udział w koalicji i jej sukcesy mogą spowodować większą rozpoznawalność danej organizacji oraz jej popularność.

Do wad działania w partnerstwie można zaliczyć:

- » **Oderwanie od innych działań** – jeżeli zadania koalicji nie są zgodne z misją danej organizacji, mogą niepotrzebnie pochłoniąć jej zasoby (czas, pieniądze, zasoby materialne i ludzkie);
- » **Konieczne kompromisy** – działając wspólnie, trzeba wziąć pod uwagę, że doświadczenie i potencjał poszczególnych partnerów będzie zróżnicowany. Oznacza to, że niektórzy będą wkładali do koalicji więcej, a inni mniej, co może rodzić poczucie wykorzystywania, niedoceniań i niesprawiedliwości;
- » **Trudniejsza praca** – konieczność wypracowywania wspólnego stanowiska wymaga wysiłku i czasu;

Koalicja w swojej działalności przechodzi zazwyczaj przez takie same etapy jak każda inna grupa, która dąży do rozwiązania lokalnych problemów. Najpierw jedna z organizacji wstępnie identyfikuje problem i dokonuje analizy jego środowiska, a następnie określa, kto mógłby być zainteresowany rozwiązaniem tego problemu, i zaprasza potencjalnych partnerów na spotkanie. W czasie pierwszego spotkania przyszli koalicjanci poznają się, a na kolejnych ustalają zasady współpracy oraz wspólnie analizują problem, określają cele i działania prowadzące do ich osiągnięcia, osoby i instytucje odpowiedzialne za ich wykonanie oraz źródła finansowania. Kolejny etap to realizacja przygotowanych planów, prowadzenie monitoringu i dokonywanie ewaluacji swoich działań.

Inne grupy nieformalne

Specyfika grup nieformalnych polega na tym, że mogą przybierać różne formy i nazwy oraz prowadzić zróżnicowaną działalność. Mogą to być grupy zorientowane do wewnątrz, czyli służyć zaspokojeniu potrzeb swoich członków, jak również działać na rzecz wspólnego dobra całej społeczności.

Warto wiedzieć

Nieformalna Grupa Sportowo-Rekreacyjna „Proactiva” została założona przez Nieformalną Grupę Rowerową „Bicyklandia” działającą od kwietnia 2007 roku. Proactiva działa na terenie dwóch województw: śląskiego i małopolskiego, i jest adresowana do osób w wieku 25-45 lat, które są zainteresowane rekreacyjnym uprawianiem sportu. Prowadzi m.in. sekcje: turystyczną, tenisową, rowerową, narciarską, wspinaczkową oraz osób jeżdżących na rolkach. Grupa spotyka się najczęściej w weekendy. Prowadzi stronę internetową: <http://www.proactiva.pl/>, poprzez którą można zgłosić swoje uczestnictwo w organizowanych przez tę grupę imprezach oraz kontaktować się z innymi członkami grupy. Warunkiem udziału jest uczciwość, otwartość na innych ludzi oraz chęć propagowania zdrowego, aktywnego stylu życia m.in. poprzez niepalenie papierosów oraz powstrzymanie się od innych zachowań, które mogłyby źle wpłynąć na samopoczucie innych uczestników.

Źródło: <http://www.proactiva.pl/>

Grupa Pewnych Osób to nieformalna grupa działająca w Łodzi. Zajmuje się organizowaniem happeningów, które mają zwrócić uwagę na konkretne problemy tego miasta, szczególnie dotyczące jego estetyki. Ma swoją stronę internetową (<http://www.grupapewnychosob.org/>), wpis na Facebooku oraz notkę w Wikipedii, a materiały filmowe ze swoich akcji publikuje m.in. na YouTube.

Przykładowe działania:

„Atak na trawnik” – akcja dotyczyła trawników, które są nimi tylko z nazwy, ponieważ nie ma na nich żadnej zieleni. Grupa GPO w nocy na jednym z takich trawników znajdujących się w centrum miasta skopała i wymieniała ziemię, zasiała trawę oraz ogrodziła cały teren palikami. Nowo powstały trawnik został oznaczony tabliczkami z napisami: „Uwaga, trawa!” i „Zielenie miejskie”. „Czarne kropki dla Łodzi” – plebiscyt na 200 miejsc na terenie Łodzi, za które trzeba się wstydić. Spis takich miejsc został przekazany władzom miasta.

Źródło: <http://www.grupapewnychosob.org/>

Stopień sformalizowania grup także bywa różny. Są grupy o bardzo **luźnej strukturze** oraz takie, które przyjmują regulaminy i statuty określające sposób ich działania.

Warto wiedzieć

Grupa Nieformalna „Forum Rdzawka”

Grupa na początku nazywała się Nieformalne Internetowe Forum Rdzawka. Celem forum było prowadzenie działalności informacyjnej skierowanej do mieszkańców wsi Rdzawka (gmina Rabka-Zdrój). Oprócz forum powstała nieformalna grupa wolontariuszy, którzy chcą działać na rzecz aktywizacji młodzieży i rozwoju wsi. Grupa ma swój **statut**, **kodeks etyczny** oraz plan pracy. Zajmuje się głównie kampaniami społecznymi.

Choć te grupy **nie mają osobowości prawnej**, w wielu programach **mogą uzyskiwać dotacje** na realizację wymyślonych przez siebie projektów.

Warto wiedzieć

Grupa nieformalna Aktywna Młodzież Gminy Tomaszów Lubelski pozyskała środki finansowe w wys. 5400 zł na wyposażenie świetlicy w Majdanku, która będzie służyć mieszkańcom dwóch miejscowości: Sabaudia i Majdanek. Środki zostaną przeznaczone na zakup mebli i sprzętu sportowego.

Źródło: <http://www.piotrwojtowicz.pl/>

Grupa Nieformalna Stażyści z Werbkowic w powiecie hrubieszowskim pozyskała dotację w wysokości 4500 zł na realizację projektu „Sztuka śmieci”. Projekt był adresowany do młodzieży szkół średnich, studentów oraz młodzieży niepełnosprawnej z miejscowego warsztatu terapii zajęciowej, a jego celem była integracja młodzieży oraz zainteresowanie nową formą spędzania czasu: zajęciami muzycznymi, teatralnymi i plastycznymi. Rezultatem projektu ma być także powstanie zespołu muzycznego wykorzystującego odpady jako instrumenty muzyczne.

Siedmioosobowa **nieformalna grupa młodych ludzi z Lubatowej** zrealizowała projekt „Cogito ergo sum” adresowany do młodzieży z Publicznego Gimnazjum w Lubatowej. Celem projektu była pomoc w nauce oraz zaprezentowanie form spędzania wolnego czasu. W ramach przedsięwzięcia odbywały się spotkania z młodzieżą, w których trakcie organizowano różne kwizy, konkursy, warsztaty: literackie, profilaktyczne (dotyczące przeciwdziałania uzależnieniom), teatralne, lekcje jęz. angielskiego, nawet wycieczkę. W sumie odbyło się 14 spotkań, a młodzież spędziła z sobą ok. 40 godzin. Głównym miejscem spotkań było pomieszczenie udostępnione przez Kółko Rolnicze w Lubatowej. Budżet projektu wyniósł 1328 zł, w tym: 999 zł – dotacja rzeczowa stowarzyszenia Szkoła Liderów, a 329 zł stanowił wkład własny.

Źródło: <http://www.krosno24.pl/beskidzkie.php?folder=beskidzkie/1&podstr=projekty/lubatowa>

Słownik pojęć:

Synergia – współdziałanie różnych czynników, którego rezultat jest większy niż suma wyników oddzielnie uzyskanych przez te czynniki.

Pytania:

- » Czy bibliotekarz może być inicjatorem powstania grupy samopomocowej?
- » W jaki sposób idea kół samokształceniowych może zostać wykorzystana w działalności biblioteki gminnej?
- » Czy w twojej gminie istnieje mapa aktywności społecznej? Jeżeli tak, to czy ujęto w niej grupy nieformalne?

Czy lista tych grup jest kompletna? Jeśli w twojej gminie nie opracowano takiej mapy lub nie ujęto w niej grup nieformalnych, spróbuj samodzielnie utworzyć listę grup nieformalnych działających na terenie twojej gminy.

- » Jak sądzisz, czy orkiestra dęta działająca przy OSP, lokalny kabaret, chór kościelny, grupa oazowa z pobliskiej parafii to grupy nieformalne?
- » Czy są jakieś ograniczenia, które nie pozwalają twojej bibliotece na wspieranie rozwoju zainteresowań mieszkańców? Jeżeli tak, to czy utworzenie lokalnej koalicji mogłoby ci pomóc pokonać te przeszkody? Kto mógłby uczestniczyć w takiej koalicji?
- » Czy dla twojej miejscowości został opracowany plan odnowy miejscowości/sołectwa? Jeżeli nie, to czy jest twoim zdaniem potrzeba opracowania takiego dokumentu?
- » Czy przy twojej bibliotece działa jakaś grupa nieformalna inna niż zajmująca się rozwijaniem swoich zainteresowań i zdolności? Jeżeli nie, to czy widzisz potrzebę powołania takiej grupy, np. klubu miłośników twojej biblioteki? Jakie korzyści mogłaby odnieść biblioteka z działania takiego klubu?
- » W jaki sposób biblioteka publiczna mogłaby wspierać lokalne grupy nieformalne?

Warto wiedzieć

Na stronie <http://www.mlodzi.wroclaw.pl/> prowadzonej przez Młodzieżowe Centrum Informacji i Rozwoju CIRS można uzyskać informację o grantach dla grup nieformalnych.

Polecane strony internetowe:

<http://www.minrol.gov.pl/> - Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, strona Ministerstwa Rolnictwa:

<http://www.mpips.gov.pl/> - Strona Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej

<http://www.agro-info.org.pl/> - Serwis internetowy prowadzony przez Biuro Programów Wiejskich fundacji Fundusz Współpracy

<http://www.witrynawiejska.org.pl/> - Witryna Wiejska

<http://www.equal.org.pl/> - Strona Programu Inicjatywy Wspólnotowej „Equal”

<http://www.partnerstwo.org.pl/> - Strona Instytutu Współpracy i Partnerstwa Lokalnego

<http://www.dialogspoleczny.pl/> - Strona Centrum Partnerstwa Społecznego „Dialog”

<http://www.dnipartnerstwa.pl/> - Strona Dni Partnerstwa Lokalnego

<http://www.ngos.pl/> - Strona Instytutu Inicjatyw Pozarządowych

<http://www.dzialajlokalnie.pl/> - Strona Programu „Działaj lokalnie”

<http://www.cal.org.pl/> - Strona Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej

<http://www.odnowawsi.eu/> - Strona Programu Odnowy Wsi Województwa Opolskiego

<http://www.partners.net.pl/> - Strona Międzynarodowego Centrum Partnerstwa Partners Network

<http://www.centrumwspolpracy.org.pl/> - Strona Stołecznego Centrum Współpracy Obywatelskiej

<http://www.ppwow.gov.pl/> - Strona Poakcesyjnego Programu Wspierania Obszarów Wiejskich

<http://www.samopomoc.boris.org.pl/> - Strona projektu „Nie jestem sam – samopomoc działa” prowadzona przez stowarzyszenie Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych „BORIS”

http://www.michelelombardi.org/cebs/cebs/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=40
Strona projektu Centrum Edukacji i Badań Społecznych „Lokademia” realizowanego w ramach programu „Uczenie się przez całe życie”: Projekty Partnerskie Grundtviga, na której można znaleźć wiele linków do stron poświęconych problematyce kół samokształceniowych

>>05

Możliwości finansowania działań
w zakresie samoorganizacji społecznej

Rozdział prezentuje wybrane źródła finansowania działań w zakresie samoorganizacji społecznej. Uwzględniono zarówno źródła dostępne dla bibliotek publicznych, jak i te skierowane do formalnych i nieformalnych organizacji społecznych. Zdaniem autorów w niektórych przypadkach informacja o możliwości pozyskania środków finansowych na prowadzenie działań może stanowić istotny impuls dla samoorganizacji społecznej i dlatego przy opisie niektórych źródeł zamieszczono szerszą informację na ich temat.

W tym rozdziale poznasz:

- » działania, na jakie można otrzymać dofinansowanie z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w ramach inicjatywy „Leader” i działania „Odnowa i rozwój wsi”,
- » zasady uzyskiwania przez organizacje pozarządowe środków finansowych od jednostek samorządu terytorialnego,
- » niektóre programy Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności mające na celu wspieranie aktywności społecznej na terenach wiejskich,
- » wybrane działania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013, z których można uzyskać dotacje na ten sam cel.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

Podstawowe założenia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) zostały określone na podstawie przepisów rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich⁵⁶.

W ramach środków przeznaczonych na realizację programu finansowane będą m.in. działania inicjatywy „Leader”, o której była mowa w rozdziale III. Informacje tam zamieszczone warto uzupełnić o tematykę przedsięwzięć, które mogą uzyskać dofinansowanie z puli przeznaczonej na realizację „małych projektów”⁵⁷.

Lokalna grupa działania (LGD), która ma zatwierdzoną strategię, wybiera projekty do realizacji w ramach przyznanych środków. Projekty te mogą dotyczyć inwestycji realizowanych w ramach osi 3. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:

- » różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- » tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- » odnowa i rozwój wsi

oraz innych przedsięwzięć niekwalifikujących się do wsparcia w ramach ww. osi, ale przyczyniających się do realizacji jej celów (ze wsparciem do 25 tys. zł), czyli tzw. małych projektów.

Warto wiedzieć, że **projektodawcą może być tu prawie każdy**⁵⁸, a LGD w tym przypadku pełni jedynie funkcję instytucji, która zbiera, ocenia i dokonuje wyboru projektów do realizacji (sama nie może być beneficjentem).

⁵⁶ Dziennik Urzędowy L 277, 21/10/2005 P. 0001-0040.

⁵⁷ <http://www.minrol.gov.pl/>

⁵⁸ Szczegółowe informacje o tym, kto może być beneficjentem „małych projektów”, zostały zamieszczone w dalszej części rozdziału. Osoby zainteresowane uzyskaniem dotacji na przedsięwzięcia z zakresu osi 3. powinny zajrzeć na stronę internetową Ministerstwa Rolnictwa (<http://www.minrol.gov.pl/>, zakładka PROW 2007-2013, m.in. „Do pobrania”), gdzie można się zapoznać z warunkami uzyskiwania dotacji na inne projekty.

Z punktu widzenia celu tego podręcznika najbardziej interesujące ze względu na tematykę, skalę oraz potencjalnych beneficjentów są „małe projekty”.

Problematyka tych przedsięwzięć powinna dotyczyć któregoś z niżej wymienionych działań:

1. zwiększania świadomości społeczności lokalnej m.in. poprzez organizację szkoleń i innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i warsztatowym dla ludności z obszaru objętego lokalną strategią rozwoju (LSR)⁵⁹;
2. podnoszenia jakości życia społeczności lokalnej na obszarze objętym LSR m.in. poprzez: - udostępnianie urządzeń i sprzętu komputerowego, w tym urządzeń i sprzętu umożliwiających dostęp do internetu, - organizację imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych;
3. rozwijania aktywności społeczności lokalnej m.in. przez: - promocję lokalnej twórczości kulturalnej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, w tym kulturowego, historycznego lub przyrodniczego, - kultywowanie miejscowych tradycji, obrzędów i zwyczajów, - kultywowanie języka regionalnego i gwary, - kultywowanie tradycyjnych zawodów i rzemiosła;
4. rozwijanie turystyki lub rekreacji na obszarze objętym LSR m.in. przez: - utworzenie lub zmodernizowanie bazy informacji turystycznej oraz stron internetowych, przygotowanie i wydanie folderów oraz innych publikacji informacyjnych dotyczących obszaru objętego LSR, - budowę, odbudowę lub oznakowanie małej infrastruktury turystycznej, w szczególności punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych lub biwakowych, tras narciarstwa biegowego lub zjazdowego, szlaków wodnych, szlaków rowerowych, szlaków konnych, ścieżek spacerowych lub dydaktycznych;
5. zachowanie, odtworzenie, zabezpieczenie lub oznakowanie cennego lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego, w szczególności obszarów objętych poszczególnymi formami ochrony przyrody, w tym obszarów Natura 2000;
6. zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego m.in. poprzez: - odbudowę, odnowienie bądź oznakowanie budowli lub obiektów małej architektury wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, - odnowienie dachów lub elewacji zewnętrznych budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, - remont lub wyposażenie muzeów, - remont lub wyposażenie świetlic wiejskich;
7. inicjowanie powstawania, przetwarzania lub wprowadzania na rynek produktów i usług opartych na lokalnych zasobach, tradycyjnych sektorach gospodarki lub lokalnym dziedzictwie, w tym kulturowym, historycznym lub przyrodniczym, albo podnoszenie jakości takich produktów;
8. wykorzystanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w celu poprawienia warunków prowadzenia działalności kulturalnej lub gospodarczej, w tym rolniczej.

Beneficjentami mogą być:

osoby fizyczne, które są:

- » obywatelami państwa członkowskiego UE,
- » pełnoletnie,
- » zameldowane na pobyt stały na obszarze objętym LSR lub wykonują działalność gospodarczą na tym obszarze;

osoby prawne albo jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną:

- » działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku państwa do innych Kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, mające siedzibę na obszarze objętym LSR lub prowadzące działalność na obszarze objętym LSR bądź
- » utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje albo stowarzyszenia, które mają siedzibę na obszarze objętym LSR lub prowadzą działalność na tym obszarze.

59 Dotyczy przedsięwzięć innych niż szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie.

Wysokość pomocy nie może przekroczyć 70 proc. kosztów kwalifikowanych i nie może wynosić więcej niż 25 tys. zł na jeden mały projekt. Poziom dofinansowania dla danego beneficjenta nie może przekroczyć w okresie programowania kwoty 100 000 zł.

W ramach inicjatywy „Leader” pomoc przyznawana jest również na **funkcjonowanie lokalnej grupy działania oraz na nabywanie umiejętności i aktywizację prowadzoną w zakresie wdrażania lokalnej strategii rozwoju**. Z tych środków można finansować:

- » koszty bieżące (administracyjne) LGD,
- » badania dotyczące obszaru objętego LSR,
- » działalność informacyjną o: obszarze objętym LSR, realizacji LSR oraz działalności LGD,
- » szkolenia osób biorących udział we wdrażaniu LSR,
- » organizację wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych związanych z obszarem objętym LSR, realizacją LSR oraz działalnością LGD,
- » animowanie społeczności lokalnych.

Beneficjentem jest LGD wybrana do realizacji LSR w ramach PROW 2007-2013.

Udział kosztów bieżących w budżecie LGD: koszty bieżące (administracyjne) lokalnej grupy działania stanowią koszt kwalifikowalny jedynie do wysokości 15 proc. sumy zrefundowanych kosztów kwalifikowalnych wszystkich operacji zgodnych z LSR zrealizowanych w tym okresie w ramach działań osi 4. programu „Leader”.

Więcej informacji o inicjatywie „Leader” można uzyskać na stronach: <http://www.leaderplus.org.pl/>, <http://www.minrol.gov.pl/>, <http://www.faow.org.pl/>.

Odnowa i rozwój wsi

Środki pomocowe można także uzyskać w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (działanie „Odnowa i rozwój wsi”). Zgodnie z tym, co zostało napisane w rozdziale IV, jednym z warunków otrzymania takiej pomocy jest posiadanie planu odnowy miejscowości. Szczegółowe zasady pozyskiwania środków z tego programu zawiera Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 14 lutego 2008 roku⁶⁰. Poniżej zostały omówione najważniejsze zapisy tego rozporządzenia.

Pomoc w ramach działania może być przyznawana:

- » gminom,
- » instytucjom kultury, dla których organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego,
- » osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej działającej na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w RP, o stosunku państwa do innych Kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania na operacje wymienione w pkt: 5, 12, 14-1661,
- » organizacjom pozarządowym o statusie organizacji pożytku publicznego w rozumieniu Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁶², której cele statutowe są zbieżne z działaniem „Odnowa i rozwój wsi” objętym PROW na lata 2007-2013.

Pomoc jest przyznawana miejscowościom będącym:

- » gminą wiejską lub miejsko-wiejską z wyłączeniem miast powyżej 5 tys. mieszkańców lub miejską z wyłączeniem miejscowości powyżej 5 tys. mieszkańców.

Pomoc jest przyznawana na **refundację następujących kosztów**:

1. budowy, przebudowy lub wyposażenia budynków pełniących funkcje rekreacyjne, sportowe, społeczno-kulturalne, w tym świetlic i domów kultury z wyłączeniem szkół, przedszkoli i żłobków,

⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 lutego 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (DzU z 2008 r., nr 38, poz. 220 z późn. zm.).

⁶¹ Opisy działań punktów: 5, 12, 14-16 znajdują się poniżej.

⁶² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (DzU z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

2. budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów małej architektury,
3. budowy, przebudowy lub remontu przeznaczonych do użytku publicznego ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, placów zabaw, miejsc rekreacji oraz obiektów sportowych z wyłączeniem sal sportowych, wyłącznie dla szkół i przedszkoli,
4. zakupu towarów służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów,
5. związanych z kształtowaniem obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, a w szczególności poprzez odnawianie lub budowę placów parkingowych, chodników, oświetlenia ulicznego,
6. urządzania i porządkowania terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku,
7. budowy, przebudowy lub remontu infrastruktury turystycznej,
8. zagospodarowania zbiorników i cieków wodnych w celu wykorzystania ich do rekreacji lub w celu poprawy estetyki miejscowości,
9. rewitalizacji budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków użytkowanych na cele publiczne oraz obiektów małej architektury, odnawiania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci,
10. zakupu i odnawiania obiektów charakterystycznych dla danego regionu lub tradycji budownictwa wiejskiego i ich adaptacji na cele publiczne,
11. budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów budowlanych przeznaczonych na cele promocji lokalnych produktów i usług, w tym pawilonów, punktów wystawowych, sal ekspozycyjnych lub witryn,
12. odnawiania elewacji zewnętrznych i dachów w budynkach architektury sakralnej wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, i odnawiania cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków,
13. wyburzania i rozbiórki zdewastowanych obiektów budowlanych w celu uporządkowania terenu w miejscowości, jeżeli niemożliwe jest ich odnowienie i dalsze użytkowanie – w zakresie koniecznym do realizacji operacji wymienionych w pkt 1-12,
14. zakupu materiału siewnego lub nasadzeniowego roślin wieloletnich koniecznego do realizacji działań, zakupu sprzętu, materiałów i usług służących realizacji działań ogólnych, które są bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

W ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” refundowanych jest 75 proc. kosztów kwalifikowanych przy zachowaniu warunku, że dla jednej miejscowości wartość ta w czasie realizacji programu nie może przekroczyć 500 tys. zł. Wysokość pomocy nie może być także większa niż 500 tys. zł w przypadku realizacji działań w więcej niż jednej miejscowości, z tym że wtedy kwotę dzieli się proporcjonalnie do kosztów poniesionych na rzecz każdej z miejscowości. Wysokość pomocy nie może być mniejsza niż 25 tys. zł według kalkulacji kosztów określonych we wniosku o przyznanie pomocy.

Koszty kwalifikowane to koszty wymienione w punktach 1-16. Ponadto zalicza się do nich koszty w wysokości nieprzekraczającej 10 proc. pozostałych kosztów kwalifikowanych poniesione na:

- » przygotowanie dokumentacji technicznej,
- » opłaty za patenty lub licencje,
- » sprawowanie nadzoru inwestorskiego lub autorskiego i związane z kierowaniem robotami budowlanymi,
- » przygotowanie innych dokumentów niezbędnych do realizacji działań.

Więcej informacji na temat tego działania można uzyskać na stronach: <http://www.minrol.gov.pl/>

Współpraca finansowa z organizacjami pozarządowymi

Zasady współpracy jednostek samorządowych (gmin, powiatów, województw) z organizacjami pozarządowymi oraz organizacjami kościelnymi i stowarzyszeniami jednostek samorządu terytorialnego określa Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Zgodnie z ww. ustawą współpraca **może mieć charakter finansowy** – zlecenia zadań publicznych – lub pozafinansowy (m.in. informowania, konsultowania, tworzenia wspólnych zespołów doradczych i inicjatywnych).

Zlecanie zadań publicznych odbywa się w dwóch formach: **wspierania** takich zadań lub **powierzenia ich wykonania**. W obu wypadkach dochodzi o przekazywania środków finansowych na ich realizację, czyli dotacji. Przy wspieraniu jest to dotacja na dofinansowanie (części kosztów), a przy powierzeniu – dotacja na finansowanie (100 proc. kosztów).

Pełny wykaz zadań publicznych, które mogą być przedmiotem zlecenia, znajduje się w art. 4 ust.1 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie i był opisany w rozdziale III tego podręcznika.

Wspieranie oraz powierzenie zadań odbywa się po przeprowadzeniu **otwartego konkursu ofert**, w którym oprócz organizacji pozarządowych uczestniczą:

- » spółdzielnie socjalne,
- » osoby prawne i jednostki organizacyjne Kościołów i związków wyznaniowych, których cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
- » jednostki podległe administracji publicznej lub przez nią nadzorowane.

Ogłoszenie o konkursie zamieszcza się z 30-dniowym wyprzedzeniem w „BIP” lub dzienniku o zasięgu ogólnopolskim, a także w siedzibie jednostki. Ogłoszenie może także nastąpić w inny zapewniający dostęp zainteresowanych do informacji sposób. W ogłoszeniu podane są wszystkie istotne dane o konkursie ofert, m.in. rodzaj zadania, wielkość środków finansowych, zasady przyznawania dotacji, warunki realizacji zadania, termin i sposób składania ofert, kryteria oceny ofert. Po zebraniu ofert organ administracji publicznej dokonuje ich oceny, a następnie wybiera ofertę i zawiera umowę dotyczącą wykonania jej przedmiotu.

Ustawa wymienia **trzy wyjątki** od tej reguły.

- » Pierwszy dotyczy powierzenia zadań i jest stosowany wtedy, gdy **można je zrealizować w inny sposób**, w szczególności poprzez ich zakup w trybie przepisów o zamówieniach publicznych⁶³.
- » Drugi obejmuje zarówno wspieranie, jak i powierzenie zadań i stanowi, że mogą być one dokonywane w formie **partnerstwa publiczno-prywatnego**⁶⁴.
- » Trzeci to sytuacja, w której organizacja pozarządowa lub inny podmiot dopuszczony przez przepisy ustawy **z własnej inicjatywy zgłasza chęć realizacji zadań publicznych do tej pory realizowanych w inny sposób**, na przykład przez instytucje administracji publicznej. Szczegółowe warunki postępowania w takim przypadku określa art. 12 ust. 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Warto wiedzieć, że zlecanie zadań publicznych i przekazywanie dotacji organizacjom pozarządowym jest regulowane także przez inne ustawy, m.in. Ustawę o pomocy społecznej⁶⁵, Ustawę o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁶⁶, Ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁶⁷.

Jak zatem widać, działania organizacji pozarządowych na rzecz społeczności lokalnej mogą w określonych sytuacjach być finansowane lub współfinansowane z budżetu gminy.

63 Chodzi o ustawę z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (tekst jednolity DzU z 2007 r., nr 223, poz. 1655 z późn. zm.).

64 Tworzenie i działalność partnerstw publiczno-prywatnych określa ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym (DzU z 2009 r., nr 19, poz. 100 z późn. zm.).

65 Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity DzU z 2009 r., nr 175, poz. 1362 z późn. zm.).

66 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity DzU z 2007 r., nr 70, poz. 473 z późn. zm.).

67 Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tekst jednolity DzU z 2008 r., nr 14, poz. 92 z późn. zm.).

Więcej informacji dotyczących wspierania organizacji pozarządowych przez administrację publiczną można uzyskać na stronie <http://www.ngo.pl/>

Fundusze Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności

Misją Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności (PAFW) jest działanie na rzecz umacniania demokracji i społeczeństwa obywatelskiego, wyrównywania szans rozwoju indywidualnego i społecznego oraz wspieranie gospodarki rynkowej w Polsce, a także, w dalszej perspektywie i w miarę możliwości, w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej⁶⁸.

Programy PAFW są kształtowane z udziałem instytucji trzeciego sektora w Polsce. Fundacja pozyskuje do współpracy organizacje pozarządowe będące w stanie przyjąć na siebie funkcję realizatorów poszczególnych programów. Organizacje te zarządzają przedsięwzięciami PAFW według zasad i procedur określonych przez tę instytucję. Uzyskanie wsparcia fundacji jest możliwe tylko w ramach realizowanych przez nią programów. Warto zatem na bieżąco śledzić stronę internetową PAFW: <http://www.pafw.pl/>, na której są zamieszczane informacje o ogłaszanych konkursach i innych inicjatywach.

Program „Równać szanse”

Wśród wielu programów PAFW na szczególną uwagę zasługuje program „Równać szanse” realizowany od 2001 roku. Jego celem jest wspieranie **inicjatyw społecznych służących wyrównywaniu szans edukacyjnych**, a tym samym startu życiowego młodzieży, głównie z gimnazjów i szkół średnich na terenach wiejskich oraz w miejscowościach do 20 tys. mieszkańców.

W ramach programu organizacje pozarządowe, placówki pozaszkolne, w tym biblioteki gminne i gminne domy kultury, oraz nieformalne grupy młodzieży ubiegają się o dotacje na realizację projektów, które sprzyjają rozwijaniu u młodzieży umiejętności realizowania samodzielnie postawionych celów, pobudzają aspiracje poznawcze i twórcze, kształtują postawy aktywności i otwartości, a także zachęcają młodych ludzi do działań na rzecz własnej społeczności.

W ramach programu „Równać szanse” przeprowadzane są trzy konkursy grantowe:

- » **Ogólnopolski Konkurs Grantowy** dla organizacji pozarządowych, w którym maksymalna kwota dotacji na projekty trwające do 18 miesięcy wynosi 50 tys. zł,
- » **Regionalny Konkurs Grantowy** otwarty dla wszystkich potencjalnych projektodawców programu, w którym maksymalna kwota dotacji na projekty trwające do 6 miesięcy wynosi 7 tys. zł,
- » **Projekty Modelowe** – zamknięty konkurs adresowany do organizacji pozarządowych, które zrealizowały najefektywniejsze projekty. Jego celem jest rozwój tych przedsięwzięć, ich kontynuacja lub przeniesienie w inne miejsce.

Więcej informacji znajduje się na stronie programu: <http://www.rownacszanse.pl/>

Dobra praktyka

„Strażnicy wspomnień”

W 2007 roku w ramach programu „Równać szanse” Gminna Biblioteka Publiczna w Buczku (woj. łódzkie, powiat łaski) zrealizowała projekt „Strażnicy wspomnień”, którego celem było zdobycie umiejętności posługiwania się aparatem cyfrowym oraz samodzielnej obróbki zdjęć przez młodzież w wieku 13-16 lat. W projekcie wzięło udział 15 młodych mieszkańców gminy Buczek. Zorganizowano warsztaty fotograficzne, wyjazd do Muzeum Kinematografii w Łodzi oraz Muzeum Historii w Łasku, a także wystawę prac uczestników tego przedsięwzięcia. Dodatkowym efektem było powstanie klubu Strażnicy Wspomnień oraz przygotowanie albumu fotograficznego pt. „Buczek – nasza gmina”. Budżet projektu wyniósł 6 tys. zł, z czego 5 tys. zł zostało pokryte z dotacji programu.

Realizator: Gminna Biblioteka Publiczna w Buczku, ul. Szkolna 1, 98-113 Buczek, tel.: 43 677 44 43,
e-mail: gminnabibliotekabuczek@wp.pl, osoba odpowiedzialna: Anna Hans.

>> Dobra praktyka

„Granica”

W 2009 roku Kamieńskie Towarzystwo Kulturalne w Kamieniu Krajeńskim (województwo kujawsko-pomorskie, powiat sępoleński) otrzymało dotację na realizację projektu „Granica”. W ramach przedsięwzięcia zaplanowano takie działania, jak:

- » odszukanie na mapie i w terenie śladów dawnej granicy polsko-niemieckiej,
- » zebranie informacji od mieszkańców o historii i relacji międzyludzkich w strefie przygranicznej,
- » zgromadzenie starych fotografii opisujących to miejsce,
- » opracowanie mapy dawnej granicy z uwzględnieniem współrzędnych geograficznych,
- » przygotowanie geocachingu – gry terenowej dla użytkowników GPS polegającej na poszukiwaniu skarbów ukrytych przez innych uczestników, co służy poznawaniu okolicy i jej historii.

Projekt zakłada także podjęcie współpracy z mieszkańcami terenów, które znajdowały się za dawną granicą polsko-niemiecką, a teraz są częścią innego województwa. Adresatem działań jest młodzież gimnazjalna i starsza, szczególnie zamieszkująca tereny popegeerowskie. Budżet projektu wynosił 14 067 zł, z czego dotacja PAFW to 6600 zł.

Realizator: Kamieńskie Towarzystwo Kulturalne w Kamieniu Krajeńskim, ul. Sępoleńska 4, 89-430 Kamień Krajeński, tel.: 52 388 64 66, e-mail: ktk_kamien@op.pl, osoba odpowiedzialna: Aleksander Atamański.

Inne programy PAFW, na które warto zwrócić uwagę, gdyż mogą stanowić źródło pomocy finansowej, inspiracji lub wiedzy na tematy związane z samoorganizacją społeczną, to:

„Seniorzy w akcji” – ogólnopolski konkurs dotacyjny realizowany przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e”, którego celem jest wyszukiwanie i wspieranie aktywnych osób w wieku powyżej 55 lat, które mogą zostać animatorami ciekawych przedsięwzięć w swoich społecznościach lokalnych.

Dotacje są przeznaczone na realizację projektów angażujących osoby starsze w działania na rzecz otoczenia oraz promujących współpracę międzypokoleniową i wolontariat osób starszych.

O dofinansowanie mogą się ubiegać uniwersytety trzeciego wieku (tzw. UTW) oraz osoby w wieku powyżej 55. roku życia zgłaszające swój projekt samodzielnie lub we współpracy z osobą do 30. roku życia. Minimalna kwota dotacji to 5 tys. zł, a maksymalna – 12 tys. zł. Realizacja projektu nie może trwać dłużej niż 8 miesięcy⁶⁹. Więcej informacji o konkursie można uzyskać na <http://www.seniorzywakcji.pl/>

Wybrane projekty, które uzyskały dofinansowanie w konkursie „Seniorzy w akcji”:

- » „Babcia nadaje, czyli pisanie, opowiadanie i promocja bajek” – projekt zgłoszony przez portal aktywizacji kobiet www.kobiety.lodz.pl,
- » „Z widza i obserwatora zmień się w aktora” – Fundacja im. Arkadego Fiedlera,
- » „Poznaj, pókiś jeszcze młody, co dostajesz od przyrody” – Gminny Ośrodek Kultury w Stryszowie z siedzibą w Stroniu,
- » „Nasze miejsce, nasza ławeczka” – Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu.

Wsparcie Organizacji Pozarządowych: TWI/FIM@NGO/EURO-NGO plus

to program składający się z trzech równoległych ścieżek:

1. **ścieżki TWI** – Towarzystwo Wzajemnej Informacji, której celem jest zwiększanie zasobów systemu informacji oraz liczby użytkowników tego systemu, w szczególności z małych miast i wsi. W ramach tej ścieżki realizowany jest:

- » portal Ngo.pl – zbiór informacji adresowanych do organizacji pozarządowych,

69 Warunki konkursu z edycji 2008.

- » informatorium z infolinią 0 801 646 719 udzielające porad organizacjom i osobom indywidualnym,
 - » badania i publikacje, których celem jest pozyskiwanie danych oraz upowszechnianie informacji o organizacjach pozarządowych tam, gdzie dostęp do internetu jest ograniczony;
2. **ścieżki FIM@NGO** – służącej podniesieniu umiejętności zarządzania finansami w organizacjach. Cel ten jest realizowany przez szkolenia, poradnictwo i publikacje;
 3. **ścieżki EURO-NGO plus** – działań informacyjnych i rzeczniczych dotyczących tematyki europejskiej skierowanych do organizacji pozarządowych.

Program „Działaj lokalnie”

Program jest realizowany od 2000 roku przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce. Jego zadaniem jest aktywizacja lokalnej społeczności wokół różnych celów dobra wspólnego. Dotacje są przyznawane przez 52 **lokalne organizacje grantowe** (LOG) wyłonione w drodze konkursu. Co roku LOG ogłaszają na swoim terenie konkursy grantowe i przyznają około dziesięciu dotacji na realizację projektów. Maksymalna kwota dotacji to 6 tys. zł. Każda lokalna organizacja grantowa otrzymuje 50 proc. środków przeznaczonych na konkurs grantowy od PAFW, a pozostałą kwotę pozyskuje samodzielnie. Konkursy są prowadzone według jednakowych zasad. O dotacje mogą się ubiegać organizacje pozarządowe i grupy nieformalne. Więcej informacji o programie można uzyskać na stronie <http://www.dzialajlokalnie.pl/>. Na stronie jest także dostępna mapa lokalnych organizacji grantowych.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 w priorytecie IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach” znajduje się działanie **9.5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich”**. Jego celem jest „Pobudzenie aktywności mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz samoorganizacji i tworzenia lokalnych inicjatyw ukierunkowanych na rozwój edukacji i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich”⁷⁰. W ramach działania wsparcie jest kierowane do gmin wiejskich, miejsko-wiejskich oraz miast do 25 tys. mieszkańców i dotyczy małych projektów (o wartości do 50 tys. zł) skierowanych do małych społeczności lokalnych i mających na celu ich aktywizację w rozwiązywaniu problemów z zakresu edukacji. Wysokość wsparcia wynosi do 85 proc. kosztów realizacji projektu.

Można się starać o dofinansowanie oddolnych inicjatyw lokalnych dotyczących:

- » działań na rzecz pobudzenia świadomości środowisk lokalnych i ich zaangażowania w działania na rzecz rozwoju edukacji na terenach wiejskich i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich,
- » podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich oraz rozwoju usług edukacyjnych na tych obszarach,
- » działań informacyjno-promocyjnych, szkoleniowych i doradczych służących podnoszeniu świadomości mieszkańców w zakresie korzyści płynących z kształcenia i szkolenia.

O dofinansowanie mogą się starać **wszystkie podmioty** z wyłączeniem osób fizycznych. Beneficjentami projektu mogą być mieszkańcy ww. gmin, społeczności lokalne aktywnie działające na obszarach wiejskich na rzecz rozwoju edukacji na terenach wiejskich i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich oraz podmioty działające na obszarach wiejskich na rzecz przeciwdziałania marginalizacji i zapewnienia ich odpowiedniego rozwoju.

Konkursy na projekty są organizowane w poszczególnych województwach przez wojewódzkie urzędy pracy. Więcej informacji dotyczących tego działania można uzyskać na następujących stronach internetowych:

- » <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/> – portal funduszy europejskich,
- » stronach internetowych poszczególnych województw samorządowych,
- » stronach internetowych wojewódzkich urzędów pracy.

⁷⁰ Szczegółowy opis priorytetów: Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013. Narodowe strategiczne ramy odniesienia, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007, s. 251-281, http://www.efs.gov.pl/Dokumenty/Lists/Dokumenty%20programowe/Attachments/87/POKL_zatwierdzony_7092007.pdf

Dobra praktyka**Lokalne Centrum Kształcenia Liderów Wiejskich w Modliszewicach**

W ramach działania 9.5 stowarzyszenie Kuźnia we współpracy ze Stowarzyszeniem na rzecz Rozwoju Społecznego i Gospodarczego w Modliszewicach (woj. świętokrzyskie) zrealizowało projekt „Lokalne Centrum Kształcenia Liderów Wiejskich w Modliszewicach”. Zakładał on utworzenie centrum kształcenia liderów wiejskich w siedzibie Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, przeprowadzenie szerokiej akcji informacyjno-promocyjnej o przedsięwzięciu, organizację warsztatów budowania planów odnowy miejscowości oraz wyjazdu studyjnego dla uczestników tych warsztatów „Śladem dobrych przykładów naszych sąsiadów” poświęconego poznaniu rezultatów uzyskanych w innych miejscowościach dzięki wsparciu finansowemu działania „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego” w latach 2005-2007. Budżet projektu wyniósł 49 743 zł, dotacja UE: 42 281,55 zł.

Realizator: stowarzyszenie Kuźnia, ul. Polna 91, 26-200 Końskie, tel.: 0500 048 346, 0695 122 500, e-mail: stowarzyszeniekuznia@gmail.pl, strona WWW: www.kuzniakonskie.ovh.org, koordynator projektu: Emilia Kupis.

Inne działania POKL dotyczące wsparcia samoorganizacji:

Priorytet V „Dobre rządzenie”, Działanie 5.4 „Rozwój potencjału trzeciego sektora”

W ramach tego działania realizowane jest **poddziałanie 5.4.2 „Rozwój dialogu obywatelskiego”**, którego celem jest wspieranie potencjału trzeciego sektora oraz wypracowanie, upowszechnienie i wdrażanie standardów działania trzeciego sektora. O dofinansowanie mogą się starać **wszystkie podmioty** z wyłączeniem osób fizycznych. Minimalna wartość projektu to 50 tys. zł, a dotacja może wynosić do 100 proc. kosztów kwalifikowanych projektu. Z tego podziałania **można uzyskać dofinansowanie na:**

- » wypracowanie, upowszechnianie i wdrażanie standardów współpracy trzeciego sektora zapewniających wysoką jakość realizacji zadań publicznych oraz uzgadniania polityk publicznych we współpracy z administracją publiczną,
- » tworzenie regionalnych i lokalnych centrów informacji i wspomaganie organizacji pozarządowych oraz wspieranie działalności nowo utworzonych oraz już istniejących centrów w zakresie szkoleń i doradztwa dla organizacji pozarządowych,
- » tworzenie i wspieranie porozumień organizacji pozarządowych działających na określonym terytorium przestrzennym lub w danej branży,
- » tworzenie i wdrażanie programów poradnictwa prawnego i obywatelskiego,
- » tworzenie i wdrażanie programów z zakresu społecznego nadzoru nad funkcjonowaniem administracji publicznej,
- » upowszechnianie standardów współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi.

Wsparcia udziela Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego. Więcej informacji dotyczących tego podziałania można uzyskać na stronie www.kapitalludzki.gov.pl

Priorytet VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich”, działanie 6.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich”

Celem działania jest podniesienie zdolności do zatrudnienia oraz mobilności przestrzennej i zawodowej osób zamieszkujących obszary wiejskie poprzez przygotowanie ich do podjęcia pracy w zawodach pozarolniczych oraz wykorzystania szans związanych z powstawaniem nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich.

W ramach tego działania możliwe jest uzyskanie dofinansowania różnych inicjatyw oddolnych, m.in.:

- » **inicjatyw dialogu i partnerstwa publiczno-społecznego, które przyczynią się do rozwoju zasobów ludzkich wsi i małych miasteczek.**

Maksymalna wartość projektu: 50 tys. zł. Dotacja do 85 proc. kosztów kwalifikowanych projektu. O wsparcie mogą się ubiegać wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych.

Wsparcia udzielają wojewódzkie urzędy pracy. Więcej informacji dotyczących tego działania można uzyskać na stronach internetowych poszczególnych województw oraz wojewódzkich urzędów pracy;

Priorytet 7 „Promocja integracji społecznej”, działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”

Celem działania jest **wsparcie inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych** przyczyniających się do realizacji strategii rozwoju kapitału ludzkiego na terenach wiejskich. O wsparcie mogą się ubiegać projekty:

- » przyczyniające się do integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich z wyłączeniem instrumentów objętych zasadami pomocy publicznej,
- » polegające na wsparciu inicjatyw lokalnych o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i promocyjnym mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu obszarów wiejskich,
- » wspierające rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym.

Maksymalna wartość projektu to 50 tys. zł. Dofinansowanie może wynosić do 85 proc. wartości projektu. O wsparcie mogą występować wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych.

Wsparcia udzielają wojewódzkie urzędy pracy. Więcej informacji można uzyskać na stronach internetowych poszczególnych województw oraz wojewódzkich urzędów pracy.

» » „Aktywna integracja w gminie Przedbórz”

W 2008 roku Miejska Biblioteka Publiczna w Przedborzu (woj. łódzkie, powiat radomszczański, miasto i gmina Przedbórz) zrealizowała projekt pt. „Aktywna integracja w gminie Przedbórz” współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach działania 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji” programu Kapitał Ludzki. Celem projektu była integracja mieszkańców na rzecz rozwoju lokalnego poprzez wypracowanie nowych kanałów komunikacji i współpracy, opracowanie wspólnych planów działań oraz podniesienie umiejętności mieszkańców w zakresie samoorganizacji.

W ramach projektu zorganizowano szkolenia dotyczące wprowadzania zmian w środowisku lokalnym, prawnych aspektów funkcjonowania stowarzyszeń, budowania partnerstw lokalnych oraz opracowywania projektów. Odbyły się także dwie wizyty studyjne służące wymianie poglądów, doświadczeń i integracji.

Realizator: Miejska Biblioteka Publiczna w Przedborzu, ul. Mostowa 29, 97-570 Przedbórz, tel.: 44 781 22 43, e-mail: mbp20@op.pl

Słownik pojęć:

Obszar Natura 2000 – nowa forma ochrony przyrody wprowadzona po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Za obszary Natura 2000 uznaje się tereny występowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin i zwierząt oraz charakterystycznych siedlisk przyrodniczych istotnych ze względu na ochronę wartości przyrodniczych Europy.

Geocaching – terenowa gra użytkowników GPS polegająca na poszukiwaniu skarbów ukrytych przez inne osoby. Skarbami są odpowiednio zabezpieczone skrzynki, do których wkłada się drobne upominki oraz dziennik i ołówek do odnotowywania faktu odnalezienia skrzynki. Znalazca, zabierając ze skrzynki upominek,

jest zobowiązany do włożenia innego o podobnej wartości. Zasady gry są opisane w „Kodeksie geocachera”. Współrzędne miejsc ukrycia skarbów oraz instrukcje niezbędne do ich odnalezienia są udostępniane przez jedną z internetowych baz skrzynek. W Polsce najpopularniejszą bazą jest OpenCachingPL. Więcej informacji o grze można uzyskać na <http://www.opencaching.pl/>

Spółdzielnia socjalna – forma prawna przedsiębiorstwa mająca umożliwić jego członkom, którymi mogą być tylko osoby wykluczone społecznie i dotknięte przez los (bezrobotni, niepełnosprawni, alkoholicy, narkomani itp.), powrót do uregulowanego życia społecznego i rynku pracy. Spółdzielnia socjalna jako rodzaj spółdzielni pracy opiera się na zasadzie osobistego świadczenia pracy przez jej członków⁷¹.

Pytania:

- » Gdzie w twojej najbliższej okolicy działa lokalna organizacja grantowa?
- » W jaki sposób wykorzystasz informacje uzyskane dzięki lekturze tego rozdziału?
- » Czy masz już pomysł na projekt dotyczący wpierania aktywności społecznej, który mógłby uzyskać dofinansowanie z ww. źródeł? Jeżeli nie masz, to gdzie będziesz szukał inspiracji?
- » Czy w twojej bibliotece mógłby działać uniwersytet trzeciego wieku?

Polecane strony internetowe:

<http://www.minrol.gov.pl/> - Strona internetowa Ministerstwa Rolnictwa, na której można znaleźć m.in. informacje na temat Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

<http://www.leaderplus.org.pl/> - Strona internetowa krajowej sieci „Leader”

<http://www.pafw.pl/> - Strona internetowa Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności

<http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/> - Portal funduszy unijnych

<http://www.ngo.pl/> - Portal organizacji pozarządowych

<http://www.faow.org.pl/> - Strona Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich: pierwszego polskiego porozumienia organizacji działających na rzecz wsi

<http://www.witrynawiejska.pl/> - Wortal adresowany do mieszkańców wsi i małych miast zainteresowanych aktywnością w środowisku lokalnym oraz technikami IT prowadzony przez Fundację Wspomagania Wsi; zawiera m.in. serwis tematyczny skierowany do organizacji pozarządowych oraz „Atlas inicjatyw”, czyli bazę aktywności społecznej na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich

71 Wikipedia, http://www.pl.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%B3%C5%82dzielnia_socjalna

>>06

Bibliotekarz jako animator
lub lider społeczny

Bibliotekarz jako osoba wykształcona, znana w środowisku lokalnym, mająca na co dzień kontakty z mieszkańcami, często w sposób naturalny, niejednokrotnie nieuświadomiony, pełni funkcję lidera lub animatora. Ten rozdział pokazuje, jak być skutecznym liderem lub animatorem samoorganizacji społecznej.

W tym rozdziale poznasz:

- » pojęcia „animacja” i „animator”,
- » rolę animatora społecznego,
- » cechy i umiejętności, jakie powinien mieć animator społeczny,
- » różnice między liderem a animatorem społecznym,
- » predyspozycje, jakie ma bibliotekarz do pełnienia funkcji animatora społecznego i lidera,
- » przykładowe działania, jakie może wykonywać bibliotekarz – animator samoorganizacji społecznej,
- » sytuacje, w których bibliotekarz może występować w roli lidera społecznego.

Czym jest animacja

Termin „animacja” pochodzi z języka łacińskiego i oznacza ożywienie, ożywanie⁷². W języku polskim to pojęcie ma kilka znaczeń. Dwa najbardziej popularne związane są ze światem filmu i teatru. Pierwsze odnosi się do animacji rysunkowej, a drugie do animacji kukiełkowej. W obu przypadkach chodzi o to, żeby stworzyć złudzenie, że martwe przedmioty poruszają się i żyją. Trzecie znaczenie, rzadziej używane, ma charakter bardziej uniwersalny. Jego wymowa jest bardziej zrozumiała, jeżeli odniesie się je do osoby animatora. W tym znaczeniu animator to „ten, kto inspiruje, wzbudza zainteresowanie do czegoś, pobudza, zachęca, ożywia”⁷³.

Warto wiedzieć

Anima (łac.) – dusza, siła pierwotna, pierwiastek życia⁷⁴; animatio (łac.) – ożywienie;
 animo, animare (łac.) – ożywić, obdarzyć życiem, przemienić, napełnić odwagą⁷⁵

W Polsce najczęściej łączy się to znaczenie z animacją społeczno-kulturalną.

Animacja społeczno-kulturalna narodziła się w latach 60. we Francji na fali buntu i kontestacji młodzieży przeciwko biurokratycznemu państwu i kulturze masowej. Miało to związek z przemianami, jakie zachodziły w społeczeństwach poprzemysłowych Europy Zachodniej i USA. Cechą takich społeczeństw jest zanikanie tradycyjnych form i więzi społecznych oraz trwałych związków z innymi ludźmi. Zamiast tego rozwija się centralistyczne państwo i jego instytucje, które dążą do maksymalnej jednorodności społeczeństwa. Zaczyna dominować kultura masowa, która wprowadza gotowe, jednakowe dla wszystkich wzory zachowania, ujednolica styl życia społecznego, z konsumpcją jako jego podstawowym elementem. Zmienia się także człowiek, wzmocnieniu ulegają negatywne cechy indywidualizmu, które w konsekwencji prowadzą do tego, że człowiek – całkowicie lub w znacznym stopniu – wycofuje się z udziału w życiu publicznym⁷⁶.

Animacja społeczno-kulturalna miała być sposobem na przeciwdziałanie tym niekorzystnym zjawiskom.

⁷² M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1978, tom I, s. 56.

⁷³ Tamże, s. 56.

⁷⁴ To tylko jedno z dwóch znaczeń tego słowa. Drugie znaczenie to: powiew, wiatr.

⁷⁵ K.F. Kumaniecki (red.), *Słownik łacińsko-polski*, PWN, Warszawa 1986, s. 37-38.

⁷⁶ A. Schindler, *Czym jest animacja społeczno-kulturalna? (szkic sytuacyjny)*, Wrocław 2004, s. 7, http://www.skiba.edu.pl/docs/publikacje/czym_jest_anim.pdf

Poprzez odrodzenie naturalnej komunikacji społecznej i pobudzenie aktywności społeczno-kulturalnej miała pomóc ludziom odzyskać ich niezależność jednostkową i grupową. Rezultatami tego działania miały być:

- » wzrost samorządności,
- » rozwój samoorganizacji społecznej,
- » wzmocnienie tożsamości lokalnej, spójności wspólnot lokalnych⁷⁷.

Animacja stała się metodą „odnajdywania i uruchamiania sił tkwiących w środowisku dla jego rozwoju”⁷⁸. Dla jej stosowania nie ma znaczenia to, w jakim obszarze działalności jest wykorzystywana, ponieważ cele i sposób postępowania są zawsze takie same, bez względu na to, czy przedmiotem jest kultura, przedsiębiorczość, czy inne obszary ludzkiej aktywności.

Animator społeczny i jego rola

W Polsce **animacja jest powszechnie kojarzona z działalnością w obszarze kultury oraz czasu wolnego**. Mimo że powstanie animacji społeczno-kulturalnej było związane z ideą rozwoju społeczności lokalnych, teraz rzadko można się spotkać z odnoszeniem tego pojęcia do rozwoju lokalnego. Są jednak środowiska, które propagują i praktykują **animację społeczną**.

Dla autorów Szkoły Animacji Społecznej animacja jest **metodą budowania więzi łączących ludzi w grupy, a następnie w społeczności po to, żeby podjęły one samodzielne działania zorientowane na realizację ich własnych potrzeb**. Animator społeczny pobudza aktywność i wspiera tworzenie się związków międzyludzkich, których konsekwencją będzie powstanie grupy, a następnie zachęca do współpracy pomiędzy grupami i instytucjami. Dzięki temu ludzie nie tylko korzystają z dobra społecznego, ale także uczestniczą w jego wytwarzaniu. Najpierw odzyskują kontrolę nad własnym życiem, następnie uzyskują wpływ społeczny i korzystają z możliwości, jakie daje demokracja⁷⁹.

Rolą animatora społecznego jest:

- » pobudzanie do zaangażowania się,
- » ułatwianie,
- » edukowanie,
- » zachęcanie,
- » wzmacnianie,
- » wyrównywanie szans,
- » ewaluacja⁸⁰.

Działania te animator wykonuje na poziomie jednostkowym, grupowym i całej społeczności.

Najpierw animator musi sprawić, żeby ludzie zaczęli chcieć, zainspirować ich do aktywności. Jest to punkt wyjścia do tego, by postawę bierną zacząć przekształcać w aktywną. Kolejny etap to ułatwianie, edukowanie i motywowanie, a więc pomoc w tym, żeby zostały podjęte pierwsze działania. Ich realizacja niejednokrotnie wymaga wsparcia, wyrównania szans w stosunku do tego, jakie mają inni. Należy podkreślić, że nie chodzi tutaj o przejmowanie wykonywania zadań, ale o informację, poradę, możliwość porozmawiania na dany temat. Ostatnim etapem jest pomoc w ocenie tego, co się wydarzyło. Wyciągnięcie wniosków z sukcesu po to, żeby wiedzieć, dzięki czemu został odniesiony, i móc z tej wiedzy skorzystać w przyszłości. Wyciągnięcie wniosków z porażki, żeby uniknąć jej w przyszłości lub – jeżeli przyczyny braku sukcesu znajdowały się poza realizatorami działań – pozyskać siłę do dalszego działania.

Animator nie **tworzy grupy**, ale stwarza korzystne warunki do tego, żeby taka grupa powstała. Animator **nie obejmuje przywództwa w grupie**, ale stara się, żeby grupa znalazła swojego lidera, i dąży do

77 P. Jordan, B. Skrzypczak, *Kim jest animator społeczny?*, 2003, s. 1, <http://www.sas.engo.pl/pdf/Pawe%20Jordan%20i%20Bohdan%20Skrzypczak%20-%20Kim%20jest%20animator%20spoeczny.pdf>

78 Tamże, s. 1.

79 Tamże, s. 2.

80 Tamże, s. 2.

usamodzielnienia się grupy. Kiedy to się stanie, rolą animatora jest budowanie przyjaznego klimatu do współpracy różnych grup i instytucji, dzięki czemu dochodzi do uruchomienia „wewnętrznej energii, która tkwi w środowisku”⁸¹. Wtedy możliwe się staje zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej i rozwiązywanie jej problemów przez samych mieszkańców przy wykorzystaniu lokalnych zasobów.

Cechy i Umiejętności, jakie powinien mieć animator społeczny

Animatora społecznego powinny cechować:⁸²

- » **Świadomość własnych możliwości i ograniczeń**, zarówno fizycznych, jak i psychicznych. Animator powinien być osobą dojrzałą i stabilną emocjonalnie, nie może poszukiwać akceptacji u innych. Powinien zdawać sobie sprawę, jaką wiedzę i umiejętności posiada, a jakich nie. Musi być świadomy, co wpływa na jego postrzeganie innych ludzi, dążyć do obiektywizmu i zachowania niezależności. Istotne jest także to, żeby odpowiedział sobie na pytanie, z jakiego powodu chce pełnić funkcję animatora;
- » **Akceptacja siebie i innych** – akceptacja innych wymaga tego, żeby najpierw zaakceptować siebie takim, jakim się jest. Nie oznacza to, że nie należy dążyć do poprawy, nie uzupełniać swoich braków, nie pracować nad wadami. Trzeba zrozumieć, co można w sobie i w innych zmienić, a czego nie. Pracować nad tymi obszarami, w których możliwa jest poprawa, a w innych zaakceptować niedoskonałość. Animator musi być otwarty i akceptować to, że ludzie są różni. Nie może narzucać innym swojego zdania;
- » **Zdolność do życia w zbiorowości** – składają się na nią: chęć pracy z ludźmi i nawiązywania kontaktów z różnymi osobami, akceptacja tego, że interesy różnych grup mogą być sprzeczne, tolerancja, umiejętność panowania nad sobą w trudnych sytuacjach i przestrzegania ustalonych reguł, zdolność do zmiany, wytrwałość.
- » **Umiejętność dostosowywania się** – rozumiana jako elastyczność myślenia i zachowania w różnych sytuacjach; świadomość tego, że określone warunki wymagają specyficznego podejścia, umiejętność znalezienia i zastosowania tego podejścia;
- » **Kreatywną aktywność**, która pozwala odnaleźć możliwości tkwiące w różnych okolicznościach i unikać stereotypów. Kreatywna aktywność zakłada, że zawsze jest możliwość wyboru, każdą sytuację można zmienić tak, żeby uzyskać z niej jakąś korzyść. Daje możliwość ciągłej modyfikacji wizji przyszłości. Jednocześnie kreatywne podejście pozwala sobie poradzić ze stereotypami, które stanowią element społecznej rzeczywistości i w znacznym stopniu utrudniają współpracę z innymi ludźmi.

Pełnienie funkcji animatora wymaga określonej wiedzy i umiejętności. Powinny one dotyczyć m.in. następujących obszarów:

- » procesu grupowego,
- » relacji interpersonalnych, m.in. komunikacji i współpracy,
- » motywowania,
- » negocjacji i mediacji,
- » planowania,
- » podejmowania decyzji,
- » zarządzania projektami,
- » zarządzania zespołem,
- » zarządzania zmianą,
- » zarządzania informacją,
- » zarządzania zasobami,
- » ewaluacji⁸³.

Animator podczas swojej pracy może się spotkać z trudnościami i zagrożeniami. Mogą to być⁸⁴:

- » mała satysfakcja z wykonywanej pracy wynikająca z tego, że rezultaty pracy mogą być odległe w czasie lub trudne do zmierzenia,

81 P. Jordan, B. Skrzypczak, *Kim jest animator społeczny?*, 2003, s. 1, <http://www.sas.engo.pl/pdf/Pawe%20Jordan%20i%20Bohdan%20Skrzypczak%20-%20Kim%20jest%20animator%20spoeczny.pdf>, s. 3.

82 Tamże, s. 11-12.

83 Tamże, s. 3-4.

84 Tamże, s. 13-14.

- » niedostrzeganie lub zapominanie o funkcji, jaką spełnił animator, kiedy grupa już odnosi sukcesy,
- » problemy związane z usamodzielnianiem się animowanej grupy – z jednej strony trudno jest animatorowi odejść od grupy, a z drugiej, członkowie grupy mogą oceniać jego odsunięcie się jako porzucenie grupy,
- » niebezpieczeństwo przerodzenia się animacji w manipulację,
- » uciążliwości związane z prowadzeniem negocjacji lub mediacji,
- » możliwość konfliktu między własnymi poglądami a poglądami grupy, z którą animator pracuje,
- » wątplenie we własne kompetencje w sytuacji, kiedy pracuje się z grupami prowadzącymi działania w różnych dziedzinach życia,
- » trudność w łączeniu funkcji organizatora, nauczyciela/wychowawcy i działacza,
- » trudność pogodzenia życia prywatnego i zawodowego z wykonywaną funkcją.

Warto wiedzieć

Instytut Spraw Publicznych wydał publikację „Animator skuteczny. Poradnik dla animatorów i tych wszystkich, którzy chcą coś zmienić w społeczności lokalnej”, która zawiera wiele szczegółowych wskazówek przydatnych w pracy animatora. Jest ona dostępna w wersji elektronicznej na stronie instytutu: <http://www.isp.org.pl/files/9779603180506385001220950641.pdf>

Różnice między rolą animatora społecznego a lidera

Podczas prezentacji roli animatora napisano, że animator nie obejmuje przywództwa w grupie, którą tworzy. Przewodzenie grupie jest rolą lidera. Czym jeszcze zajmuje się lider i co go odróżnia do animatora?

Lider jest przywódcą grupy. Istnieje wiele definicji przywództwa. Piotr Sztompka definiuje je jako „spontaniczne i oddolne obdarzenie jednego z członków grupy uprawnieniami władczymi – decyzyjnymi, koordynacyjnymi – w stosunku do pozostałych”⁸⁵.

Zjawisko przywództwa najlepiej zostało zbadane w małych grupach, w których proces wyłaniania się przywództwa jest najbardziej widoczny. W nowo powstałych grupach dość szybko dochodzi do tego, że niektórzy członkowie mają większy wpływ na innych niż pozostali. W grupach sformalizowanych dodatkowym czynnikiem do powstania przywództwa staje się zróżnicowanie uprawnień władczych wynikających z pozycji w strukturze organizacyjnej.

Pojawienie się potrzeby przywództwa wynika z następujących potrzeb:

- » koordynacji działań,
- » zapewnienia integracji i spójności grupy,
- » wyrażenia ważnych dla grupy wartości poprzez odpowiednie wzorce osobowe,
- » egzekwowania właściwych sposobów postępowania⁸⁶.

W jaki sposób grupa wybiera przywódcę? Badania wykazały, że wybór ten może być dokonywany na podstawie dwóch kryteriów:

- » **zewnętrznych**, związanych ze statusem społecznym danej osoby (pozycją, jaką ta osoba zajmuje w społeczeństwie),
- » **wewnętrznych**, związanych z jej zachowaniem w grupie.

Wśród kryteriów zewnętrznych znajdują się m.in.: majątek, wpływy, wiedza, sława, prestiż, sprawność fizyczna. To, które z tych kryteriów będzie decydujące, zależy od charakteru grupy. Trzeba jednak wiedzieć, że ww. czynniki, choć ułatwiają zdobycie przywództwa, nie są tak istotne jak kryteria wewnętrzne.

⁸⁵ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Znak, Kraków 2002, s. 385.

⁸⁶ Tamże, s. 381.

Do kryteriów wewnętrznych należą:

- » stopień pewności siebie i dominujący charakter zachowania,
- » zdolności towarzyskie i obycie z sytuacjami zbiorowymi,
- » ujawniana przez osobę i dostrzegana przez grupę szczególna kompetencja w dziedzinach, które są dla grupy ważne,
- » wzorowe stosowanie się do przyjętych przez grupę norm i wartości⁸⁷.

Jak wynika z przedstawionej na wstępie definicji, przywódcą jest ten, kto ma uprawnienia decyzyjne i koordynacyjne. Czy to oznacza, że rolą przywódcy jest podejmowanie decyzji i koordynowanie pracy innych?

Przywództwo może być realizowane na różne sposoby. Wyróżnia się **trzy style przywództwa**⁸⁸:

- » **autokratyczne**, w którym przywódca stoi ponad grupą, sprawuje swoją władzę samodzielnie i jednoosobowo,
- » **demokratyczne**, w którym przywódca jest „pierwszym wśród równych”, koordynuje, doradza i pomaga grupie podejmować decyzje,
- » **permissyjne** – w którym przywódca jest wykonawcą tego, co ustali grupa, służy jej swoimi umiejętnościami wykonawczymi.

Poniżej zostało przedstawione **porównanie różnych stylów przywództwa**.

	Przywódcą autokratyczny	Przywódcą demokratyczny	Przywódcą permissyjny
Sposób określania celów i zadań grupy	Odgórn timeruza grupie	Kieruje ustalaniem celów i zadań przez grupę	Pozostawia decyzję grupie, która podejmuje ją w swobodnej dyskusji
Poziom samodzielności w doborze sposobu, w jaki zadanie zostanie zrealizowane	Narzuca strategię i metody działania oraz przekazuje szczegółowe wytyczne dotyczące realizacji	Przedstawia grupie różne sposoby postępowania, ich zalety i wady	Służy radą, jeżeli grupa potrzebuje informacji
Sposób przydzielania zadań poszczególnym członkom grupy	Sam decyduje, kto wykonuje poszczególne zadania	Pozostawia grupie rozdział zadań, przekazując ewentualne sugestie	Nie uczestniczy w rozdziale zadań
Stosunek do członków grupy	Publiczne wypowiadanie opinii personalnych, karanie i nagradzanie	Koncentruje się na obiektywnej ocenie skuteczności działań, pokazując możliwe sposoby ich usprawnienia	Unika wydawania personalnych ocen. Formułuje ogólne komentarze na temat działania grupy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Zak, Kraków 2002, s. 383-384.

⁸⁷ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Zak, Kraków 2002, s. 382.

⁸⁸ Tamże, s. 383-384.

» Warto wiedzieć

Teoretyków zarządzania od dawna nurtowało pytanie, czy przywódcą trzeba się urodzić, czy istnieje jakiś zespół cech wrodzonych, których posiadanie zagwarantuje, że osoba nimi obdarzona będzie liderem. Starano się wyodrębnić taki zestaw atrybutów poprzez analizę cech znanych przywódców /liderów. Próby doprowadziły do dwóch wniosków. Po pierwsze, jest niezwykle trudno stworzyć taką listę, ponieważ zawsze można znaleźć przykład przywódcy, który jakiejś cechy z tej listy nie miał, ale dobrze się sprawdzał w swojej roli. Po drugie, istnieją przykłady ewolucyjnego stawania się przywódcą, czyli sytuacji, w której osoba, rozwijając pewne cechy i kształtując swoją postawę, „wyrastała” na przywódcę/lidera.

Nie można jednoznacznie stwierdzić, który z tych stylów przywództwa jest najlepszy, ponieważ **o sukcesie pracy grupowej decydują** dwa różne czynniki:

- » **skuteczność realizacji zadań,**
- » **satysfakcja z uczestniczenia w pracy grupowej.**

Można powiedzieć, że skuteczności sprzyja przywództwo autokratyczne, natomiast satysfakcji z członkostwa – przywództwo demokratyczne, ale i tak w praktyce zależy to od rodzaju grupy, zadań, jakie ma wykonać, otoczenia społecznego, w jakim działa. Z pewnością przywództwo autokratyczne wyklucza inicjatywę członków grupy, nie wykorzystuje jej kreatywności i innowacyjności. Z kolei przywództwa: demokratyczne i permissive, które sprzyjają występowaniu takich zjawisk, może cechować nieoperatywność, tracenie czasu i energii na niekończące się dyskusje, które mają prowadzić do podjęcia decyzji⁸⁹.

Pora odpowiedzieć na pytanie, **czym się różni lider od animatora.**

Lider stoi na czele grupy, jest jej członkiem i przywódcą. Animator stoi z boku grupy, inicjuje jej powstanie i wspiera jej działalność, współpracuje z grupą, ale nie jest jej członkiem.

Lider ma władzę, a animator jej nie ma. Lider może narzucać grupie swoją wizję celów i sposobów ich osiągania, koordynować pracę członków grupy lub wprowadzać w życie podjęte przez grupę decyzje. Animator nie narzuca swojej wizji, nie przedstawia swojego zdania, nie wykonuje żadnych zadań określonych przez grupę. Jego rolą jest stworzenie warunków do tego, żeby wszystkie te aktywności grupa wykonała samodzielnie.

Lider może być ekspertem, wiedzieć, co należy zrobić, żeby zaspokoić określoną potrzebę. Animator nie jest takim ekspertem, nie wie, w jaki sposób rozwiązać lokalne problemy, ale potrafi sprawić, żeby inni chcieli zacząć je sami rozwiązywać i poszukiwać odpowiednich sposobów, które temu służą.

Zastanów się

Wiesz już, co odróżnia lidera od animatora. Teraz zastanów się, co łączy te dwie role, jakie są ich wspólne cechy.

W grupie, w której wyłania się lider, animator ogranicza swoją aktywność. Odchodzi po to, żeby tworzyć inne grupy lub inicjować współpracę między grupami.

Czy bibliotekarz ma podstawy do tego, żeby pełnić funkcję animatora lub lidera społecznego?

Profil bibliotekarza, który wyłania się z badań przeprowadzonych w ramach Programu Rozwoju Bibliotek⁹⁰, to:

- » kobieta – 95 proc. bibliotekarzy to kobiety,
- » w wieku 44 lat – 68 proc. bibliotekarzy ma ponad 41 lat, średnia wieku wynosi 44 lata,
- » wykształcona: 41 proc. bibliotekarzy ma wykształcenie wyższe (najczęściej bibliotekoznawstwo, informacja naukowa), 21 proc. pomaturalne, a 38 proc. średnie,
- » mająca przygotowanie biblioteczne (80 proc. ma przygotowanie biblioteczne, w większości wyższe lub pomaturalne),
- » pracująca w bibliotekarstwie ok. 18 lat,
- » korzystająca codziennie z komputera (71 proc.), m.in. w celu wysłania e-maila i przeglądania stron WWW, i stale podnosząca swoje kwalifikacje (79 proc. badanych brało w ciągu trzech ostatnich lat udział w szkoleniach).

W zdecydowanej większości bibliotekarze cenią w swojej pracy możliwość kontaktu z ludźmi (79 proc. wskazało, że jest to korzyść z ich pracy). Bibliotekarze mają także umiejętność współpracy, ponieważ aż 83 proc.

89 P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Znak, Kraków 2002, s. 384.

90 Raport „Biblioteki w Polsce”, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Warszawa 2008, <http://www.frsl.pl/pl/publikacje,4.php>

bibliotek współpracuje ze szkołami, 39 proc. z domami kultury, 35 proc. z przedszkolami, a 24 proc. z lokalnymi stowarzyszeniami. Wiele bibliotek prowadzi dodatkową działalność: gromadzi informacje lokalne, wystawy, konkursy oraz bierze udział w akcjach i programach ogólnopolskich, takich jak „Cała Polska czyta dzieciom” i Dyskusyjne Kluby Książki.

Zdaniem bibliotekarzy mieszkańcy postrzegają bibliotekę jako instytucję, która pełni istotną funkcję w społeczności lokalnej. Jako ważną i raczej ważną określa rolę biblioteki odpowiednio 47 proc. i 52 proc. badanych. Warto także zwrócić uwagę na to, że dla wielu mieszkańców biblioteka stanowi miejsce spotkań (dla około 38 proc. odwiedzających biblioteki).

Wprawdzie aż 53 proc. badanych bibliotekarzy uważa, że biblioteki powinny przede wszystkim służyć wypożyczaniu książek, ale 45 proc. uznaje, że mogłyby też prowadzić działalność kulturalną.

Jakie są zatem **mocne strony bibliotekarzy, które ułatwiłyby im pełnienie funkcji animatora lub lidera społecznego?**

- » Wykształcenie – dużo wyższe niż przeciętne, szczególnie na wsi
- » Stosunkowo wysoka pozycja społeczna
- » Dobre relacje w środowisku lokalnym; bibliotekarz najczęściej nie jest postacią kontrowersyjną, nie jest identyfikowany jako przedstawiciel władzy/urzędu
- » Pozytywny stosunek do kontaktów z innymi osobami, co wskazuje na ich otwartość na bardziej społeczne formy działalności
- » Codzienny kontakt z różnymi grupami mieszkańców, który umożliwia poznanie ich problemów, dostrzeżenie potencjału, którym dysponują, nawiązanie bezpośrednich kontaktów, uzyskanie lub przekazanie informacji
- » Dostęp do informacji i umiejętność ich wyszukiwania
- » Umiejętność i doświadczenie we współpracy
- » Obycie z sytuacjami angażującymi grupę, zbiorowość
- » Umiejętność korzystania z komputera i internetu.

Bibliotekarz jako animator społeczny

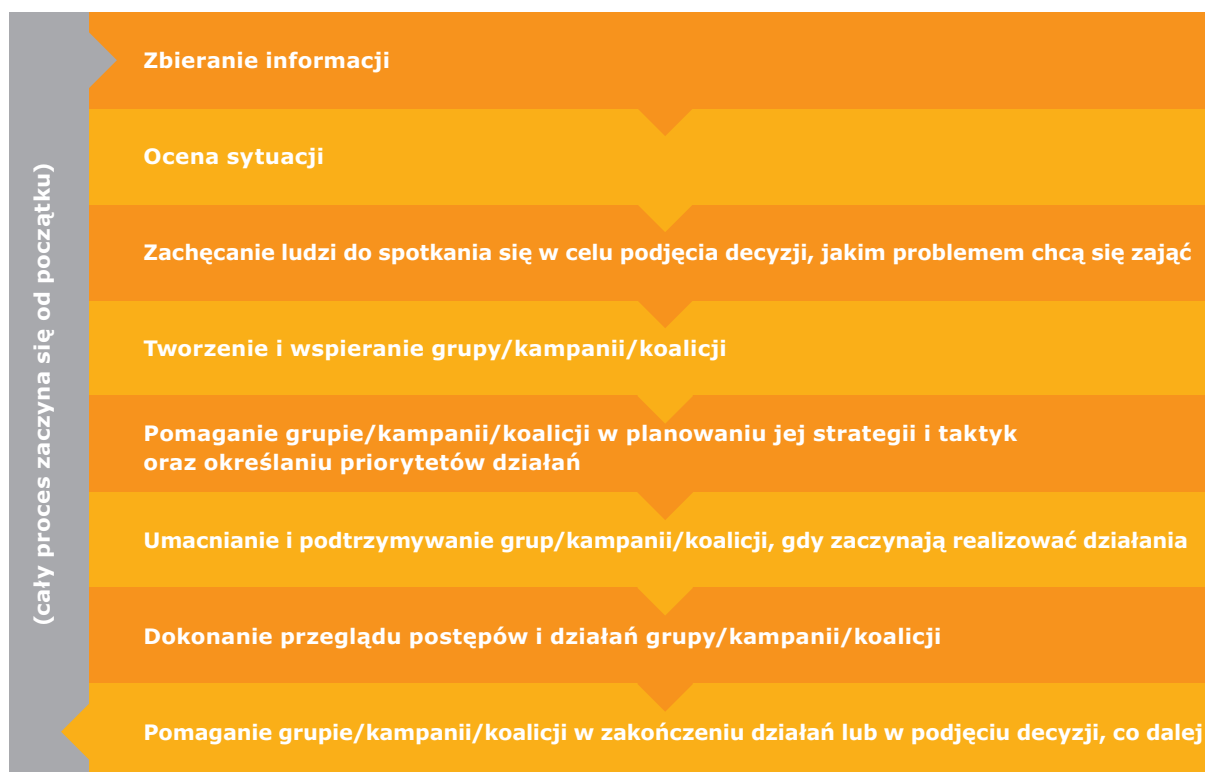
Z pewnością bibliotekarz może być animatorem społeczno-kulturalnym, co potwierdza działalność wielu bibliotek publicznych, w których są organizowane zajęcia służące rozwijaniu zainteresowań mieszkańców, głównie w obszarze działalności kulturalnej. Można przypuszczać, że wielu bibliotekarzy ma stosowne umiejętności oraz doświadczenie w pracy z grupą, które mogą być wykorzystane w innych dziedzinach, np. do wsparcia samoorganizacji społecznej.

Na czym miałyby polegać rola bibliotekarza jako animatora samoorganizacji społecznej?

Jak wcześniej wspomniano, celem animacji społecznej jest aktywizacja społeczności lokalnej poprzez grupy i środowiska społeczne, które mają samodzielnie zaspokajać swoje potrzeby, rozwiązywać problemy i dokonywać pozytywnych zmian w środowisku.

Szkoła Animacji Społecznej i środowisko związane ze Stowarzyszeniem CAL proponuje konkretną metodę postępowania w przypadku animacji społecznej nazwaną **metodą środowiskową lub metodą diagnozy-projektów**. Wymaga ona przejścia przez kolejne etapy, które zostały przedstawione poniżej.

>> Uproszczona prezentacja etapów działania realizowanych w pracy w społecznościach lokalnych⁹¹

Metoda ta, choć stosowana zazwyczaj do animacji środowisk społecznych lub społeczności, może być również użyta w celu animacji grupy. W zależności od skali działania jej zastosowanie wymaga odpowiedniej liczby animatorów, ponieważ animacja środowiska lub społeczności wymaga udziału więcej niż jednego animatora.

Bibliotekarz może prowadzić animację społeczną w różnej skali, zależy to od jego umiejętności, doświadczenia oraz wsparcia, jakie otrzyma od społeczności lokalnej. Zasadnicze znaczenie mają tu potrzeby lokalne oraz zakres działalności biblioteki określony przez jego organizatora. Z pewnością większość bibliotekarzy jest w stanie prowadzić animację na poziomie grupy.

Rola bibliotekarza jako animatora samoorganizacji społecznej może przybierać różne stopnie zaawansowania. Bibliotekarz może, stosując wyżej opisaną metodę, przeprowadzić cały proces animacji społecznej, od diagnozy sytuacji, przez utworzenie grupy, po ocenę podjętych przez nią działań i pomoc w podjęciu decyzji, co dalej, lub wykorzystywać to podejście w sposób bardziej elastyczny.

Na przykład znając problemy niektórych użytkowników biblioteki, bibliotekarz może zachęcić tych ludzi do spotkania i nawiązania współpracy. Dostarczenie informacji o korzyściach z takiej współpracy oraz udostępnienie miejsca do organizacji spotkań może spowodować, że będzie miała bardziej trwały charakter. Konieczna może być także pomoc w organizacji pierwszego spotkania takiej grupy.

Jeżeli grupa będzie chciała sformalizować swoją działalność, bibliotekarz znowu może wesprzeć ten proces poprzez dostarczenie informacji i pomoc w wypełnieniu formularzy urzędowych. Grupy, które już działają, mogą wymagać pomocy przy pozyskiwaniu informacji, diagnozowaniu potrzeb, generowaniu pomysłów, planowaniu działań, podtrzymywaniu zaangażowania, ewaluacji, nawiązywaniu współpracy z innymi podmiotami, promocji swojej działalności.

⁹¹ Val/laHasr(ed)ed, OoGomuniryWóMoSkBsiMaMaalyNleWcastet2000DzapP: PoódaaB, SkBypczakKrkijesjeanimatortspetadzyhy200003, 6, 6, <http://www.sas.engo.pl/pdf/Pawe%20Jordan%20i%20Bohdan%20Skrzypczak%20-%20Kim%20jest%20animator%20spoechny.pdf>

Warto wiedzieć

W grupowej pracy nad problemem niejednokrotnie zdarza się, że każdy z członków grupy zajmuje się innym aspektem analizowanego problemu. W konsekwencji grupie trudno jest się porozumieć, ponieważ każdy uczestnik wypowiada się na inny temat. Pomocna w tej sytuacji może być metoda sześciu kapeluszy, ponieważ dzięki jej zastosowaniu cała grupa koncentruje się na tym samym aspekcie sprawy. Oczywiście, stosowanie tej metody nie wymaga zakładania prawdziwych kapeluszy, chodzi jedynie o to, żeby umówić się, że w danym momencie wszyscy myślą tak, jak gdyby mieli na głowie kapelusz w danym kolorze.

Metoda sześciu kapeluszy – jej autorem jest Edward de Bono⁹², który zauważył, że człowiek, rozwiązując problemy, sięga po różne sposoby (narzędzia) myślenia. Autor zidentyfikował **sześć różnych sposobów myślenia** (podejścia do problemu) i przypisał im **sześć kolorowych, myślowych kapeluszy**. W każdym kapeluszu w zależności od koloru myśli się nieco inaczej.

Biały – symbolizuje fakty (Co już wiadomo? Jakie dane można zdobyć?). Oznacza też neutralność i obiektywizm w argumentowaniu. Myślenie w tym kapeluszu jest ukierunkowane na fakty, dyscyplinę emocjonalną i bezstronność. Nie wydaje żadnych opinii. Jego zaprzeczeniem jest kapelusz czerwony.

Czerwony – to emocje (Co odczuwam w związku z tą sprawą? Zachwyt, niepokój, strach, złość?). Myślenie w tym kapeluszu wiąże się z emocjami i uczuciami wyrażonymi na gorąco. Teraz trzeba się kierować intuicją i pierwszymi wrażeniami i przeczuciami.

Czarny – pesymizm (Co może się nie udać? Jakie są negatywne konsekwencje?). Człowiek, który nadużywa tego koloru w codziennym myśleniu, to ponurak i pesymista, nadmierny krytykant. Jest specjalistą w zauważaniu wad, niedociągnięć, braków i zagrożeń. Jest zaprzeczeniem symboliki kapelusza żółtego.

Żółty – optymizm (Jakie są korzyści?). Człowiek w tym kapeluszu widzi świat słoneczny i pozytywny. Jest pełen nadziei i optymizmu. W swoich działaniach emanuje chęcią działania, pokonywania trudności i operatywnością.

Zielony – możliwości (Co można zrobić? Jakie są pomysły?). Myślenie w tym kapeluszu oznacza nowe koncepcje i rozwiązania. Symbolizuje innowatora, osobę twórczą, pełną oryginalnych, nowych pomysłów.

Niebieski – to organizator (Czy któryś kolor nie dominuje? Czy praca przebiega harmonijnie?). Kontroluje proces myślenia, na wszystko patrzy z dystansem. W przypadku pracy grupowej kontroluje przebieg spotkania i dyskusji.

Wiele organizacji, które istnieją od dłuższego czasu, np. koła gospodyń wiejskich, potrzebuje inspiracji, pomocy w odnalezieniu nowych obszarów działalności i przygotowaniu oferty atrakcyjnej dla młodych ludzi.

Warto jeszcze raz podkreślić, **że nie chodzi o to, by bibliotekarz bezpośrednio wykonywał te wszystkie działania, ale by umiejętnie wskazywał na potrzebę ich wykonania, pokazywał, gdzie można znaleźć źródła informacji i wiedzy na dany temat, uczył, jak należy pewne działania wykonać, zachęcał do aktywności**. Bezpośrednia ingerencja bibliotekarza potrzebna jest tylko w sytuacjach, które wymagają udziału osoby trzeciej, takich jak: rozwiązywanie konfliktów, negocjacje, inicjowanie współpracy pomiędzy grupami oraz pierwsze spotkanie grupy.

92 A. Leszkiewicz, P. Szczęsny, *Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji*, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Warszawa 2005.

Istotne jest to, żeby bibliotekarz, który zdecyduje się pełnić funkcję animatora samoorganizacji społecznej, nauczył się dostrzegać potencjał tkwiący w innych ludziach i swoimi działaniami powodował, że potencjał ten zostanie spożytkowany dla dobra społeczności lokalnej.

Warto wiedzieć

Bibliotekarz jako animator samoorganizacji społecznej może zainicjować i wspierać następujące działania:

- » tworzenie i rozwój grup nieformalnych i formalnych,
- » organizację spotkań,
- » identyfikację potrzeb i problemów grup, środowisk społecznych i społeczności lokalnych,
- » identyfikację interesariuszy problemów lokalnych,
- » nawiązywanie współpracy między osobami, grupami i innymi podmiotami,
- » analizę zasobów,
- » planowanie działań,
- » realizację działań,
- » ewaluację działań i uzyskanych rezultatów,
- » promocję działalności organizacji społecznych.

Czy bibliotekarz może wspierać samoorganizację mieszkańców w każdej sferze działalności?

Odpowiedź na to pytanie została udzielona w rozdziale II. Warto przypomnieć, że bibliotekarz ma pełną swobodę działalności w obszarze kultury, w innych obszarach nie może wyjść poza działania związane z upowszechnianiem wiedzy i edukację. Inne działania, w tym wykorzystywanie majątku biblioteki, muszą być uregulowane w statucie.

Bibliotekarz jako lider społeczny

Bibliotekarz może także pełnić funkcję lidera społecznego, czyli przywódcy organizacji pozarządowej lub grupy nieformalnej, który ukierunkowuje jej działania. Warto zauważyć, że w Polsce brakuje liderów społecznych, więc osoby, które byłyby gotowe podjąć się tego zadania, są potrzebne. Jednak **rola ta nie ma związku z działalnością biblioteki**, co więcej, bibliotekarz nie mógłby jej wykonywać w ramach swoich obowiązków, ponieważ jest to praca na rzecz konkretnego podmiotu, a więc nie może być finansowana ze środków publicznych. Poza tym najczęściej lider pełni swoją funkcję społecznie, a w przypadku gdy funkcja ta byłaby wykonywana w ramach obowiązków zawodowych, tak by nie było.

Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, w której biblioteka publiczna jest członkiem ogólnogminnej lub środowiskowej koalicji, porozumienia, paktu bądź inicjuje współpracę kilku instytucji. Bibliotekarz wybrany na lidera takiej organizacji działałby w ramach swoich obowiązków zawodowych.

Słownik pojęć:

Interesariusz – osoba, grupa osób lub podmiot (firma, organizacja, instytucja), który jest zainteresowany rozwiązaniem określonego problemu lub na który rozwiązanie tego problemu ma pośredni lub bezpośredni wpływ.

Proces grupowy – jest uruchamiany, gdy dwie lub więcej osób współdziała z sobą, wywierając na siebie wzajemnie wpływ. Niezależnie od składu i charakteru grupy w każdej z nich zachodzą pewne charakterystyczne zjawiska, które składają się na proces grupowy, są to m.in.:

- » komunikacja wewnątrz grupy,
- » fazy tworzenia grupy: formowanie, ścieranie się, ustalanie reguł, działanie, rozpad,
- » role zespołowe, które odgrywają członkowie grupy, np. lider, dusza zespołu, oceniający pomysły.

Pytania:

- » W jakich obszarach potrzebna jest animacja w twojej społeczności lokalnej?
- » W którym z tych obszarów taką animację mógłby poprowadzić bibliotekarz?
- » W której z przedstawionych ról – animatora czy lidera – czułbyś się najlepiej? Uzasadnij swoją odpowiedź.
- » Jak oceniasz swoje kompetencje do pełnienia funkcji animatora społecznego? Czy są one wystarczające, czy też należałoby je w pewnych obszarach podnieść? Jeżeli tak, to w jakich dziedzinach chciałbyś poszerzyć swoją wiedzę?
- » Jak sądzisz, czy twój pracodawca byłby skłonny pokryć koszty twojego kształcenia w zakresie animacji społecznej? Jakich argumentów użyjesz, żeby go przekonać do tego pomysłu?

Polecane strony internetowe:

<http://www.cal.org.pl/> - Strona internetowa inicjatyw Stowarzyszenia CAL, wśród których znajduje się m.in. Szkoła Animacji Społecznej, Instytut Radlińskiej, sieć Centrów Wspierania Aktywności Lokalnej, blog animacyjny

<http://www.aktywnospolecznosci.pl/> - Strona projektu „Aktywnospolecznosci.pl – panorama i potencjał lokalnej aktywności społecznej”

<http://www.lideruj.pl/> - Serwis poświęcony zagadnieniu przywództwa

http://www.ckl.pl/blog_przywodztwo - Strona firmy Centrum Kreowania Liderów SA, na której prowadzony jest blog poświęcony zagadnieniu przywództwa

<http://www.blog.cris.org.pl/> - Blog pozarządowy Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS

<http://www.liskow.org.pl/> - Strona projektu „W stronę polskiego modelu gospodarki społecznej – budujemy nowy Lisków”, na której można znaleźć m.in. interesujące publikacje poświęcone zagadnieniu animacji społecznej

>>07

Zasoby biblioteki jako wsparcie organizacyjne dla działań grup mieszkańców

Rozdział prezentuje kolejne możliwości wsparcia przez bibliotekarzy samoorganizacji społecznej, tym razem w formie pomocy w wykonywaniu działań organizacyjnych.

W tym rozdziale poznasz:

- » potrzeby organizacji pozarządowych,
- » sposób wykorzystania pomieszczeń, sprzętu i wyposażenia biblioteki publicznej w celu wsparcia samoorganizacji społecznej,
- » umiejętności organizacyjne bibliotekarza, które mogą być przydatne dla grup formalnych i nieformalnych,
- » zasady przygotowywania zebrań i spotkań.

Potrzeby organizacji pozarządowych

O potrzebach organizacji wiele można się dowiedzieć z badań prowadzonych przez stowarzyszenie Klon/Jawor. Dotyczą one co prawda potrzeb zgłaszanych przez stowarzyszenia i fundacje, ale śmiało można je także odnieść do potrzeb innych podmiotów, w tym grup nieformalnych.

Przede wszystkim **organizacjom społecznym brakuje sprzętu** (75 proc. zgłasza taką potrzebę), 30 proc. ankietowanych organizacji deklarowało, że ewentualne dodatkowe środki finansowe przeznaczyłoby na zakup sprzętu biurowego i komputerów, 45 proc. organizacji kupiłoby sprzęt związany z przedmiotem ich działalności. Wśród potrzeb rzeczowych występują także te związane z **pomieszczeniami do prowadzenia działalności** (26 proc. badanych zainwestowałoby w remont lub powiększenie lokalu) oraz z **korzystaniem z komputera** (ok. 13 proc. zakupiłoby oprogramowanie komputerowe)⁹³.

Na drugim miejscu, po potrzebach rzeczowych, znajdują się **potrzeby związane z zasobami ludzkimi, głównie dotyczące podnoszenia kwalifikacji pracowników i wolontariuszy** (ok. 28 proc. organizacji deklarowało, że na taki cel przeznaczyłoby ewentualne dodatkowe środki) oraz zwiększania tych zasobów (pozyskanie nowych członków – ok. 19 proc., zatrudnienie nowych pracowników – blisko 17 proc.).

Dopiero na kolejnych miejscach znajdują się potrzeby związane z **rozszerzaniem oferty usług** (nieco ponad 23 proc.) oraz **usprawnianiem funkcjonowania organizacji** (skorzystanie ze specjalistycznych usług prawniczych, księgowych, finansowych, usług w zakresie zarządzania oraz innych), które zgłasza 20 proc. badanych podmiotów.

Organizacje społeczne biorące udział w badaniu dokonywały także samooceny⁹⁴. Najwyżej (w skali 1-5 ocena powyżej 4) organizacje oceniły:

- » jakość świadczonych przez nie usług,
- » kompetencje osób pracujących w organizacji,
- » wizerunek społeczny i reputację,
- » jakość zarządzania finansami.

Średnie oceny (pomiędzy 3,5 a 4) otrzymały:

- » współpraca z innymi organizacjami,
- » zdolność do konkurowania z innymi podmiotami,

93 M. Gumkowska, J. Herbst, *Najważniejsze pytania – podstawowe fakty. Polski sektor pozarządowy 2008, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008, s. 28-29, <http://www.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/badania2008.indd.pdf>*

94 Tamże, s. 22-23.

- » wpływ na sposób rozwiązywania istotnych problemów,
- » współpraca z instytucjami publicznymi i samorządowymi.

Najniżej zostały ocenione:

- » stan i poziom wyposażenia,
- » sytuacja finansowa,
- » poziom zarobków w organizacji.

„(...) zdecydowana większość stowarzyszeń i fundacji w Polsce jest wobec siebie dość bezkrytyczna – niemal wszystkie aspekty swego funkcjonowania, poza sytuacją materialną, poziomem zarobków i stanem wyposażenia ocenia dobrze lub bardzo dobrze”.

Źródło: M. Gumkowska, J. Herbst, Najważniejsze pytania – podstawowe fakty. Polski sektor pozarządowy 2008, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008, <http://www.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/badania2008.indd.pdf>

Porównanie wysokiej oceny wizerunku społecznego i reputacji organizacji z wynikami badań społeczeństwa polskiego dotyczącymi znajomości organizacji pozarządowych pokazuje, że ta samoocena może być zawyżona. Z pewnością oprócz wsparcia w dostępie do zasobów **organizacje potrzebują także pomocy w zakresie promocji i informowania o swojej działalności, współpracowania z innymi podmiotami i zarządzania.**

Pomieszczenia bibliotek

Umożliwienie ludziom spotkania się i rozmawiania w przyjaznych warunkach to pierwszy krok do tego, żeby mogły się narodzić pomysły wspólnych działań.

„Spotkać się to początek, zgodzić się to postęp, pracować razem to sukces”.

Henry Ford

Badania⁹⁵ wykonywane na potrzeby programu bibliotecznego wykazały, że **jedną z istotnych potrzeb społeczności lokalnych jest posiadanie takiego miejsca spotkań, w którym nie jest podawany alkohol**. Respondenci wskazywali, że taką funkcję mogłaby pełnić biblioteka. Oczywiście, biblioteka publiczna jest instytucją, która ma określone zadania do wykonania, a zadania te mają swoją specyfikę, na przykład część z nich wymaga ciszy, więc trudno, żeby biblioteka stała się kawiarnią. Czy jednak nie ma sposobu na to, żeby biblioteka publiczna mogła zaspokoić tę potrzebę?

Poniżej zamieszczono przykład takiego rozwiązania. Nie nadaje się on do zastosowania wprost w bibliotekach wiejskich, ale może stanowić inspirację do poszukiwania form, które sprawdzą się w mniejszych społecznościach. Może zamiast stałej kawiarni warto pomyśleć o jednym popołudniu w tygodniu, podczas którego jedno z pomieszczeń biblioteki będzie się przekształcało w minikawiarenkę, gdzie można byłoby się spotkać, porozmawiać, poczytać prasę lub książki. Raz w miesiącu mogłyby się odbywać wieczory specjalne, np. głośnego czytania książki. Może udałoby się zorganizować samowar do parzenia herbaty lub powierzyć obsługę gastronomiczną lokalnej firmie. Powstanie takiego miejsca może się stać początkiem samoorganizacji społecznej.

Dobra praktyka

Dąbrowski Salon Artystyczno-Literacki „Kawiarnia Literacka” w Dąbrowie Górniczej

Przez osiem lat, do 2000 roku, przy Miejskiej Bibliotece Publicznej w Dąbrowie Górniczej działała Kawiarnia Literacka, której głównym celem było prowadzenie warsztatów artystycznych, w szczególności literackich. W spotkaniach brali udział m.in. młodzi autorzy, amatorzy stawiający pierwsze kroki w dziedzinie

95 Raport Biblioteki w Polsce, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Warszawa 2008, <http://www.frsl.pl/pl/publikacje,4.php>

literatury, którzy obecnie są już uznanymi twórcami i krytykami literackimi. Rezultatem spotkań było ponad 30 różnych publikacji oraz pismo „Raptularz Kulturalny”.

W 2008 roku za sprawą Stowarzyszenia Inicjatyw Społecznych udało się reaktywować tę działalność pod nazwą Dąbrowski Salon Artystyczno-Literacki „Kawiarnia Literacka”. Salon znalazł swoją siedzibę w Pałacu Kultury Zagłębia. Współorganizatorami przedsięwzięcia są: Miejska Biblioteka Publiczna, Młodzieżowy Ośrodek Pracy Twórczej, Muzeum Miejskie „Sztęgarka” i Stowarzyszenie Twórców Kultury Zagłębia Dąbrowskiego z siedzibą w Będzinie.

Więcej informacji o inicjatywie można uzyskać w Stowarzyszeniu Inicjatyw Społecznych „SIS”, 41-300, ul. 3 Maja 22, pok. 214, e-mail: sisdg@wp.pl, strona WWW: <http://www.sisdg.webpark.pl/>

Kolejny sposób na wykorzystanie pomieszczeń, jakimi dysponuje biblioteka, w celu wsparcia samoorganizacji społecznej to ich **udostępnienie grupom formalnym i nieformalnym**. Ponad 10-letnie doświadczenia programu CAL, którego celem jest wspieranie rozwoju lokalnego poprzez inicjatywy oddolne, pokazuje, że dla rozwoju samoorganizacji niezbędne jest posiadanie miejsca spotkań. Chodzi zarówno o możliwość spotkania się członków takich grup w związku z prowadzoną przez nie działalnością (np. posiedzenia organów stowarzyszenia), jak i w celu organizacji szkoleń, zebrań otwartych dla społeczności lokalnej lub dyżurów. Niektóre grupy potrzebują stałego miejsca spotkań, np. grupy samopomocowe, koła zainteresowań, a inne korzystałyby z tej możliwości sporadycznie.

Aspekty prawne udostępniania lokalu biblioteki zostały omówione w rozdziale II. Wdrażając to rozwiązanie w życie, należy pamiętać o tym, żeby po załatwieniu spraw formalnych poinformować istniejące organizacje oraz społeczność lokalną o nowych usługach świadczonych przez bibliotekę publiczną w ww. zakresie.

Zasób lokalowy biblioteki może także być wykorzystywany w przedsięwzięciach organizowanych przez grupy formalne i nieformalne we współpracy z biblioteką. Podstawowym warunkiem takiego działania jest to, że inicjatywy te będą związane z profilem działalności biblioteki lub będą służyły wspólnemu dobru. Biblioteka może być na przykład miejscem organizacji wystawy, spotkania z lokalnym działaczem, zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, zbiórki żywności i artykułów pierwszej potrzeby dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej itp.

Wyposażenie techniczne biblioteki

Znaczącym zasobem wielu bibliotek jest posiadanie dostępu do nowoczesnych technologii, takich jak:

- » komputer z edytorem tekstu, programem służącym do obróbki zdjęć, materiałów graficznych, komunikatorami i innymi programami,
- » łącze internetowe,
- » drukarka, skaner, ksero, faks, bindownica,
- » cyfrowe aparaty fotograficzne, dyktafony,
- » projektor multimedialny, telewizor, odtwarzacz DVD i inne.

Bezpłatna możliwość skorzystania z tego sprzętu byłaby dla wielu grup formalnych i nieformalnych dużym wsparciem dla ich działalności. Oczywiście korzystanie z tego sprzętu przez ww. grupy powinno zostać formalnie uregulowane przez organizatora biblioteki.

Biblioteka może także **wykorzystać posiadane przez siebie pomieszczenia i sprzęt do prowadzenia działalności edukacyjnej** adresowanej do członków organizacji społecznych lub osób, które zamierzają takie organizacje utworzyć. Poniżej zostały zamieszczone przykładowe tematy szkoleń, które mogłyby zainteresować tę grupę odbiorców. Ich organizacja mogłaby uzyskać finansowanie ze środków pomocowych.

Przykłady tematów szkoleń, które może zorganizować biblioteka dla członków grup formalnych i nieformalnych:

- » Regulacje prawne dotyczące zakładania organizacji pozarządowych,
- » Regulacje prawne dotyczące funkcjonowania organizacji pozarządowych (np. księgowość, podatki, ZUS),
- » Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych,
- » Przygotowywanie projektów,
- » Budowanie partnerstw,
- » Nawiązywanie współpracy,
- » Wolontariat i korzystanie z pomocy wolontariuszy,
- » Rozwiązywanie konfliktów,
- » Komunikacja interpersonalna,
- » Wystąpienia publiczne,
- » Przywództwo i motywowanie,
- » Prowadzenie zebrań,
- » Korzystanie z komputera i internetu,
- » Tworzenie i prowadzenie strony internetowej,
- » Marketing i promocja w organizacjach pozarządowych.

Dobra praktyka

Towarzystwo Integracji Społecznej w Zielonej Górze w ramach projektu „Bank Drugiej Ręki w Zielonej Górze” zorganizowało szkolenie dla przedstawicieli organizacji pozarządowych pt. „Internet w służbie NGO”.

Tematyka szkolenia:

- » Internet – co to jest i jak działa?
- » Ogólna dostępność – jak można to wykorzystać?
- » Darmowe oprogramowanie – gdzie znaleźć? Jak zainstalować?
- » SumoPaint – darmowe, mobilne, studio fotograficzne – jak je wykorzystać?
- » Dropbox – darmowy, pojemny „pendrive”
- » Picasa – darmowa galeria internetowa
- » Google docs – mobilne biuro i darmowy Office w jednym
- » Google sites/Wix – moja pierwsza strona internetowa

Więcej informacji: Towarzystwo Integracji Społecznej, 65-060 Zielona Góra, ul. Drzewna 13, tel.: 68 414 14 70, e-mail: bdr@pomoc.org.pl, strona WWW: <http://www.bdr.pomoc.org.pl/>

Źródło: <http://www.bdrpomoc.pl/>

Inna możliwość wsparcia samoorganizacji społecznej przy wykorzystaniu zasobów materialnych biblioteki to **przygotowanie i opublikowanie na stronie internetowej tej instytucji listy organizacji społecznych** działających na terenie gminy wraz z ich danymi kontaktowymi. Oczywiście pomysł ten warto zrealizować wtedy, gdy taka lista nie jest jeszcze w internecie dostępna. Zamieszczenie ww. informacji będzie służyło m.in. promocji działalności organizacji wśród mieszkańców oraz ułatwieniu kontaktów między organizacjami. W celu opracowania takiego wykazu można skorzystać z dobrej praktyki, która powstała w ramach akcji społecznej „Przejrzysta Polska”.

Dobra praktyka

W ramach akcji społecznej „Przejrzysta Polska” zaproponowano gminom, które przystąpiły do tej inicjatywy, opracowanie „mapy aktywności”. Miał to być wykaz organizacji pozarządowych oraz inicjatyw społecznych podejmowanych na terenie gminy wraz z informacją o przedmiocie ich działalności oraz danymi teleadresowymi. Wykaz ten miał być dostępny na stronie internetowej urzędu oraz podlegać aktualizacji. Celem utworzenia takiej bazy danych było ułatwienie współpracy między gminą a organizacjami społecznymi, lepsze wykorzystanie zasobów organizacji przez wspólnotę lokalną oraz ułatwienie przeprowadzania konsultacji społecznych.

Szczegółowy opis tej praktyki znajduje się na stronie <http://www.przejrzystapolska.pl/>, dostęp: <http://www.przejrzystapolska.pl/strona.php?p=65&zid=3&zaid=16#zadanie>

Strona internetowa biblioteki oraz inne posiadane przez nią nośniki informacji mogą służyć rozpowszechnianiu wiadomości dotyczących działań organizacji pozarządowych, podejmowanych przez nie inicjatyw, odnoszonych sukcesów itp.

Pomoc bibliotekarza przy wykonywaniu działań organizacyjnych

Bibliotekarze mogą wspierać samoorganizację społeczną również poprzez wykorzystanie własnych umiejętności organizacyjnych. Zakres wsparcia zależy od chęci i możliwości czasowych, jakimi dysponuje bibliotekarz, oraz posiadanych przez niego kompetencji w tej dziedzinie.

Organizacje pozarządowe mogą potrzebować pomocy w wykonywaniu takich działań, jak:

- » **planowanie i przygotowywanie spotkań,**
- » **opracowywanie harmonogramów oraz budżetów projektów i programów,**
- » **przygotowywanie materiałów informacyjnych.**

Poniżej został przedstawiony przykład wykorzystania zasobów biblioteki do wsparcia organizacyjnego stowarzyszenia na różnych etapach jego działania.

Potrzeby	Możliwe wykorzystanie zasobów biblioteki
Tworzenie stowarzyszenia: » pozyskanie wiedzy na temat zasad tworzenia i działania stowarzyszeń » pozyskanie wzorów dokumentów organizacyjnych » pozyskanie formularzy sądowych i urzędowych » organizacja spotkań członków założycieli » przygotowanie dokumentów organizacyjnych oraz wypełnienie formularzy rejestracyjnych i urzędowych (NIP, REGON)	» Bibliotekarz wskazuje źródła informacji na temat tworzenia i działania towarzyszeń. W przypadku źródeł internetowych, np. portalu www.Ngo.pl, konieczne będzie skorzystanie z komputera i internetu, które może udostępnić biblioteka. » Założenie stowarzyszenia wymaga pozyskania członków założycieli. Jeżeli grupa inicjatywna jest zbyt mała, o zamiarze powołania stowarzyszenia trzeba zawiadomić innych mieszkańców wspólnoty lokalnej. Bibliotekarz może pomóc przygotować i rozpowszechnić informację o tej inicjatywnie. Będzie to łatwiejsze, jeżeli użyje się do tego celu komputera z edytorem tekstu. Informacja może być rozpowszechniana za pośrednictwem strony internetowej biblioteki i jej tablicy ogłoszeń. Rozpowszechnianie informacji na papierze wymaga jej wydrukowania i powielenia, a więc dostępu do kserokopiarki i drukarki, który może zapewnić biblioteka.

Potrzeby	Możliwe wykorzystanie zasobów biblioteki
Tworzenie stowarzyszenia: » pozyskanie wiedzy na temat zasad tworzenia i działania stowarzyszeń » pozyskanie wzorów dokumentów organizacyjnych » pozyskanie formularzy sądowych i urzędowych » organizacja spotkań członków założycieli » przygotowanie dokumentów organizacyjnych oraz wypełnienie formularzy rejestracyjnych i urzędowych (NIP, REGON)	» Wzory dokumentów organizacyjnych i formularze wniosków urzędowych są dostępne w internecie. Dostęp do nich odbywa się za pośrednictwem komputera z przeglądarką internetową i łączem internetowym. Pozyskane wzory trzeba dostosować do specyfiki danej organizacji, do czego jest potrzebny edytor tekstu. Wszystkie te zasoby może zapewnić biblioteka. » Do organizacji spotkania potrzebne jest pomieszczenie wraz z koniecznym wyposażeniem. Jeżeli biblioteka dysponuje takim zasobem, może go udostępnić grupie inicjatywnej. » Nie wszyscy mają doświadczenie w organizowaniu spotkań, nie wiedzą, jak powinna być przygotowana sala, nie potrafią obsługiwać specjalistycznego sprzętu (rzutnik slajdów), przygotować materiałów informacyjnych czy prezentacji. Bibliotekarz może się podzielić swoją wiedzą i doświadczeniem w tym zakresie, udostępnić komputer wraz z oprogramowaniem i dodatkowym wyposażeniem w celu przygotowania prezentacji i materiałów informacyjnych, udostępnić kserokopiarkę w celu wykonania kopii. » Przebieg pierwszego spotkania grupy ma istotny wpływ na jej późniejszą działalność. W wielu przypadkach jest to pierwsze wspólne spotkanie potencjalnych członków grupy. Niejednokrotnie zapadają na nim ważne decyzje. Sposób prowadzenia tego spotkania będzie stanowić wzorzec dla kolejnych. Jeżeli żaden z członków grupy nie ma wystarczającej wiedzy na temat efektywnego prowadzenia zebrań, byłoby dobrze, żeby spotkanie było poprowadzone przez osobę z zewnątrz, która taką wiedzę ma, np. przez bibliotekarza, o ile znajdzie on na to czas i uzyska zgodę swojego przełożonego. » Z przebiegu pierwszego zebrania trzeba sporządzić protokół. Zadanie to ułatwi komputer z edytorem tekstu oraz drukarką. » Niektóre dokumenty formalne muszą zostać dostarczone do różnych urzędów w odpowiedniej liczbie kopii. Konieczne będzie skorzystanie z kserokopiarki lub drukarki, którą może udostępnić biblioteka.
Opracowanie strategii działania stowarzyszenia: » organizowanie warsztatów, » prowadzenie warsztatów » przeprowadzenie diagnozy stanu wyjściowego, analiza SWOT, » zdefiniowanie celów oraz projektów, » opracowanie ostatecznej wersji strategii działania stowarzyszenia	» Organizacja warsztatów wymaga pomieszczenia oraz odpowiedniego wyposażenia (rzutnik slajdów, ekran), które może udostępnić biblioteka. » Warsztaty mają swoją specyfikę, którą należy uwzględnić przy przygotowywaniu sali (układ stołów), o czym członkowie stowarzyszenia mogą nie wiedzieć. Podobnie jak wcześniej bibliotekarz mógłby służyć pomocą w tym zakresie. » Praca nad strategią zaczyna się od zebrania danych. Bibliotekarz może wskazać źródła potrzebnych informacji. » Jeżeli członkowie stowarzyszenia nie mają żadnych doświadczeń w planowaniu strategicznym, konieczne może być pozyskanie umiejętności z tej dziedziny. Bibliotekarz może wskazać odpowiednie źródła wiedzy, udostępnić komputer wraz z łączem internetowym w celu dotarcia do materiałów dostępnych w internecie lub zorganizować szkolenie na ten temat. Jeżeli bibliotekarz ma odpowiednie kompetencje, czas i uzyska zgodę swojego przełożonego, sam może wystąpić w roli moderatora takiego spotkania lub sprawdzić poprawność opracowanych planów, budżetów i harmonogramów. » Dokument strategii wymaga opracowania, do czego potrzebny jest komputer z edytorem tekstu, który może udostępnić biblioteka.

Potrzeby	Możliwe wykorzystanie zasobów biblioteki
Działalność stowarzyszenia – wybrane działania: » miejsce do odbycia posiedzenia zarządu, walnego zgromadzenia członków stowarzyszenia, dyżurów dla mieszkańców, » poszukiwanie informacji o dotacjach, potencjalnych partnerach, inicjatywach adresowanych do NGO, nawiązywanie kontaktów z innymi organizacjami i instytucjami, » obsługa finansowo-księgowa, » pozyskiwanie nowych członków, » utworzenie strony internetowej stowarzyszenia, » realizacja projektów	» W trakcie swojej działalności stowarzyszenie także potrzebuje dostępu do pomieszczeń. Mogłaby ich użyczać biblioteka. » Trudno jest prowadzić działalność i rozwijać organizację bez dostępu do komputera wraz z odpowiednim oprogramowaniem i urządzeniami peryferyjnymi oraz łączem internetowym. Jest on potrzebny do wyszukiwania informacji, prowadzenia korespondencji elektronicznej, przygotowywania i drukowania pism, skanowania zdjęć i dokumentów, opracowywania materiałów informacyjnych, korzystania z generatorów wniosków aplikacyjnych, opracowywania budżetów projektów, prowadzenia obsługi księgowej i rozliczeń z ZUS, tworzenia i obsługi strony internetowej. Dodatkowo potrzebny jest także dostęp do kserokopiarki i faksu. Na takie zapotrzebowanie może odpowiedzieć odpowiednio wyposażona biblioteka. » W trakcie swojej działalności stowarzyszenie może także potrzebować skorzystać z innych urządzeń, np. cyfrowego aparatu fotograficznego (wykonanie zdjęć do strony internetowej czy materiałów promocyjnych), dyktafonu (nagranie odgłosów przyrody, wywiadu, przebiegu walnego zebrania), kamery cyfrowej (dokumentacja organizowanej imprezy, nagranie do udostępnienia na stronie internetowej). Tak jak poprzednio zasoby te może udostępnić biblioteka. » Biblioteka może także organizować przedsięwzięcia, których rezultaty będą wykorzystywane w działalności stowarzyszenia, np. plon konkursu fotograficznego może być użyty w materiałach reklamowych, wyniki konkursu na najlepszy przepis kulinarny mogą być częścią materiałów przygotowanych na święto miejscowości.

Udzielając takiej pomocy, bibliotekarze mogą wykorzystać wiedzę i doświadczenie zdobyte w trakcie szkolenia z zakresu planowania pracy biblioteki. Niezbędne może się jednak okazać pogłębienie wiedzy z zakresu organizacji spotkań, ponieważ ta problematyka nie była w trakcie ww. szkolenia omawiana.

Zasady prowadzenia spotkań

Zebrania są często postrzegane jako strata czasu. Ma to związek z tym, że wiele zebrań nie przynosi żadnych rezultatów lub ich wyniki były niewspółmierne do ilości czasu, jaki został na nie poświęcony. Mogło się tak stać dlatego, że zostały one źle zorganizowane lub przeprowadzone bądź w ogóle nie powinny się odbyć, ponieważ nie były właściwym środkiem do osiągnięcia celu, który przyświecał ich organizacji.

Poniżej kilka wskazówek, co należy zrobić, by zebranie było efektywne.

Określenie celu zebrania

Zebranie może służyć:

- » poinformowaniu,
- » wysłuchaniu opinii innych osób,
- » udzieleniu odpowiedzi na wątpliwości lub obawy,
- » wspólnemu wypracowywaniu rozwiązań.

Zastanów się

Jakie inne formy oprócz zebrania możesz zaproponować, żeby osiągnąć każdy z wymienionych celów?

Za każdym razem, przystępując do organizacji spotkania, należy się zastanowić, czy zebranie będzie dobrym środkiem do osiągnięcia celu, jaki został przed nim postawiony. Ten sam cel może zostać osiągnięty także innymi metodami niż pochłaniające czas spotkanie się w grupie osób.

Opracowanie programu spotkania i listy zaproszonych osób

Opracowując program spotkania, najpierw należy określić, ile czasu jest do dyspozycji. W przypadku pracy warsztatowej spotkanie powinno być dłuższe, nawet kilkugodzinne, ponieważ będzie obejmowało pracę w grupach i dyskusję. Z kolei czas spotkania informacyjnego nie powinien przekraczać jednej do dwóch godzin, z czego przynajmniej połowę czasu należy przeznaczyć na pytania i odpowiedzi. Znając całkowity czas trwania spotkania, należy zawsze odliczyć 30-45 minut na jego rozpoczęcie i zakończenie, a pozostały czas rozplanować na poszczególne tematy.

Warto wiedzieć

Podczas planowania programu spotkania pamiętaj:

- » Jeżeli spotkanie trwa dłużej niż 1,5 godziny, zaplanuj krótkie przerwy (min. 15 minut). Jeśli jest dłuższe (trwa powyżej 4 godzin), jedna z przerw powinna trwać około 30 minut;
- » Jeżeli planujesz pracę w grupach lub dyskusję, weź pod uwagę, że zajmuje to więcej czasu niż prezentacja wykonywana przez jedną osobę. W takich sytuacjach zawsze należy przewidzieć rezerwę czasową;
- » Jeżeli planujesz prezentację slajdów, uwzględnij to, że omówienie jednego slajdu trwa średnio 2-4 minuty;
- » Gdy konieczna jest zmiana sprzętu prezentacyjnego, np. monitor i rzutnik multimedialny trzeba zastąpić odtwarzaczem płyt DVD, zaplanuj przerwę techniczną;
- » Przy prezentacji nowych rozwiązań lub pomysłów zaplanuj sesję pytań i odpowiedzi.

Przed zaproszeniem uczestników spotkania trzeba zadać sobie pytanie, **kto w nim powinien uczestniczyć**.

Jeżeli cel spotkania ma charakter informacyjny, należy określić adresatów tej informacji. Jeśli natomiast spotkanie ma służyć wypracowywaniu rozwiązania, powinny w nim uczestniczyć osoby dotknięte danym problemem, osoby i podmioty zainteresowane jego rozwiązaniem, potencjalni partnerzy oraz osoby, które mogą się podzielić swoją wiedzą i doświadczeniem z danej dziedziny.

Nie chodzi o to, żeby kogokolwiek wykluczać z udziału w spotkaniu, ale by zapewnić maksymalną efektywność pracy. Im więcej uczestników spotkania, tym więcej czasu trzeba poświęcić na komunikowanie się i uzgodnienia. W przypadku gdy grupa potencjalnych uczestników spotkania jest duża, warto ją podzielić na podgrupy, które będą się spotykać i dyskutować szczegółowe kwestie.

Przygotowanie materiałów informacyjnych i sali

Materiały informacyjne przydatne w czasie spotkania mogą stanowić:

- » wydruk prezentacji multimedialnej (jako materiałów informacyjnych),
- » opis szczegółów omawianego rozwiązania,
- » podsumowanie ustaleń i wyników poprzednich spotkań, jeżeli takie się odbyły,
- » projekty graficzne.

Podejmując decyzję o tym, czy i jakie materiały przygotowywać dla uczestników spotkania, należy wziąć pod uwagę dwa kryteria: ich przydatność i koszt. Jeżeli celem zebrania jest wybór projektu logo, a nie ma środków finansowych na kolorowe kopie, warto przemyśleć sens wykonywania kopii czarno-białych. Być może lepsze będzie porzucenie na prezentacji multimedialnej.

Wybór sali na spotkanie jest związany z jego celem. Generalna zasada mówi, że uczestnicy spotkania nie powinni siedzieć do siebie tyłem. Niestety, wiele sal ma na tyle małą powierzchnię, że nawet 20-osobową grupę trudno jest w nich posadzić tak, żeby powyższa zasada była przestrzegana. Jeżeli spotkanie ma

charakter informacyjny, siedzenie w rzędach jest dopuszczalne, natomiast jeżeli zaproszone osoby mają wspólnie pracować, niezbędne jest siedzenie do siebie przodem. W takiej sytuacji najlepiej jest ustawić stoły w literę U, a krzesła po zewnętrznej stronie stołów.

Kolejna reguła nakazuje, żeby sala była odpowiednia do liczby uczestników, czyli ani za duża, ani za mała. Dlaczego sala nie powinna być zbyt mała, nie trzeba wyjaśniać, z kolei w dużej sali małe grupy osób czują się zagubione i trudniej im się pracuje. W takim przypadku warto „zamknąć” pewną część sali na użytek grupy, na przykład poprzez ustawienie tylko części stołów.

Planując prezentację multimedialną, oprócz zapewnienia sprzętu prezentacyjnego organizator powinien:

- » nauczyć się obsługiwać sprzęt, żeby w razie potrzeby służyć pomocą prezenterowi,
- » skontrolować działanie sprzętu przed pokazem,
- » sprawdzić, czy jest możliwość zasłonięcia okien,
- » sprawdzić, czy z każdego punktu sali prezentacja jest widoczna (najlepiej siadając na próbę w kilku miejscach).

Jeżeli jest to spotkanie warsztatowe, należy przygotować również: arkusze papieru do pracy dla uczestników i długopisy. Na każdym spotkaniu powinna też być sporządzana lista obecności.

Zadania do wykonania przed spotkaniem

Organizator powinien być na miejscu spotkania przynajmniej godzinę wcześniej. Do zadań organizatora należy:

- » otwarcie i przewietrzenie sali,
- » sprawdzenie, czy wszystkie potrzebne urządzenia są sprawne,
- » sprawdzenie, czy stoły zostały właściwie ustawione i czy jest wystarczająca liczba krzeseł,
- » rozwieszenie informacji ułatwiającej uczestnikom spotkania dotarcie do sali,
- » rozłożenie materiałów dla uczestników, jeżeli zostały przygotowane.

Dobłą praktyką podczas dłuższych spotkań jest podawanie w trakcie przerw napojów: kawy, herbaty, wody. Jeżeli fundusze na to nie pozwalają albo spotkanie jest krótkie i taki poczęstunek nie jest potrzebny, zawsze należy jednak przygotować niegazowaną wodę dla prowadzących spotkanie.

Warto wiedzieć

Wskazówki dla prowadzących spotkanie

- » **Powitanie.** Na początku spotkania przywitaj zebranych. Jeżeli spotkanie ma charakter bardziej oficjalny lub uroczysty, konieczne może być przywitanie niektórych lub wszystkich osób z imienia i nazwiska. Pamiętaj o tym, żeby wcześniej ustalić i zapisać sobie kolejność witanych osób, ich imiona i nazwiska, ponieważ stres prezentacyjny może spowodować, że nie będziesz w stanie przypomnieć sobie potrzebnej informacji.
- » **Cel i program spotkania oraz dotychczasowe ustalenia.** Krótko przypomnij o celu spotkania oraz programie. Gdy spotkanie nie jest jednostkowym wydarzeniem, ale stanowi część cyklu spotkań, przypomnij najważniejsze wnioski i ustalenia z poprzednich obrad.
- » **Zasady współpracy.** Jeżeli jest to spotkanie warsztatowe lub takie, podczas którego spodziewasz się konfliktów, zaproponuj ustalenie zasad współpracy. Jeżeli uczestnicy ten pomysł zaaprobuja, wspólnie utwórzcie listę takich reguł i ją zapiszcie na kartce. Kartkę należy powiesić w widocznym miejscu i w razie potrzeby odwoływać się do tych zasad.
- » **Pilnowanie upływu czasu.** Umów się z prezenterami, że na przykład trzy minuty przed końcem wypowiedzi dasz znak. Nie przedłużaj spotkań. Jeżeli nie osiągnęliście celu w zaplanowanym czasie, lepiej jest się umówić na następne spotkanie, niż przedłużać obecne. Pamiętaj, szacunek dla uczestników to nie tylko szacunek dla ich opinii, ale również dla ich czasu.

Pytania:

- » Czy w twojej gminie jest kawiarnia lub inna tego typu placówka, w której można swobodnie się spotykać i nie być narażonym na kontakt z osobami będącymi pod wpływem alkoholu? Jeżeli nie, to czy takie miejsce jest potrzebne?
- » Jakie korzyści i zagrożenia dla działalności biblioteki niesie z sobą pomysł, żeby jej pomieszczenia i wyposażenie stały się miejscem spotkań grup formalnych i nieformalnych? Czego najbardziej się obawiasz? Co możesz zrobić, żeby zmniejszyć ryzyko związane z tym zagrożeniem?
- » Czy wiesz, jakich zasobów technicznych (sprzętu i wyposażenia) najbardziej brakuje grupom działającym na terenie twojej gminy? Czy są one dostępne w twojej bibliotece? Jeżeli nie, to czy mogłyby być przydatne do realizacji zadań biblioteki?

>>08

Dobre praktyki

Trudno jest znaleźć, poza działalnością grup nieformalnych – hobbystycznych, przykłady dobrych praktyk bibliotek i bibliotekarzy w zakresie wspierania samoorganizacji społecznej. Nie oznacza to jednak, że biblioteki nie prowadzą takiej działalności, ale jedynie, że takimi działaniami się nie chwala.

Z tego powodu jako dobre praktyki zostały opisane inicjatywy podejmowane przez różne podmioty, ale możliwe do realizacji także przez biblioteki publiczne.

W tym rozdziale poznasz:

- » Partnerstwo na rzecz Rozwoju Gminy Słupno „Nasza 19”, w którym aktywnie uczestniczy biblioteka gminna,
- » Konkurs dla Animatorów Społecznych im. Heleny Radlińskiej,
- » działalność Aliny Jeleń i Stowarzyszenia Kobiet „Kwiaty Kociwiewa”,
- » źródła informacji i materiałów pomocnych w organizowaniu szkoleń dla lokalnych liderów,
- » Centrum Wspierania Aktywności Społecznej w Gołdapi.

Partnerstwo na rzecz rozwoju gminy Słupno „Nasza 19”

W gminie Słupno (powiat płocki, woj. mazowieckie) działa partnerstwo Nasza 19, które jest przykładem angażowania się biblioteki publicznej we wspieranie samoorganizacji społecznej na terenie gminy. Biblioteka jest punktem informacyjnym partnerstwa, a jego biuro mieści się w Gminnym Centrum Informacyjnym (GCI).

Do partnerstwa należą przedstawiciele organizacji, instytucji, firm i osób prywatnych z terenu gminy Słupno, takich jak: Stowarzyszenie na rzecz Społeczności Lokalnej, stowarzyszenie Patron, stowarzyszenie Ziarno, ochotnicza straż pożarna, sportowe kluby młodzieżowe, ZHP, parafia, Urząd Gminy w Słupnie, rady sołectwie, Samorządowe Przedszkole w Słupnie, szkoły podstawowe (w miejscowościach: Słupno, Świącieniec, Liszyno), gimnazjum w Słupnie, świetlice, Gminna Biblioteka w Słupnie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (Dział Pomocy Rodzinie i Świadczeń Rodzinnych), Centrum Integracji Społecznej, Gminne Centrum Informacji, policja oraz 22 przedsiębiorców.

Misja partnerstwa została sformułowana następująco: „Jesteśmy organizacjami działającymi w partnerstwie na terenie gminy Słupno w celu podejmowania działań aktywizujących i integrujących społeczność lokalną. Działamy w myśl zasady: równości, dialogu, porozumienia, dobrowolności. (...) Charakteryzujemy się otwartością, innowacyjnością i skutecznością”.

Partnerzy zdefiniowali trzy obszary tematyczno-robocze:

- » dzieci, młodzież, kultura,
- » bezrobotni i rolnictwo niskotowarowe,
- » niepełnosprawni i seniorzy.

Każdy z partnerów deklaruje chęć pracy w jednej z grup. W każdym z tych obszarów co roku są definiowane zadania i projekty. Dla przykładu, w obszarze **bezrobotni i rolnicy niskotowarowi** na rok 2008 zdefiniowano następujące zadania:

- » opracowanie ankiet dotyczących potrzeb szkoleniowych grupy,
- » szkolenia,
- » zorganizowanie poradnictwa specjalistycznego z zakresu przedsiębiorczości i zakładania spółdzielni socjalnych,
- » pozyskanie przedsiębiorców,
- » aktywizacja rad sołeckich do działań na rzecz bezrobotnych i rolników niskotowarowych.

W obszarze **dzieci, młodzież, kultura** zdefiniowano na rok 2008 następujące zadania:

- » zorganizowanie Punktu Interwencji Kryzysowej,
- » pogadanki w szkołach o bezpieczeństwie w czasie wolnym,
- » *spotkania autorskie z poezją,*
- » *lekcje biblioteczne i wycieczki do bibliotek,*
- » spotkania poświęcone bezpieczeństwu na drogach,
- » *organizowanie zimowego i letniego wypoczynku dzieci i młodzieży,*
- » *organizacja biegów i festynów,*
- » *promowanie wolontariatu,*
- » *zorganizowanie zajęć w ramach akcji „Cała Polska czyta dzieciom”,*
- » *organizacja imprez sportowych, ognisk, spotkań dla dzieci.*

Kursywą zostały zaznaczone działania partnerstwa, w które angażuje się biblioteka.

Analizując listę partnerów, opisywane działania i osiągnięcia partnerstwa „Nasza 19”, można zauważyć, że w organizowanych przedsięwzięciach jest wykorzystywany potencjał różnych partnerów. Przykłady takich działań to:

- » spotkania z poezją „Walentynki” – zorganizowane przy współpracy gminnej biblioteki, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej (GOPS), szkół, Stowarzyszenia na rzecz Społeczności Lokalnej, urzędu gminy i parafii,
- » spotkania z poezją zaduszkową – zorganizowane przy współpracy gminnej biblioteki, GOPS, szkół, Stowarzyszenia na rzecz Społeczności Lokalnej, urzędu gminy i parafii,
- » SUMA, tj. Spotkanie Umiejętności, Myśli i Aktywności – zorganizowane przy współpracy gminnej biblioteki, GOPS, stowarzyszenia Patron, Stowarzyszenia na rzecz Społeczności Lokalnej, urzędu gminy i parafii,
- » targi czytelnictwa (w miejscowości Drobin) – zorganizowane przy współpracy gminnej biblioteki, Centrum Integracji Społecznej, GCI i GOPS,
- » festyn – zorganizowany przy współpracy OSP, gminnej biblioteki, GOPS i urzędu gminy,
- » biegi przełajowe – organizatorem była lokalna grupa działania, a partnerstwo było współorganizatorem,
- » Dzień Społecznej Aktywności – zorganizowany przy współudziale GOPS, szkół podstawowych w Słupnie i Lizynie, świetlic, biblioteki gminnej i parafii oraz Centrum Integracji Społecznej.

Partnerstwo zabiera również głos w sprawach istotnych społecznie. W 2008 roku skierowało list do płockiego rejonu Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA) w sprawie zainstalowania sygnalizacji świetlnej na drodze krajowej nr 62, która przebiega przez Słupno. Na tej drodze każdego roku dochodzi do wielu wypadków, według statystyk jest to najniebezpieczniejszy odcinek drogi nr 62 w powiecie plockim. Partnerstwo uzyskało obietnicę włączenia budowy sygnalizacji świetlnej do budżetu płockiego rejonu GDDKiA na rok 2009.

Przykładem działań na rzecz wzmocnienia partnerstwa lokalnego w gminie Słupno był projekt realizowany przez GOPS w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, priorytet VII „Promocja integracji społecznej”,

działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”. Celem projektu była promocja integracji społecznej na terenie gminy Słupno. W okresie od 1 września 2008 roku do 30 lipca 2009 roku zrealizowano następujące działania:

- » trzy jednodniowe szkolenia przeznaczone dla członków partnerstwa z zakresu:
 - » public relations,
 - » programowania działań partnerstwa i usprawniania komunikacji,
 - » możliwości współfinansowania ze środków EFS projektów społecznych realizowanych na obszarach wiejskich;
- » dwudniowe szkolenie wyjazdowe z zakresu mobilizowania ludzi do działania i tworzenia sieci współpracy na wsi połączone z wyjazdem studyjnym, wymianą doświadczeń, zapoznaniem się z działalnością partnerstwa funkcjonującego w środowisku wiejskim w rejonie Białegostoku.

Programy szkoleń znajdują się na stronie <http://www.gops.slupno.eu/>. Na uwagę zasługuje to, że w ramach tego projektu w trakcie zajęć warsztatowych metodą uspołecznioną wypracowano „Strategię integracji i rozwiązywania problemów społecznych gminy Słupno”.

Opisany projekt pokazuje, jak w ramach partnerstwa jeden z partnerów (GOPS) aplikuje o środki pomocowe na działania, które są realizowane przy udziale innych partnerów i służą całemu partnerstwu. Każdy z partnerów wnosi do projektu inny zasób: wiedzę o środowisku beneficjentów, lokal, wiedzę o zasadach tworzenia strategii.

Kontakt:

Partnerstwo na rzecz Społeczności Gminy Słupno „Nasza 19”, ul. Miszewska 8a, 09-427 Słupno; osoba odpowiedzialna: Joanna Jakubowska, tel.: 24 260 29 15, joanna.jakubowska@op.pl

Więcej informacji na temat tego i innych partnerstw można znaleźć na stronie internetowej Biura Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych „BORIS” <http://www.cal.boris.org.pl/>

Konkurs dla Animatorów Społecznych im. Heleny Radlińskiej⁹⁶

Organizowanie konkursów jest prostą formą wspierania samoorganizacji społecznej, dostępną także dla bibliotek publicznych. Mogą one takie konkursy inicjować lub nawet samodzielnie organizować. W przypadku poniżej opisanego konkursu biblioteka może być także instytucją zgłaszającą kandydatów do nagrody i w ten sposób wesprzeć animatorów lokalnej aktywności.

Stowarzyszenie CAL z siedzibą w Warszawie od czterech lat organizuje Konkurs dla Animatorów Społecznych im. Heleny Radlińskiej. Od trzech lat konkurs jest organizowany we współpracy z Krajowym Ośrodkiem Europejskiego Funduszu Społecznego. Idea tego konkursu narodziła się, gdy członkowie Stowarzyszenia CAL, prowadząc działalność edukacyjną, zauważyli, że w środowiskach lokalnych działa wiele wyjątkowych osób, ale rzadko kiedy są one doceniane i niewiele wie o ich aktywności.

Wyróżnienie przyznawane jest osobom, które:

- » „pobudzają aktywność osób, grup i instytucji w przestrzeni publicznej,
- » ożywiają społeczność lokalną, inicjując różnego rodzaju działania,
- » pracują z wieloma grupami w środowisku lokalnym na rzecz wspólnego dobra, bezpośrednio z mieszkańcami”.

Istotne jest, by praca animatora została dostrzeżona w środowisku lokalnym, ponieważ do konkursu nie można się zgłosić samemu. Zgłoszenia dokonuje inna osoba, grupa, środowisko, organizacja lub instytucja, która opisuje dokonania kandydata i przedstawia rekomendacje od dwóch innych podmiotów. Konieczne

96 P.Henzler (red.), *Animatorzy tu i teraz. Konkurs im. Heleny Radlińskiej*, Instytut Radlińskiej, Stowarzyszenie CAL, Warszawa 2009, http://www.aktywnospolecznosci.pl/pliki/AS_ksiazka_animatorzy.pdf; Regulamin przyznawania wyróżnienia im. Heleny Radlińskiej dla animatorów społecznych, http://www.aktywnospolecznosci.pl/pliki/Regulamin_konkursu_2009.pdf

jest także uzyskanie zgody samego kandydata. Zwycięzców konkursu wybiera kapituła pod przewodnictwem prof. Wiesława Theissa, w której składzie znajdują się m.in. osoby nagrodzone i wyróżnione w poprzednich edycjach konkursu. Dokonując wyboru, kapituła bierze pod uwagę:

- » jakość opisanych działalności kandydata do wyróżnienia, a w szczególności aktywność na rzecz środowisk lokalnych,
- » to, jakie funkcje animatora społecznego i w jaki sposób realizuje kandydat (np. angażowanie, ułatwianie, edukowanie, zachęcanie, wzmacnianie, wyrównanie szans, ewaluowanie, mierzenie zmiany społecznej),
- » argumenty podane w uzasadnieniu zgłoszenia i rekomendacjach.

Konkurs odbywa się w dwóch etapach. W pierwszym spośród zgłoszeń spełniających wymagania formalne jest wybieranych dziesięciu kandydatów do nagrody. W drugim etapie z tej dziesiątki wyłanianych jest sześć osób, które otrzymają nagrodę. Dodatkowo kapituła konkursu przyznaje specjalne wyróżnienia. Materialnym wyrazem otrzymania nagrody jest dyplom i statuetka. Sylwetki osób wyróżnionych i laureatów są prezentowane na stronach internetowych stowarzyszenia i partnerów medialnych konkursu.

Więcej informacji o konkursie, w tym formularz zgłoszenia, regulamin oraz sylwetki nagrodzonych, znajduje się na stronie projektu: <http://www.aktywnospolecznosci.pl>

Organizator: Stowarzyszenie CAL, ul. Mazowiecka 11 lok. 14, 00-052 Warszawa, tel.: 22 828 77 12, 22 827 79 71, 22 892 42 20, strona WWW: <http://www.cal.org.pl/>

Alina Jeleń i Stowarzyszenie Kobiet „Kwiaty Kociewia”⁹⁷

Alina Jeleń jest jedną z laureatek wyżej opisanego Konkursu dla Animatorów Społecznych im. Heleny Radlińskiej. Ma wiele dokonań, ale jedno z nich jest szczególnie cenne z punktu widzenia celu tego podręcznika. Jest przykładem dobrej praktyki, z którego mogą skorzystać także biblioteki publiczne.

Alina Jeleń, mieszkanka wsi Koteż koło Starogardu Gdańskiego, dostrzegła potencjał istniejący w kołach gospodyń wiejskich (KGW). Koło gospodyń wiejskich we wsi Koteż, choć istniało od dawna, było mało aktywne. Wynikało to nie z braku chęci do działania, ale braku bodźca, który zachęciłby kobiety do większej aktywności, pokazał nowe perspektywy aktywności, inne niż „dostarczanie ciast na wiejskie imprezy”.

„Mam wrażenie, że otworzyłam im drzwi, przez które one od dawna chciały przejść, ale nie wiedziały, że mogą”.

Alina Jeleń

Z inicjatywy Pani Aliny Jeleń kobiety z KGW Koteże, a także innych okolicznych kół – częściowo działając jako koła, a częściowo już jako Stowarzyszenie Kobiet „Kwiaty Kociewia” – zajęły się też innymi problemami. Poniżej lista zrealizowanych przedsięwzięć:

- » projekt „Zamieńmy chochle na klawiatury” – nauka obsługi komputera i korzystania z najnowszych technologii,
- » projekt „Silna jak kociewianka” – nauka asertywności, radzenia sobie z konfliktami, budowanie poczucia własnej wartości poprzez spotkania z psychologiem i zajęcia z samoobrony,
- » „Kociewiaczy witają turystów po angielsku, czyli nauka języka angielskiego na obszarach wiejskich”,
- » „Pogotowie nie może – gospodyni pomoże” – nauka udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej,
- » „Kobiety powiatu starogardzkiego – portret niezwykły” – promocja dorobku kulturowego Pomorza poprzez prezentację w formie albumu działalności kobiet w powiecie starogardzkim, np. artystek, hafciarek, działaczek społecznych.

⁹⁷ P. Henzler (red.), *Animatorzy tu i teraz. Konkurs im. Heleny Radlińskiej*, Instytut Radlińskiej, Stowarzyszenie CAL, Warszawa 2009, http://www.aktywnospolecznosci.pl/pliki/AS_ksiazka_animatorzy.pdf; <http://www.kwiatykociewia.pl/>

Stowarzyszenie liczy już ok. 230 członków. Należą do niego mieszkanki różnych gmin z terenu powiatu starogardzkiego. W 2009 roku uzyskało status organizacji pożytku publicznego, jest współorganizatorem takich imprez, jak: Powiatowy Piknik na Wesoło (promocja działalności kobiet na wsi) i powiatowe turnieje KGW.

Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej stowarzyszenia Kwiaty Kociewia wykonanej samodzielnie przez członkinie tej organizacji: <http://www.kwiatykociewia.pl/>, oraz kontaktując się z Aliną Jeleń, prezes zarządu, tel.: 58 561 16 40, 0502 134 130, e-mail: kwiatykociewia@vp.pl

Szkolenie Liderów Społecznych

Szkolenie liderów społecznych może przybierać różne formy: studiów, kursów, szkoleń, pracy indywidualnej. Wiele instytucji organizuje takie szkoły, m.in. uczelnie wyższe, szkoły średnie i gimnazja, organizacje pozarządowe. Oferta tych instytucji jest kierowana do młodzieży i dorosłych, zarówno do kandydatów na liderów, jak i tych, którzy w różnych organizacjach działają i odnoszą pierwsze sukcesy.

Biblioteka publiczna również może zorganizować szkolenie lub cykl szkoleń, których celem będzie lepsze przygotowanie liderów do prowadzenia działalności społecznej, lub wyłaniać osoby, które mogłyby pełnić taką funkcję w środowisku lokalnym i zachęcać je do wzięcia udziału w szkoleniach organizowanych przez inne instytucje. np. przez stowarzyszenie Szkoła Liderów w ramach projektu „Liderzy PAFW” (więcej informacji znajduje się na stronie <http://www.liderzy.pl/>).

Organizując samodzielnie szkolenie liderów, warto skorzystać z doświadczeń innych instytucji, np. Stowarzyszenia Centrum Edukacji Obywatelskiej, które na swojej stronie internetowej <http://ceo.org.pl/> bezpłatnie udostępnia wiele materiałów przydatnych do prowadzenia edukacji młodych liderów. Są to m.in.:

- » „Żywa lekcja samorządności. Program aktywnej edukacji obywatelskiej we współpracy z instytucjami publicznymi”;
- » materiały z programu „Młodzi obywatele działają”:
 - » Kroki MODa – opis kolejnych kroków projektu młodzieżowego,
 - » „Niezbędnik młodego lidera” – dodatkowe informacje ułatwiające przejście sześciu kroków MODa,
 - » broszura programu „Młodzi obywatele działają” – praktyczne wskazówki dotyczące realizacji projektu lokalnego,
 - » dodatkowe materiały dla nauczycieli;
- » zarys programu Akademii Liderów Społecznych.

Centrum Wspierania Aktywności Społecznej w Gołdapi

Projekt „Centrum Wspierania Aktywności Społecznej w Gołdapi” warto poznać ze względu na to, że podobną funkcję może pełnić także biblioteka publiczna. Jeżeli z różnych względów nie jest to możliwe, można rozważyć zainicjowanie realizacji takiego projektu na terenie swojej gminy lub powiatu.

Projekt był realizowany przez Gołdapski Fundusz Lokalny i stowarzyszenie Partnerstwo Sztuk ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, a także budżetu RP w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych oraz przy wsparciu powiatu gołdapskiego, gminy Gołdap i województwa warmińsko-mazurskiego.

Na projekt składały się następujące działania:

- » remont pomieszczeń (sala na 35 osób) i zakup wyposażenia (komputery, internet, kserokopiarka, rzutnik multimedialny) dla Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej,

- » realizacja cyklu szkoleń „Akademia aktywnych społecznie”, podczas których członkowie organizacji pozarządowych i lokalni animatorzy społeczni zdobywali wiedzę z zakresu pracy w zespole, zachęcania ludzi do działania, tworzenia lokalnych partnerstw, komunikacji i edukacji społecznej, rozwoju wolontariatu, pozyskiwania środków na działalność, promocji,
- » wizyta studyjna w Garncarskiej Wiosce w Kamionce koło Nidzicy i w Orłowskim Centrum Aktywności Lokalnej w Orłowie, która była również okazją do poznania działalności Nidzickiej Fundacji Rozwoju „Nida”, Nidzickiego Funduszu Lokalnego i lokalnej grupy działania Brama Mazurskiej Krainy,
- » dyżury ekspertów – doradców z zakresu prowadzenia działalności organizacji pozarządowych, zarządzania projektami, prowadzenia księgowości i współpracy z wolontariuszami,
- » budowa strony internetowej: <http://www.aktywnagoldap.pl/>, poświęconej aktywności obywatelskiej w powiecie gołdapskim oraz opracowanie informatora o lokalnych organizacjach pozarządowych.

Dzięki realizacji tego projektu grupy formalne i nieformalne mogą korzystać z pomieszczeń i zaplecza technicznego centrum, szkoleń, fachowego doradztwa i pomocy wolontariuszy (w pomieszczeniach centrum działa obecnie biuro pośrednictwa pracy dla wolontariuszy) oraz promocji na stronie internetowej <http://www.aktywanagoldap/>.

Więcej informacji można uzyskać u organizatorów:

Gołdapski Fundusz Lokalny, ul. Wolności 11, tel./faks: 87 615 32 72, e-mail: gofund@wp.pl,

strona WWW: <http://www.gfl.org.pl/>,

stowarzyszenie Partnerstwo Sztuk, ul. Krótka 2, tel.: 0605 740 924, 0691 676 329,

e-mail: partnerstwo_sztuk@op.pl, strona WWW: <http://www.partnerstvosztuk.yoyo.pl/>

Bibliografia

1. K. Birkholzer, Lokalny rozwój gospodarczy i jego potencjał, w: E. Leś, M. Ołdak (red.), Z teorii i praktyki gospodarki społecznej, Collegium Civitas Press, Warszawa 2006.
2. G. Gorzelak, Zewnętrzna interwencja jako czynnik rozwoju lokalnego – na przykładzie Programu
3. Inicjatyw Lokalnych, w: M. Warowicki, Z. Woźniak (red.), Aktywność obywatelska w rozwoju społeczności lokalnej, Municipium, Warszawa 2001, s. 119-133.
4. P. Sztompka, Socjologia. Analiza społeczeństwa, Znak, Kraków 2002.
5. M. Gumkowska, J. Herbst, Najważniejsze pytania – podstawowe fakty. Polski sektor pozarządowy 2008, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008, <http://www.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/badania2008.indd.pdf>.
6. M. Gumkowska, J. Herbst, Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych 2006, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006, http://www.civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/faktyNGO2006_last.pdf.
7. P. Hübner, Pojęcie i tradycje samoorganizacji społecznej w Polsce, w: P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.), Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2002.
8. E. Leś, S. Nałęcz, J.J. Wygnański, S. Toepler, L. M. Salamon, Sektor non-profit w Polsce. Szkic do portretu, Warszawa 2000, http://www.civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/jonh_hopkins_pol_2000.pdf.
9. D. Osborne, T. Gaebler, Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną?, Media Rodzina, Poznań 2005.
10. A. Skoczylas, M. Swora, Organizacje społeczne (pozarządowe) w postępowaniu administracyjnym i sądownoadministracyjnym, w: „Administracja. Teoria. Dydaktyka. Praktyka” nr 4/2006, s. 13-36, http://www.lex.pl/czasopisma/atdp/art_3_06.pdf.
11. R. Szarfenberg, Słabości trzeciego sektora i partnerstwa publiczno-prywatnego, <http://www.ips.uw.edu.pl/rszarf/pdf/tzts.pdf>.
12. B. Tuziak, Kapitał społeczny lokalnych wspólnot samorządowych, w: M.G. Woźniak (red.), Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Kapitał ludzki i intelektualny, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, Rzeszów 2006.
13. M. Augustynowicz, Forma prawna lokalnej grupy działania w okresie 2007-2013, <http://www.wrotamalopolski.pl/NR/rdonlyres/B575FFBA-5E99-41E0-9C2B-FFAAB30C9542/368195/FormaprawnaLGD.pdf>.
14. A. Futymski, R. Kamiński, Budowanie lokalnej strategii rozwoju w ramach osi 4 – Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Warszawa 2008, http://www.faow.ecms.pl/files/?id_plik=1755.
15. R. Kamiński, K. Kwatera, Jak budować Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Pilotażowego Programu LEADER+?, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2005, http://www.partnerstwa.eko.org.pl/pliki/P_jak_budowac_ZSROW_Poradnik.pdf.
16. B. Kwiatkowska, Jak założyć fundację?, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2007, http://www.poradnik.ngo.pl/files/prawo.ngo.pl/public/3w_pdf/nowsze_pdf/jak_zalozyc_fundacje.pdf.
17. R. Niecikowska (red.), Jak założyć stowarzyszenie?, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2007, http://www.poradnik.ngo.pl/files/prawo.ngo.pl/public/3w_pdf/nowsze_pdf/jakZalStow.pdf.

18. Podejście Leader w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, [http://www.minrol.gov.pl/index.php?pol/layout/set/print/layout/set/print/layout/set/print/layout/set/print/layout/set/print/content/download/11628/52376/file/Podejscie%20Leader.pdf](http://www.minrol.gov.pl/index.php?pol/layout/set/print/layout/set/print/layout/set/print/layout/set/print/layout/set/print/layout/set/print/content/download/11628/52376/file/Podejscie%20Leader.pdf).
19. Recepta na zmianę – Katalog dobrych praktyk, fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2008, <http://www.cofund.pl/polecamy.php?NID=44&BID=11&q=partnerstw&IDJęzyk=1>.
20. R. Skiba, Jak zostać organizacją pożytku publicznego?, stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008, http://www.wydawnictwa.ngo.pl/files/gazeta.ngo.pl/public/broszury_3w_w_pdf/broszury_aktualne/jakZostacOPP.pdf.
21. Broszura dla uczestników kół samokształceniowych, Centrum Edukacji Ekologicznej w Gdańsku, http://www.ciee-gda.pl/oferta/pliki/broszura_dla_uczastnikow_kol_samokszaltceniowych.doc.
22. B. Kamiński, R. Kamiński, R. Wilczyński, Na wsi odnowa, Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów, Konin 2004, <http://www.odnowawsi.republika.pl/poradnik.pdf>.
23. I. Raszeja-Ossowska, Rozwiązywanie problemów lokalnych, <http://www.ww.org.pl/strona.php?p=1810>.
24. Recepta na zmianę – Katalog dobrych praktyk, fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2008, <http://www.cofund.pl/polecamy.php?NID=44&BID=11&q=partnerstw&IDJęzyk=1>.
25. R. Wilczyński, Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, fundacja Fundusz Współpracy, Poznań 2003, http://www.agro-info.org.pl/files/?id_plik=24.
26. Emocje surfera. Rozmowa z Jackiem Gralczykiem, http://www.herold.org.pl/pl_page_46_33.html.
27. P. Jordan, B. Skrzypczak, Kim jest animator społeczny?, 2003, <http://www.sas.engo.pl/pdf/Pawe%20Jordan%20i%20Bohdan%20Skrzypczak%20-%20Kim%20jest%20animator%20spoeczny.pdf>.
28. A. Schindler, Czym jest animacja społeczno-kulturalna? (szkic sytuacyjny), Wrocław 2004, http://www.skiba.edu.pl/docs/publikacje/czym_jest_anim.pdf.
29. P. Sztompka, Socjologia. Analiza społeczeństwa, Znak, Kraków 2002.
30. P. Forsyth, Zebrania, Wydawnictwo Petit, Warszawa 1999.

AKTYWNA BIBLIOTEKA

- » **Wiedza na wyciągnięcie ręki. Łatwy dostęp do zbiorów bibliotecznych**
- » **Informacje lokalne - jak je zbierać i upowszechniać**
- » **Przestrzeń dla mieszkańców z inicjatywą**
- » **Miejsce dla obywateli: e-administracja**
- » **Miejsce promocji kultury**
- » **Multimedia i nowoczesna komunikacja**
- » **Miejsce bez barier: usługi dla seniorów i osób niepełnosprawnych**
- » **Miejsce dla młodych**

Wszystkie podręczniki z serii „Aktywna biblioteka”
można pobrać ze strony **www.biblioteki.org/publikacje**